szolgálat

„ÉN IS MUNKÁLKODOM"

A tartalomból:

Munka és élet
A Szentháromság munkatársai
József, az ács
A lelkipásztori munka
A munka szociológiája

non ministrari, sed ministrare

szolgálat

35. szám 1977 Kisboldogasszony

TARTALOM

„Én is munkálkodom" Jn 5,17 3

TANULMÁNYOK

Csizmazia Placid: Munka és élet 5
M.-D. Chenu: A Teremtő munkatársai 13
Alszeghy Zoltán: A munka mint a megváltás folytatása 19
Lelóczky Gyula: Megszentelődésünk a munkában 25
Chilla Raymond: A gyermek Jézus és József, az ács 33
Mihályi Gilbert: A lelkipásztori munka 38
Morel Gyula: A munka szociológiája 45
Sántha Máté: Marcel Callo 51

AZ EGYHÁZ SZAVA

A pápa karácsonya a munkások között 60
Az ember tevékenysége a világban (Gaudium et spes) 62
A kanadai püspöki kar körlevele a lelkiismeretről 64
Egyházatyák a munkáról (Miskolczy Kálmán) 71

ESZMÉK ÉS ESEMÉNYEK

A világ terhe (J. Rosche) 75
Megszentelni az emberi erőfeszítést (Teilhard de Chardin — Szabó Ferenc) 77
Munka és pihenés (Ujváry Julianna) 80
Levél a mindennapokból (Mózes Piroska) 83
Levelek a misszióból 85
Levelesládánkból 87

KÖNYVSZEMLE

M.-D. Chenu: Pour une théologie du travail (S. M.) 90
Engelbert Gross: Misekönyvem (Hegedűs E.) 91
Teológiai évkönyv (Gianone E.) 92
Ideiglenes zsolozsmáskönyv. (V. F. — Sz. J.) 94
Kis zsolozsma (R.) 95
Sík Sándor összegyűjtött versei (Németh J.) 96

HALOTTAINK 98

P. Rácz János SVD (Confratres) 99
P. Király István SJ (Confratres) 100
Dr. Krasznay Jenő (-e) 102
Mácsady István (Balogh Vince) 102
Kövecses Béla Ciprián OCD 103
Varga Lajos Paszkál OCD (Confrater) 103
Horváth Béla Kristóf iskolatestvér (Nagy I. Kolos) 104

Szolgálat (Dienst), spirituelle Quartalschrift, Klerusblatt. — Mit Druckerlaubnis des Bischöflichen Ordinariats, Eisenstadt. — Eigentümer, Herausgeber, Verleger und für den Inhalt verantwortlich: Ladislaus Marosi, A-9800 Spittal/Drau, Kapellengasse 15. — Druck: Prugg Verlag - Eisenstädter Graphische GesmbH, 7000 Eisenstadt, Österreich.

„ÉN IS MUNKÁLKODOM" Jn 5,17

„Atyám mindmáig munkálkodik, azért én is munkálkodom". Az a „munka", amelyről itt Jézus beszél, egy gyógyítás, tehát a szeretet cselekedete. Máskor is mondja az Úr, hogy Atyja tetteit van hivatva végbevinni a földön. Azután pedig tanítványaihoz fordul: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket" (Jn 20,21). „Nélkülem semmit sem tehettek. Maradjatok meg szeretetemben. Arra rendeltelek, hogy menjetek, teremjetek gyümölcsöt, maradandó gyümölcsöt" (Jn 15,5.9.16).

Ebbe a nagy összefüggésbe állítva mindennapi apró-cseprő foglalatosságaink felsugárzanak. A munka, amelyet könnyen hajlandók vagyunk csak a megélhetés eszközének vagy a másokról való gondoskodás terhes föltételének tartani, kényszerzubbonyból örömmé, megtiszteltetéssé, kegyelemmé változik, hivatás, küldetés lesz. Fogalma is kitágul. Hiszen Isten nem „dolgozik" földi értelemben, de maga az örök Tevékenység. Így megértjük, hogy egész életünk nagy alaptörvényéről van itt szó, amelybe minden aktivitás beletartozik: a fizikai munkán túl a szellemi tevékenység, a gyermek játéka, a sport, a művész alkotása . . . Mindezzel alakítjuk, gyúrjuk, tökéletesítjük magunk körül a világot, előre segítjük azon az úton, amely Krisztus második eljövetelébe, az „új ég és új föld" boldog életébe torkollik. Segítjük mindaddig, amíg tudatosan ki nem oldjuk magunkat az Összefüggésből. Mert „nélkülem semmit sem tehettek": csak annak a tevékenységnek van igazi, maradandó értéke, amely az isteni Terv irányát viszi tovább, és nem kisszerű egyéni önzés, érvényesülés, vagy éppen gyűlölet a hajtóereje.

„Ora et labora", imádkozzál és dolgozzál, mondja a bencés bölcsesség. Nem véletlen, hogy keresztény szerzetesek tanították meg az embereket a munka értékelésére, célszerűsítésére. Mint a lélegzés ritmusa, úgy váltakozik földi életünkben a közvetlen Istenbe kapcsolódás és a világ küldetéses alakítása. Munkánkat nemcsak a sokat emlegetett jószándék szenteli meg. Inkább azt kellene mondani, hogy mindaddig „szent" (hiszen Isten akarata), amíg rosszra nem használjuk. És imánk nem puszta „édes-kettes" Istennel, hanem átvilágítja a világot, amelyre tevékenységünk irányul.

Sajnos a teológia és a keresztény elmélkedés — bár sohasem tagadta ezeket a gondolatokat — nem tartott lépést az emberi tevékenység hihetetlen arányú újabb fejlődésével. Ezért is próbáltunk ezzel a számunkkal hozzájárulni a munka keresztény értelmezéséhez. Hogy erre mekkora szükség van, azt mutatja Teilhard de Chardin gondolatainak átütő sikere. Ezekből is talál itt ízelítőt az olvasó.

Csizmazia Placid *dallasi ciszterci prior bevezető cikke sokoldalú szempontjaival mintegy megveti egész elmélkedésünk alapját. „Nem könnyű a munkáról írni — munka közben" — jegyezte meg levelében a szerző. Az utána következő „triász":* M-D. Chenu, Alszeghy Zsolt *és* Lelóczky Gyula *tanulmánya, a munka szentháromsági vonatkozását vizsgálja: az Atya teremtő tevékenységének folytatása, a Fiú megváltó működésének továbbvitele, a Szentlélek sugallatára és belső éltető erejében. A nagy francia domonkosban egyébként a munka teológiájának atyját tisztelhetjük (vö. könyvismertetésünket).* Chilla Raymond *montreali plébános elmélkedése a kétkezi munka isteni dimenzióiba világít be.* Mihályi Gilbert, *aki jelenleg az egyik legnagyobb magyar plébánia élén áll Chicagóban, a lelkipásztori munka teológiáját körvonalazza.* Morel Gyula *innsbrucki professzor szociológiai-filozófiai oldalról közelíti meg témánkat. Végül Marcel Callo személyében — életét* Sántha Máté *ismerteti — korunk öntudatos munkásfiatalja áll előttünk. A szám további részében még sok gazdag vonatkozást találhatnak témánkhoz, a Szentatya és a zsinat megnyilatkozásaitól a „kisember" vallomásáig.*

„Az ő munkatársaként figyelmeztetünk titeket is: használjátok fel az Isten kegyelmét . . . Most van a kellő idő, most van az üdvösség napja. Senkinek se okozzunk semmiféle botrányt, hogy ne becsmérelhessék szolgálatunkat. Ehelyett mindenben úgy viselkedjünk, mint Isten szolgája . . . tisztességesen, megértően, béketűrően és jóságosan, a Szentlélekben és az őszinte szeretetben megmaradva" (2Kor 6,1-6).

Csizmazia Placid

MUNKA ÉS ÉLET

Érdemes-e a munkáról gondolkodni, cikket írni, elméletet gyártani? Nem sokkal többet ér-e egyszerűen dolgozni, becsülettel helytállni? Nem nagyobb-e a tett, a munka valósága minden szép szónál és elméletnél? Igaz, a munkáról való gondolkodás vagy beszéd nem helyettesítheti a valóságos munkát, de — igenis értelmesebbé, eredményesebbé, emberibbé teheti. Itt is áll Szókratész figyelmeztetése: meg nem vizsgált életet nem érdemes élni![1] Mint az emberi élet más fontos oldalai (szerelem és házasság, művészet és vallás, társadalmi és politikai élet), az emberi munkavégzés is a részletek és tapasztalatok ezreit foglalja magába: a gondolkodás, a logosz tud rendet teremteni a részletek zavaros, sokszor ellenmondó sokféleségében; ez tudja megtalálni az összefüggéseket, értékeket, célokat és jövő lehetőségeket, és mindezt mások felé is közvetíteni a kimondott vagy leírt szó révén.

A jelen cikkben néhány gondolatot szeretnék felvetni a munka helyéről és értelméről a mai, 20. századvégi keresztény ember életében. A munkát itt elsősorban mint az emberi személy feladatát, az egyéni élet fontos részét tekintjük; éspedig nemcsak a szorosan vett hivatásos munkát, hanem az otthoni (családi vagy közösségi) élet megkívánta teendőket és az önként vállalt szolgálatokat és apostoli feladatokat is. A munka távolabbi összefüggései azonban túlesnek mostani célkitűzésünkön, bár nagyon fontos kérdések (mint a munka szerepe a termelési folyamatban, a társadalom és egyház életében, a munkaszervezés és munkabér kérdései).

Vizsgálódásunknak két fő szempontja van: először a munkát magában nézzük (miért dolgozunk? hogyan dolgozunk?); azután megvizsgáljuk a munka viszonyát emberi életünk más fontos feladataihoz.

I

Miért is dolgozunk? Mi indít a munkára, milyen célok vezetnek a munkában? Sokszor nagyon egyszerű a felelet: Dolgozom, mert muszáj, mert meg kell élni valahogy, el kell tartanom családomat. Vagy: jól akarok élni, pénzre van szükségem. A kenyérkereső munka elsősorban eszköz, az élet anyagi megalapozásának eszköze; de ezen túl mélyebb emberi értelme is van: a munkával szerzett anyagi alap személyi függetlenséget, belső szabadságot ad az embernek („megáll a maga lábán"), és ha a másokért való szerető

gondoskodás is hozzájárul, egészen magas erkölcsi értékké válik. De érdemes itt mindjárt felfigyelni a veszélyre is: a pénzkereső munka könnyen hajszává is válhat, ha az egyén vagy család túlzott igényei vagy a látszat fenntartása kedvéért mind több pénzre van szükség. Manapság szinte járványos betegséggé vált a túlköltekezés, a legújabb divatos dolgok beszerzése, még ha azokra távolról sincs is szükség. A következmény? Túlzott munkavállalás, felületesen végzett munka, vagy erkölcsileg kifogásolható mellékutak keresése.

Másik fontos mozgatóereje a munkának az egyéni képességek kibontakoztatása. Munka, erőfeszítés, feladatmegoldás nélkül az emberben szunnyadó energiák nem kelnek életre, vagy haszontalanul elpazarlódnak. Aki erőt és tehetséget érez magában, alkotni akar, eredményt akar. Ez a természetes ösztönző erő még hatékonyabbá válik a keresztény emberben, aki tehetségét, talentumait Isten ajándékainak tekinti, amelyek okos használatáért az Úrnak számadással tartozik. Az Úrnak kemény szava van a „mihaszna, lusta szolgához",[2] aki nem törekedett szorgos munkával megsokszorozni a rábízott kincset. A munka teszi az embert egész emberré: ez által bontakoztatja ki belső képességeit, és ez által tudja alakítani maga körül a természetet és az emberi világot, úrrá lenni akadályokon és csapásokon. Az embernek ez a természetes tettvágya és alkotó ambíciója igen nagy érték, de itt is jó észrevennünk a veszélyeket is. Az egyik a túlfűtött ambició és hatalomvágy veszélye, a mindenáron való sikerhajszolás. Testileg szívrohamok, ideg- és vérkeringési zavarok a kísérői gyakran a túlzott ambíciónak; de még nagyobb lehet az a kár, amit az erkölcsi érzék meggyengülése, a kíméletlen vagy kétes eszközök használata jelent egyénnek és társadalomnak egyaránt. A másik veszély: az erők és tehetségek helytelen célokra használása. Lehet sokat dolgozni, nagy erőfeszítéseket tenni alapjában felesleges, sőt káros és bűnös célokárt is: nagy lépéseket tenni helytelen irányban. De még ha alapjában helyes irányban haladunk és jó célokért dolgozunk, akkor is érdemes időnként megállni és újra átgondolni, mit és miért is csinálunk. Van-e értelme tovább folytatni, vagy nem kíván-e Isten akarata és embertársaink java valami mást, valami jobbat.

Vannak azonban a munkának magasabb motívumai is, és ha ezek bennünk eleven erővé válnak, munkánknak több lesz az értelme, nagyobb lesz a lendülete. És erre nagy szükségünk is van: tapasztalatból tudjuk, hogy a mindennapos, visszatérő munka sokszor fárasztó robottá, értelmetlen teherhordozássá válik, még akkor is, ha elég pénzzel és elismeréssel jár. A legkimerítőbb munka nem az, amely legtöbb időt és energiát kíván, hanem amelyiknek nem látjuk értelmét, szépségét, nagyságát. Ezért annyira fontos, hogy legyenek magasabb szempontjaink, hogy munkánkat nagyobb összefüggésben tudjuk látni. Legyen szabad itt három ilyen szempontot megemlítenem, amely a keresztény ember számára különösen fontos, és a legkülönbözőbb munkaterületeken segítséget, ösztönzést adhat.

Munka — mint szolgálat. Jézus életprogramja: „szolgálni és életét adni sokakért".[3] Ez a „diakonia", szeretetszolgálat az apostoli egyház életének egyik legfontosabb mozgatóreje, és a mai idők egyházában megint erős hangsúlyt kap. A munka akkor válik szolgálattá, ha adni tudunk és adni akarunk, ha vannak értékeink és van szeretetünk. Szeretetszolgálattá válhat a rendes napi munka és kötelességteljesítés, ha türelmes megértéssel, segítő készséggel végzi az ember; de mennyi alkalom és szükség van ezen túl önkéntes szolgálatra is! És szolgálat egy nagy ügyért, vagy egy intézményért, közösségért, népért végzett munka is: valamiért, amit az ember nagyra tart és szeret, amit munkájával elő akar mozdítani, akkor is, ha az nem jár nagy fizetéssel vagy kitüntetéssel. Aki igazán szolgál, adni akar, nem kapni;[4] embertársai javát keresi, nem saját dicsőségét.

Emberi munka — mint Isten teremtő és fenntartó munkájának folytatása. Amikor a Genezis leírja a teremtés egyes szakaszait, ezzel a mondattal zárja le: „Isten látta, hogy ez jó." És a hatodik nap végén: „Isten látta, hogy nagyon jó mindaz, amit alkotott".[5] Jó, mert az isteni bölcsesség és szeretet alkotása, mert nagyszerű erők és értékek hordozója. Ennek a jó, szépséggel, élettel, értékkel teli földi világnak uralmát Isten az emberre bízta, és az embernek ezt a szerepét alapjában a bűnbeesés sem változtatta meg, bár nehezebbé, küzdelmesebbé tette.[6] Az ember tehát Isten munkatársa; munkájával Isten teremtő és fenntartó munkáját folytatja. A természet erőinek, az élő és élettelen világ titkainak fokozatos felkutatása és az emberiség szolgálatába való állítása nem más, mint ennek az Isten adta feladatnak megvalósítása. Célja sem lehet más, végső fokon, mint a teremtő Istené: hogy alkotása jó legyen: hogy megtartsa a világot jónak és szépnek; hogy munkájával ne rombolja, hanem szebbé és jobbá tegye maga körül a világot. Milyen méltóságot és lendítő erőt ad az emberi munkának ez a teremtő Istennel való kapcsolat, — de egyúttal nagy felelősséget is jelent. Az utóbbi évtizedekben kezdünk rádöbbenni ennek a felelősségnek a nagyságára: az emberi munka romboló erővé is válhat, ha elszakad a teremtő jóság és bölcsesség céljaitól. Az öncélú, nagyobb összefüggésekkel nem törődő technika máris súlyosan veszélyezteti a természeti erők egyensúlyát; a modern haditechnika pedig az egész emberiség létét pusztulásba sodorhatja. A keresztény munkának a világ jóságát és az élet értékét kell védelmeznie és előmozdítania.

A munka — mint küldetés, misszió. Keresztény ember tudja, hogy Isten nem távoli, elzárkózó fenség, hanem az emberiségnek magát kinyilvánító, szeretetét és igazságát közlő személy. Istennek adni- és mondanivalója van számunkra, és embereket küld, hogy vigyék üzenetét és kegyelmét, hogy tanúi legyenek segítő jóságának. Ez a küldetés teljes gazdagságában az emberré lett Istenfia életében valósult meg, de folytatódik a századokon át az apostolok és szentek, papok és egyszerű hívek tanúságtételében. Korunkban megint nagyon elevenen érezzük, hogy a hivatalos lelkipásztori munka mellett milyen fontos a keresztény hívek életpéldájának, munkájának, hűségé-

nek missziója. A keresztény élet lényegében küldetés: Isten szeretetének, üzenetének, segítő erejének sugárzása, közvetítése. Aki ezt megérti és örömmel vállalja, annak munkája, bármilyen egyszerű és mindennapi is, apostolsággá, küldetéssé válik. Annak a számára nem az egyéni siker vagy anyagi eredmény lesz a legfontosabb, hanem hogy Isten jósága eljusson az emberekhez.

A munka indítékai után érdemes megvizsgálnunk a munka minőségét is: mi kell a jó munkához? **hogyan dolgozzunk?**

Említsük első helyen a tudást, szakértelmet. Az igazán emberi munka — a legjobb tudásunk szerint végzett munka. A mai időkben alig van munkakör, amely ne kívánna meg alapos tudást. Hozzá nem értés, kontárság nemcsak az egyén számára megszégyenítő, hanem rendszerint bosszúságot vagy kárt okoz másoknak is. Alapos tudás megszerzése tehát fontos kötelességünk, de annak ébrentartása és továbbfejlesztése is. A tudás anyaga évről évre rohamosan nő, a módszerek és feladatok gyorsan változnak, — nem elégedhetünk meg tehát a fiatal években szerzett iskolai tudással, hanem azt rendszeresen fejlesztenünk kell. Ez áll a szakmai tudás mellett a hitünkkel kapcsolatos tudásra is: itt sem elégedhetünk meg halvány gyerekkori emlékekkel, hanem igazán élő, korszerű, felnőtt tudásra kell törekednünk.

A másik fontos tulajdonsága a jó munkának: a megbízhatóság, lelkiismeretesség. A mai élet mindinkább az emberek kölcsönös függésén, együttműködésén alapszik: ha valaki hanyag, megbízhatatlan munkát végez, sok ember közös munkájának eredményét veszélyeztetheti. Egy életmentő műtét, egy világesemény közvetítése televízión, egy űrhajó felbocsátása, és a modern technika más nagyszerű teljesítményei — számtalan ember precíz együttműködését kívánják. Ha valamelyik alkatrészt hanyagul csinálták, ha a csoport egyes tagjainak munkája nem megbízható, — az egész vállakozás megbénulhat. Így van ez az élet legkülönbözőbb területein, kicsi és nagy dolgokban egyaránt: a nemzetközi együttműködéstől és bonyolult gépek gyártásától a család vagy más közösség mindennapi életéig. Az élet biztonsága, nyugodt előhaladása elsősorban azokon múlik, akiknek a munkájára, kötelességteljesítésére, hűségére mindig számítani lehet.

Állhatatos, kitartó munka — külső és belső nehézségek között is. Bármily ügyesen szervezik a munkát, bármilyen nemes célok vezetik az embert, — a verítéket, a kimerítő fáradságot, a csalódás levertségét nem lehet belőle teljesen kikapcsolni. Nem is annyira az időnkénti rendkívüli erőfeszítés fárasztó, nem is annyira a kivételes nagy akadályok vagy csalódások törik le az embert, hanem a mindennapos teherhordozás; a napról napra való munka, amelynek sokáig nem látjuk eredményét, ahol megnemértés vagy mellőzés vesz körül. De éppen ezek a nehézségek és szenvedések edzik a lelket és érlelik meg benne az egyik legszebb, bár ma sokszor kevéssé becsült erényt, a hűséget. A keresztény ember erőt talál erre a hűséges teherhordozásra és helytállásra Krisztus példájában, és nem riad vissza at-

tól, hogy bátran felvegye keresztjét mindennap.[7] — Más azonban a helyzet, ha a munka annyira lélektelen és robotjellegű, vagy annyira ellenkezik az egyén képességeivel, hogy összetöri vagy keserűvé teszi a jóakaratú embert is. A munka robotos jellegén sokat segíthet az okos modern munkaszervezés, de az egyénnek is igyekeznie kell segíteni a helyzeten: kezdeményezéssel, új megoldásokkal, és szükség esetén munkaváltoztatással is. Az újrakezdés sokszor nem könnyű, esetleg pénzbeli veszteséggel, érzelmi vagy gyakorlati nehézségekkel jár, de megéri, ha az ember visszanyeri egyensúlyát, életkedvét.

A munka öröme. Veríték és szenvedés ugyan mindig eleme marad a munkának, de sok igazi öröm is van benne; és az örömmel, lelkesen végzett munka egyike a leggazdagítóbb, legnagyszerűbb emberi élményeknek. A munka örömét azonban nem kapjuk készen. Itt kettős tennivalónk is van: örömet, jókedvet belevinni a munkába, és örömet, szépséget találni a munkában. Először is örömet belevinni, jókedvvel nekifogni: ez nem nehéz, ha vannak értékes céljaink, ha képességeinknek megfelelő teret találunk, ha van bennünk energia és életkedv és azt nem hagyjuk kiszáradni. Ha örömmel, bizalommal fogunk neki, a legnehezebb munka is nekilendül. Másrészt meg kell tudnunk látni a munkában rejlő szépséget, örömet hozó emberi értéket. Akinek jó szeme és nyílt szíve van, szinte minden munkában észre tudja venni az emberileg boldogító, gazdagító mozzanatokat, viszont az önző meg savanyú ember a legszebb munkát is panaszkodva végzi. Ha jókedvvel, szívvel-lélekkel dolgozunk, egész munkánk különb lesz, meg könnyebb is, — és a teljes odaadás ritka óráiban páratlan munkát tudunk végezni, és észre sem vesszük az idő múlását vagy a feladat nehézségét.

II

A munka igen fontos, de nem kizárólagos életfunkciónk. Összhangban kell lennie életünk más lényeges elemeivel, különben egész emberi fejlődésünk és maga a munka is kárát vallja. A következőkben több oldalról megvizsgáljuk, hogyan illeszkedik bele a munka életünk egészének ritmusába, hogyan kapcsolódik — vagy ütközik — életünk más megnyilvánulásaival.

A munka és Istennel való kapcsolatunk. A hivő ember szemében munka és vallásosság szorosan összetartozó fogalmak: a munka is szerves része az istenszolgálatnak, a munka is istentisztelet, imádság. A keresztény ember napi munkájában is Isten akaratát kívánja teljesíteni, az Ő szeretetét viszonozni, az Ő igazságáról és jóságáról tanúságot tenni. Ilyen munka egyesít Istennel, nem választ el tőle, és a hivő ember önkéntelenül is feltekint munka közben egy-egy pillanatra Istenhez, hogy szeretetét kifejezze. Imádságos és munkás élet egymást kiegészíti és erősíti. De észre kell vennünk azt is, hogy a munka el is távolíthat Istentől. Az egyik nagy veszély a túlzott ambíció, a mohó siker- és hatalomvágy. Saját dicsősége annyira eltölti az embert, hogy Isten dicsőségének nem marad hely. A másik veszély az,

hogy a munkával járó teendők, tervek, gondok annyira lekötik az embert, hogy szinte képtelen ezeken felülemelkedni és másra is gondolni, ahogyan az evangélium mondja: „a világi gondok bogáncsai elfojtják Isten igéjét";[8] vagy a fizikai és szellemi kifáradás teszi minden magasabb iránt közömbössé. Manapság az ilyen lelki eltompulás és közöny veszélye nagy — ezért tudatosan kell szembenéznünk vele. Ma nem elég egy pusztán szokásszerű, vasárnapra korlátozott vallásosság; a mai vallásos életnek sokkal elevenebbnek, személyesebbnek kell lennie. Személyes Isten-kapcsolat, Isten szavára figyelő olvasás és elmélkedés, imádságban, lelkiekben való következetesség — ma fontosabb, mint bármikor. Megszabadít a munka zsarnoki uralmától, viszont új erőt és lendületet ad a munkának.

A munka és személyes emberi kapcsolataink. Munkánk sokféle emberrel és sokféle módon hoz kapcsolatba. Sokszor ez a kapcsolat nagyon is futólagos, személytelen — és akkor sok ember között is nagyon egyedül lehet az ember. Máskor azonban a munka sokoldalú és szoros kapcsolatot létesít: éveken át együtt dolgozó munkatársak; beosztottak és feljebbvalók; rábízott növendékek, páciensek, ügyfelek stb. A munkahelyen és munka közben kialakuló kapcsolatok olyan erősek lehetnek, hogy az egész életre kihatnak, jó vagy rossz irányban. Ezeket a sokszálú kapcsolatokat rendkívül érdekes lenne megvizsgálni, de ez túl messzire vezetne. Említsük meg azonban a munka hatását a tartós emberi életközösségekre, mint a család vagy a szerzetesi közösség.

Munka és családi élet. Legtöbb felnőtt férfi és nő munkáját elsősorban családjáért végzi: ez a szeretet ad nekik erőt a fáradságos hivatásbeli vagy házi munka végzésére, ez ad igazán nagy erkölcsi értéket fáradozásuknak. És mégis, éppen ez a családért végzett munka lehet akadálya az igazi családi életnek. Munka és családi élet egyensúlyának biztosítása igen fontos és nem mindig könnyű feladat, és ennek a hiánya nagyban hozzájárul a családi élet mai bizonytalanságához. Kritikussá válik a helyzet, ha az apát annyira leköti vagy kifárasztja a munka, hogy gyerekeivel személyesen alig törődik, és a házi munkából alig veszi ki a részét; ha az anya szinte egyedül viseli az otthon terheit, gyakran rendes külső elfoglaltság mellett. Így sokszor a család anyagi alapja bőven biztosítva van, de a családi élet öröme, bensősége hiányzik; a mai gyerek megkap mindenfélét, amit kíván, ruhában, szórakozásban, zsebpénzben, szabadságban, — csak azt nem kapja meg, ami minden pénznél és kényelemnél értékesebb, a szülők figyelmét, megértését, vezetését. — Az is igen fontos, hogy a gyerekek, egészen fiatal koruktól fogva, hozzászokjanak, hogy az otthoni munka bizonyos részéért ők felelősek. Az otthoni munkának okos megszervezése és jókedvű elvégzése, a közös célokért való együttes tervezés és erőfeszítés, egymás munkájának szíves elismerése, — ezek igen erős összefogó erői a családnak, és hatásuk megmarad akkor is, amikor a fiatalok felnőnek és elhagyják az otthont.

Munka és szerzetesélet. A szerzetesközösség nem egyszerűen gyakorlati célokra alakult munkacsoport; sokkal több annál: Krisztus-követésen, közös eszményeken alapuló életközösség. De ennek az életnek fontos eleme a közös célokért végzett munka: mind az intézményesen vállalt munkaterületeken végzett tevékenység, mind a közösség életmenetét biztosító házi teendők és szolgálatok. Nagyon időszerűen hangsúlyozta a zsinat és a pápa, hogy a szerzetesek is mind alá vannak vetve „az emberi munka közös törvényének" [9] és kötelességük munkájukkal megkeresni a közösség megélhetésére és a rászorulók segítésére szükséges eszközöket. Így lehetnek a munka keresztény értelmének élő tanúi a munka terhét, kíméletlen sodrát érző embertársak között.[10] A munka, mégpedig a teljesértékű, komolyan végzett, nemcsak „jelképes" munka, igen fontos a mai szerzetesközösség számára: fontos mint közösségformáló erő, és fontos mint apostoli példa és szolgálat. Közösségformáló erő, mert a szívesen vállalt és jól összehangolt munka, közös feladataival és élményeivel, mindennél inkább összefogja az egyéneket; alkalmat ad egymás segítésére, bátorítására és kritikájára, a különböző korcsoportok természetes összehangolására. Elsősorban a munkában alakul ki a határozott vezetésnek és az egyéni szabadság tiszteletben tartásának, az engedelmességnek és kezdeményezni tudásnak az a finom egyensúlya, amely egy igazi szerzetesközösségnek olyan fontos eleme. Az imádság- és eszmény-közösségnek a munka-közösség ad szilárd, tartós alapot. Világosan látott és készséggel vállalt munkafeladatok nélkül az egész közösségi élet ingataggá válik; és felbomláshoz vezethet, ha sokan csak minimális részt hajlandók kivenni a közös feladatokból, és kinek-kinek az egyéni érvényesülés fontos. — A szerzetesközösség munkája másrészt igazi apostoli példa és szolgálat lehet a világ előtt, amely nagyon sokszor nem érti a munka mélyebb értelmét. Apostoli példa, ha igazi keresztény értékeket sugároz: odaadást és megbízhatóságot, nem a kötelesség kicsinyes méricskélését; készséget és jókedvet, nem keserűséget és panaszkodást; az embertársak, elsősorban a kicsinyek és rászorulók szolgálatát, nem a mindenáron való pénzszerzés mohóságát.

Tevékenység és belső csönd. Minél komolyabban és keményebben dolgozunk, annál inkább szükségünk van időnként csöndre, termékeny belső csöndre. Ez nem egyszerűen kikapcsolódás, pihenés, szórakozás, bár ezekre is szükségünk van. A belső csönd más: megállni tudás a teendők és gondok zűrzavarában; újra-töltekezés a csend és mélység titokzatos erőivel, hogy ki ne üresedjünk; belenézés önmagunkba és Isten arcába, mindabba ami igazán lényeges és maradandó. Enélkül a pillanatnyi gondok, izgalmak, vágyak és ösztönzések egyszerűen magukkal sodornak, a folytonos tevékenység mind jobban kiüresít, úgyhogy a munkát szinte gépiesen, lélektelenül végezzük. Érdekes megfigyelni, hogy az utóbbi évtizedekben mennyire tudatossá vált sokfelé ennek a rendszeres, csöndes elmerülésnek igénye; különféle, főleg távolkeleti hagyományokon alapuló meditációs vagy önszuggesztiós módszereknek százezerszámra akadtak követői. Keresztény ember

tanulhat ugyan ezekből a próbálkozásokból, de a keresztény lelkiségnek megvannak a maga csöndre, elmélyedésre vezető hagyományai és gyakorlatai. A lényeges az, hogy felismerjük, mennyire szükséges ez az alkotó csönd mind munkánk minősége, mind személyes fejlődésünk szempontjából, és hogy biztosítsuk rá az időt, lehetőleg naponként, de főleg a hétvégi szabadabb időben. Ez a csönd teszi lehetővé, a) hogy le tudjuk őszintén mérni, mit tettünk és hogyan tettük; mik vagyunk és mivé lettünk; b) hogy a munka sok izgalma után visszanyerjük a belső békét, el tudjuk okosan fogadni a sikert és a sikertelenséget; c) hogy tudjunk előre nézni, célokat lemérni, fontosat és lényegtelent szétválasztani; d) hogy tudjunk újrakezdeni, új erővel töltekezni a jövő feladatokra. Nagyon szükséges ez a belső csönd, de nem könnyű biztosítani: nemcsak a mai nyugtalan, rohanó munkatempó veszélyezteti, hanem az egész környezet hangossága, a folytonos gépzene, a mindig rendelkezésre álló hangos szórakozás is. Akarat kell a csönd biztositásához, de ha megtesszük, munkánk is, emberségünk is hasznát látja.

Munkanapok és ünnepek. Tudjunk keményen és odaadással dolgozni, és tudjunk boldogan, szabadon ünnepelni is. Pihenésre, kikapcsolódásra, szórakozásra igenis szükségünk van; ennek hiánya túlfeszítéshez, összeroppanáshoz, vagy kedélytelen tompasághoz vezethet. De a szabadidőnek akkor van igazán értelme, ha utána frissebben, erősebben, gazdagabban tudunk visszatérni a munkanapok kötelességeihez. A mai ember sokszor robotolva dolgozik, és utána hajszolva szórakozik; a hétvége nem egyszer még kimerítőbb, mint a hétközi munka. Okos mértéktartás gyakran teljesebb pihenést nyújthat; az egyszerű, könnyen elérhető örömök (családban, barátságban, természetben, irodalomban és művészetben) sokkal felüdítőbbek lehetnek, mint amit drága pénzen veszünk, vagy nagy fáradsággal szerzünk. A mai embernek jóval több szabadidő áll rendelkezésére, mint az előző századokban, de sokszor nem tudja, mit kezdjen vele. A szabadidő nagy részét a szórakozásnak készen kapott formái töltik ki, a mozitól a televízióig vagy a futballmeccsig — és mindebben az ember csak passzív néző; ez nem baj bizonyos pontig, de az aktív részvétel a szabadidőt is értékesebbé, gazdagabbá teszi: a kertészkedéstől a muzsikáig, a sportolástól a csöndes olvasásig vagy baráti beszélgetésig. És még egy: nemcsak pihenésre és kikapcsolódásra van szükségünk, hanem arra is, hogy ünnepelni tudjunk. Ünnepelni annyit jelent, mint örülni valami nagy, szép, magasztos eseménynek, felülemelkedni önmagunk szűk világán, meglátni és hirdetni „Isten nagy tetteit".[11] Az igazi ünnep felemel és megtisztít, közelebb hoz embertársaimhoz, örömmel és erővel tölt el. Régebben az ünnepek az egész társas életet formálták; ma többnyire tudatosan kell keresnünk az egyéni és együttes ünneplés formáit, de így annál őszintébb és gazdagítóbb lehet.

Pihenni és ünnepelni tudni, az Isten gyermekeiként bízó lélekkel örülni és játszani, szinte éppolyan fontos, mint munkánk komolysága — és vissza-

hat mindennapos munkánkra is. Aki énekelni és örülni tud, annak van szeretete, annak a szíve nyitva van a jóság és érték felé; és ez a szeretet tevékeny erővé válik a hétköznapok munkájában is, az is több lesz, mint csak terhes, húzódozva végzett kötelesség, — a teremtő szeretetnek adott szerető válasz.

[1] Apologia 38a. [2] Mt 25,26. [3] Mt 20,28. [4] vö. ApCsel 20,35. [5] Ter 1,31. [6] vö. Ter 1,28-30 és 3,18-19. [7] Lk 9,23. [8] Mt 13,22. [9] II. Vat. Zsinat, Perfectae Caritatis, 13. [10] VI. Pál pápa apostoli buzdítása, Evangelica Testificatio, 20. [11] vö. ApCsel 2,11.

Marie-Dominique Chenu

A TEREMTŐ MUNKATÁRSAI

I. A probléma

A munka emberi valóságának teológiai rendeltetését és értékelését vizsgálva nem szabad elsősorban erkölcsi szempontból néznünk, hanem legelőször földi adottságnak kell tekintenünk, szembesítve az evangélium igényeivel. Az üdvösségtörténet valóságnak megfelelő felfogása nem választja el eleve egymástól a pusztán kereseti eszköznek értelmezett profán munkát és Krisztus titkát, amint a teljes teremtés fejévé lesz (olyanformán, mint ahogy külön szokás választani a természetet a kegyelemtől).

A kereszténység mai történelmi helyzete világossá teszi, hogy az evangélium hirdetése magában foglalja a földi bevetést is a világ haladása érdekében. Igaz, most is, mint minden időben, túlzások és torzulások fenyegetik ennek az összefüggésnek egészséges mértékét: Egyik oldalon ott az üdvösség rendjének naturalisztikus értelmezése, mikor azonosnak tekintik az emberi haladással; a másikon a földi kezdeményezések eszkatológikus hangulatú félvállról vétele. Ezért vetődik fel a jelenlegi vitákban ismét természet és kegyelem viszonyának kérdése, bár más, ti. történeti kategóriákban. A problémafölvetésnek középpontjában a munka teológiája áll. Századokon át figyelembe sem vették ezt a témát, most azonban újból szilárd helye van a kortársi teológiában.

Ez a teológiai kérdésfölvetés tehát nem csupán kortól függő hozzátétel, nem annak a sokknak a következménye, amelyet a készületlen keresztény társadalom az ipari civilizációtól kapott volna. (Bár tény, hogy az iparosodás meglepetésként hatott egy bizonyos keresztény konzervativizmusra, amely öntudatlanul szolidáris volt a kézműiparral és a földműveléssel.) Inkább arról van szó, hogy fölismerjük a munka központi jelentőségét a világ és az ember keresztény értékelésében és rendjében. Ennek útja az, ha mélyebben, újonnan megértjük az üdvösségtörténetet és az isteni teremtés, az ember és a kozmosz viszonyát. Hiszen a középkori summákban is a teremtésről szóló traktátusba ágyazódott az antropológia.

II. A Szentírás kijelentései

A régi szentírási és egyházatyaszövegek tisztán tárgyi fölidézése nem ad itt kielégítő „locus theologicus"-t. Mert a kézműipar elemi fokán az ember még nem láthatta át, milyen mértékben képes átalakítani és a történelem során befolyásolni az anyagi világot. A klasszikus filozófia, a görögöktől kezdve egészen a 18. századig statikus emberképet képviselt. Következésképpen a keresztény igehirdetés a munkát sokáig csak lélektani és erkölcsi dimenziójában nézte.

De ha a csekély számú szentírási szöveget Isten Igéjének állandó jelenléte felől értelmezzük, akkor elvezetnek az emberi tevékenység vallásos értékének mélyebb megértésére. Nemcsak a személyes tökéletesedés értelmében, hanem úgy is, hogy vele az ember átalakítja a dolgokat, a világ valóságát. Ezek a szövegek nemcsak következtetésre és alkalmazásra való alapelveket szolgáltatnak; szellemük feleletet ad új helyzetekre is: „Töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá! Uralkodjatok a tenger halai, az ég madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog!" A Genezisnek ez az egyszerre költői és természethez közeli megbízása (1,28) annak az emberiségnek kozmikus és technikai vívmányaira is érvényes, amely fölfedezi és utánozza a természet törvényeit. Az ember szolgálatára alkalmazta a „creatio continua"-nak ezeket a törvényeit, és így részt vesz a teremtés művében. Így valósul csak meg teljesen a görög egyházatyák tanítása az „Imago Dei"-ről, Isten képmásáról. Minden okunk megvan hát arra, hogy ezekben a primitív társadalom számára írt szövegekben mégis megkeressük a gyökereket a 20. század tudományos-technikai irányú emberiségének vallásos és keresztény megértésére.

1. Így kell olvasnunk már az ószövetséget is. Jellemző maga a szóhasználata. A „melaha" kifejezés Isten teremtő tevékenységét jelzi, jelenlétét írja körül a történelemben, a teremtés első napján megkezdett művének folytatását. Ezzel szemben az „aboda" a rabszolga munkáját jelenti, tehát szolgaságot, pl. a Nabukodonozornak végzett rabszolgamunkát. A két szó tartalmában kifejezésre jut a munka kétértelműsége: könyörtelen kényszer és örvendező beteljesülés, kérlelhetetlen determinizmus és szabadító önállóság.

Az ószövetség könyvei így a helyzetnek és alkalomnak megfelelően íróik beállítottsága szerint igen különféle ítéleteket adnak az ember munkájáról. Lehetetlen ezekből a munka elvont elméletét levezetni. Összeségükből lényegében mindent ki lehet következtetni, ami a korszakok során a zsidó és keresztény gondolkodást jellemezte. Valójában a Példabeszédek vagy Jézus Sirák könyvének kijelentései (főleg 38,24-34) adták századokon át a munka ún. „teológiájának" alapját. Ez pedig nem nyújtott többet, mint prózai utalást egy olyan erkölcsiségre, amelynek jellegzetes vonásai: szerény bátorság, belátásra épülő becsületesség, a földiekre korlátozott előrelátás, középszerű becsvágy és nagyon is pragmatikus bölcsesség.

A munka teológiájának azonban nem annyira ezekből a részelemekből, a tapasztalati, hasznossági gondolkodás fogságából kell kiindulnia, hanem inkább

Isten üdvösségrendjének nagy kilátásaiból, amint az a természetben és a világtörténelemben megvalósul. Itt megmutatkozik a pogány kozmogóniákkal való teljes ellentét is. Isten maga „dolgozik", hogy megvalósítsa művét: A Genezis első fejezete, amely olyanforma, mint egy jelképes eposz, minden időkre minden munkateológia mítikus táptalaja marad. A teremtésnek ebből a tettéből hatol bele Isten föltétlen és szabad hatalma az emberek és népek tevékenységébe. Az antropomorfizmusok a bibliában világossá teszik, hogyan fér össze ez a mindenhatóság az emberi teremtmény szabadságával, amit a Teremtő belevesz művébe a látható világ középpontjában. A szőlőt ültető és gyümölcsét leszüretelő Isten erőteljes munkához hasonlít, aki ismeri a fáradtságot és sikertelenséget; asszonyhoz, aki kínok között néz órája elé. Munkájának befejezése után megpihen, mert a pihenés a belső megelégedettség állapota, minden tevékenység koronája. Az emberben azonban nem valósul meg teljesen ez az eszmény. A munka, amelynek önkéntes, örvendező tevékenységnek kellene lennie, a valóságban nehézségekkel, önlegyőzéssel kapcsolatos, és a büntetés jellegét hordja. A természet nem engedelmeskedik az embernek; az eredeti kapcsolatok megszakadtak. A föld immár nem az a csodálatos kert, amelynek művelése boldogságot ad. Az eredeti bűn későbbi teológiája ezekre a tapasztalatokra nyúl vissza.

2. A munka teológiájának ószövetségi elemei tovább élnek az *újszövetségben*. De a megtestesülés eseménye átalakítja az embernek a természethez és a történelemhez való viszonyát. Minden emberi tevékenység értéke egyszerre növekszik és csökken vele. Növekszik, amennyiben Krisztus mint a teremtés Feje átfogja az egész emberi valóságot, tehát a világhoz való viszonyát is, és így a teljes teremtést magával vonja az üdvösség rendjébe, Isten gyermekeinek megdicsőülése által. Csökken azzal a ténnyel, hogy a végső üdvösség a történelmen túl valósul meg, és Isten Országa más rendbe tartozik, mint a földi valóság teremtő kifejlesztése. Mégis Róm 8,18-22 kozmikus keretbe állítja az evangéliumok mondanivalóját: lemondás, szenvedés, szegénység mint a megváltás útja és az igazi testvéri szeretet előfeltétele abban az időben, amikor Krisztus második eljövetelére várakozunk. 2Pét 3,13 szerint új eget és új földet várunk. A titokzatos alakító munkának a test föltámadása adja meg teljes jelentőségét.

A keresztény e titok belső kettősségének kellős közepén áll. A parúziát várva a tesszalonikiek egészen a tétlenségig megvetették a földi feladatokat. Ezt a végletet a szentírásmagyarázat és a lelkipásztori igehirdetés sosem hagyta jóvá. Mégis gyakran fejlesztettek ki olyan spiritualisztikus tanítást, amely szerint hazánk az ég, a föld a számkivetés helye.

III. Történelmi fejlődés

1. A keresztény *ókor* idején nem alakult ki olyan szerves tanítás, amely a Szentírásban szétszórt egyes kijelentéseket a munka teológiájává kapcsolta

volna össze. Hiányzott a társadalmi kérdésfölvetés. Így általában megelégedtek moralizáló felfogással, amely erősebben hangsúlyozta a jólét és a gazdagság veszélyeit, mint azt az áldást, amellyel a megalkotott javak járhatnak. Ezeket a századokat a puszta létfönntartás jellemzi, és ez nem nyújtott új támpontot az evangélium követelményeire nézve. Az evangélium szelleme inkább a testvériség iránti érzékkel, mint elméleti megfontolásokkal hatott. Mindenekelőtt pedig becsülték a kétkezi munkát, ellentétben a régi bölcsek megvetésével. A rabszolgaság ugyan csak fokozatosan szűnt meg, de a kereszténység szellem enyhítette: ugyanígy volt a középkori hűbériséggel is. Társadalmi és intézményes téren a monasztikus szerzetesség fejezte be ezt a fejlődést. Krisztus példája, munkás élete szerény hivatásában vallásos megalapozást adott annak, hogy a munka becsületét megmentsék. Jézusnak, a kétkezi munkásnak a képe nemcsak elmélyítette a megtestesülés realisztikus megértését, hanem a munkás ügyes-bajos életének — az erkölcsi érdemen túl — evangéliumi értékalapot adott. Gazdasági megrázkódtatások idején az egyház még a 20. században is mindig Jézusnak erre a rejtett életére emlékezett. Csakhogy fennáll a veszély, hogy ez az inkább „épületes" szemlélet elfödi a jánosi és páli krisztológiai kijelentések üdvösségtörténeti kilátását: a Teremtő Igéről és a teremtés Fejéről.

2. A középkor nem annyira a Szentírás alapján teremtette meg a munka teológiájának előfeltételeit, mint inkább természetfilozófiájával: felismerte a másodlagos okok létét és megismerhetőségét, és ezzel az emberi tevékenységet is, az egyszerre transzcendens és immanens Gondviselés csillagzata alatt. Az ember mint „mikrokozmosz" szerepel Isten tervében. A céhek és községek technikai-gazdasági fellendülése a 12-13. században, a városiasodás az ember közösségi építő feladatának többé-kevésbé kifejezett tudatára vezetett. Most már a teológia is foglalkozott a hivatás és a személyes hivatottság összefüggésével. Az is elősegítette az új fejlődést, hogy a koldulórendek helyreállították a kétkezi munka becsületét.

3. Amikor a reneszánsszal nem sejtett eredményeket ért el a természetkutatás, a gazdasági élet kiterjedése, az ember megismerése és a tudományok általános fellendülése, az új embert vallásos buzgalom hatotta át és szentelte meg. A tudományos teológia és a neki megfelelő „haute vulgarisation" (népszerű válfaja) azonban csaknem teljesen elzárkózott az új világkép elől. Hogy ki lehessen dolgozni a munka és a földi valóságok teológiáját, ahhoz először szükséges lett volna, hogy a teológia elismerje a tudomány öntörvényűségét az értelem jegyében, isteni eredetének kára nélkül. Ez a valóságtól távol álló iskolás teológia a bűnös abban a szétválásban, amely miatt a kereszténység még a 20. században is szenvedett. Ma a tudomány és a technika a hit világossága nélkül alkotja meg „a munka kultúráját". A kereszténynek azonban az evangélium és apostoli hivatása talaján szemébe kell néznie ennek a problémának, igent kell mondania földi feladatára, és érthetővé tennie Isten régi szavát a mai világ számára (vö. II. vat. zsinat, LG, főleg II-III. fej.)

IV. A munka teológiája

1. Mindenekelőtt számot kell vetnünk az ember és a természet dinamikus kapcsolatával. Az abszolút alany meg a mozdulatlan, közömbös mindenség statikusan egymás mellett álló modellje már nem kielégítő. Az ember maga is „természet" az egyetemes természeten belül, s amennyiben az, nem foghatja fel, nem határozhatja meg önmagát, keletkezését, szerkezetét kívüle, bár fölötte is áll és szemben áll vele. A munka az ember és a természet találkozásának egy része, az ember voltaképpeni tevékenysége, eredeti helyzete, „megtestesülése". De éppen úgy igaz marad, hogy nem határozhatja meg magát csupán a munkából kiindulva, mert a munka által rákényszeríti akaratát a természetre, hogy uralkodjék rajta. A munka „a szellem megnyilvánulása" (Proudhon). Az állat egyetlen egységet alkot a természettel, és nem tud magának kérdést föltenni róla. Az ember viszont nemcsak gondolkodásával különül el a természettől, hanem tevékenységével is. Igaz, tartania kell magát törvényeihez, mégis autonóm és szabad marad benne. Tökéletessége abban áll, hogy beteljesíti ezt az uralkodói önállóságot, megvalósítja létét, amely más, mint pusztán természetes lét. Ezzel a képességével olyan világot alkot a természetben, amelyre rányomja saját bélyegét, amely több, mint a puszta természeti erők. Ezért abban a mértékben ébred önmagának tudatára, amilyen mértékben tudatosítja, amit tesz. Ebben a szabad, teremtő tevékenységben teljesedik ki, alkot kultúrát. Az emberi lét adottságaiból kinő „a munka kultúrája". A munka nem pusztán technikai eszköz, hanem emberi érték. Van tehát a munkának humanizmusa.

2. A munka tehát egyszerre a dolgozó tökéletesedése és a dolgok átalakulása a világ tárgyi valóságában, amelyet épít, „perfectio operis". Ez a kettősség lényeges. Mert figyelmen kívül hagyta az a teológia, amely csakis a „perfectio operantis"-szal foglalkozott, és — anélkül, hogy ez tudatos lett volna — semlegesítette a munka tárgyi tartalmát. Új, technikai korunkban még erőteljesebb és nyilvánvalóbb a munkának ez a tárgyiasulása. Hiszen a kézi szerszámok helyébe lépő gép tevékenysége egyre függetlenebbé válik a dolgozó személyes tevékenységétől, akaratától és tervezésétől.

Az embernek ez a kettős, egyedülálló hatalma a „tekné"-ben rejlik, abban a képességében, amelynek erejében test-lélek természetének megfelelően tud cselekedni. A technika ésszerűsítés, tehát az ember ratio-jának a kifejezése. Ezért a hasznossági célon túlmenően a szépség képessége is benne lakik. A munka tehát nem pusztán l a b o r többé (szószerint: teher alatti ingadozás — a gyönge latin kifejezés szerint), hanem p r a x i s z (gyümölcsöző tevékenység). Ez pedig azt jelenti, hogy nem csupán gazdasági szükségletek kielégítésére való, hanem az emberi lét humanizálását kell szolgálnia.

Ezzel azonban láthatóvá válik a jelenség vallásos dimenziója. Azzal, hogy az ember betölti feladatát a világ építésében, Isten teremtő művében osztozik. Isten nem kész mindenséget teremtett, amely fölé aztán angyali szellem-

ként vagy szemlélőként odarakta az embert. Inkább arra hívta, hogy dolgozzék annak a világnak állandó építésén, amelynek ő mint „Imago Dei" a démiurgosza és öntudata. Éppen azzal, elsősorban azzal Isten képmása, hogy Teremtőjével együtt a természet ura és építőmestere. Ezért a lemondás lelkisége semmiképpen sem megfelelő a munkára vonatkozólag, sem önmagunk megszentelése, sem Isten országának felépítése tekintetében.

3. Hogy helyesen ítélhessük meg a keresztény feladatát a világban és ennek apostoli jellegét, tekintetbe kell vennünk a következőt: Az ember abban a mértékben ébred jobban tudatára a természet fölötti hatalmának, amilyen mértékben oknak tudja magát. Az önálló szabadságból és cselekvésből kiindulva Istenhez való viszonya megszabadul a „szakralizálás felfogásától", amely csak az ismeretlen és rettegett természettel szemben való tehetetlenségéből fakadt. A munka kultúrája „profán". De éppen ez teszi lehetővé, hogy a hitben megbirkózzunk vele: az ember csak akkor „Imago Dei", ha tudja, hogy mint „másodlagos ok" önálló. Fel kell adnunk a vallási infantilizmust, s nem szabad irtóznunk a világ profanizálódásától. A munka teológiája magában foglalja a laikusok teológiáját. Az ipari társadalom kialakulása tényének az egyház misszionárius átalakulására kell vezetnie. „A világ megszentelésének" gyakran felületesen használt jelszavát ebben az értelemben kell helyesbítenünk.

4. A kozmosz technikai leigázásában, ennek végrehajtásában az emberi természetnek még egy birodalma tárul fel: a munka a szolidaritás struktúráit hozza létre, s ezek a természet technikai átalakításának mértékében növekszenek. Először talán tisztán anyagi jellegűek, nem ritkán kezdetlegesek, de az ebből adódó kapcsolatok szakadatlan láncolatán át az emberi szolidaritás tényezőivé válnak. Az ember mint természet szerint társas lény nemcsak javak termelésével, elosztásával és az ebből keletkező egyezményekkel teremt társadalmat, hanem mindinkább kereszteződő tevékenységeinek hálózatával is. Ebből számos probléma adódik a csoport- és osztályképződés, a társadalmi igazságosság és a közösségi erkölcsi tudat terén. Mindenekelőtt azonban a munkakapcsolatoknak ezzel a növekedésével nem sejtett mértékben lép előtérbe az embertárs. Az embertárshoz való viszonyt az evangélium betűje és százados gyakorlat csak a kézműipari gazdálkodás szűk kilátásában tekintette. Ma a termelés növekedésével, az érintkezési eszközök intenzitásával, a tudomány és a technikai műveltség egységes nyelvével ez a viszony világarányúvá tágul, csoportról csoportra, világrészről világrészre, és nincsenek határai. Az igehirdetés feladata: olyan szeretetre nevelni, amely tág, mint a világ. Ebben a tekintetben a közvetlen felebarát iránti, „embertől emberig" terjedő spontán szeretet szemmelláthatólag alakulóban van. Olyan szeretet lesz belőle, amelynek a technikai berendezések névtelenségén, a tevékenység elszemélytelenedésén, a technokrácia hidegén keresztül kell az emberig hatolnia.

5. Végül: a világ fölépítésében való részvétel, a testvéri szeretet társadalmi közösségnek ez a kitágulása csak a megtestesülés titkában találja meg végső beteljesülését. Krisztus mint a teremtés Feje titokzatos Testében min-

den valóságot átkarol. Itt rejlik a munka teológiájának végső értelme. Azáltal, hogy az ember közreműködik a teremtésben és alakítja a történelmet, az egész teremtés az üdvösségrend részesévé válik. „Mert maga a természet sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását . . . Tudjuk ugyanis, hogy az egész természet sóhajtozik és vajúdik mindmáig" (Róm 8,19-22). Ennek a hitnek a világánál minden munkaerkölcs, az emberi és emberen kívüli természetben és közösségben gyökerező szabad művészetek és hivatások dicsérette, felajánlássá és megváltássá magasztosulnak. Ez a három pedig az áldozat jegye, amely Krisztus húsvéti tettében teljesült be.

Ez a krisztológiai vonatkozás egyfelől meghagyja a földi valóságot természetes törvényszerűségében. Másfelől a technikai, gazdasági és társadalmi folyamatok saját törvényei nem engedik, hogy a keresztény a gazdasági teokrácia mítoszának essen áldozatul és kivitelező szervének képzelje magát. De messiási küldetésébe beletartozik a haladás iránti nyitottság is; bármennyire is eszkatológikus ennek a küldetésnek az iránya, nem téveszti szem elől azt a földi igényt, amelyre a bibliai szövegek egyértelműen felszólítanak. Hiszen ez az evangélium üzenete és egyben hatóerejének bizonyítéka: az igazságosság és a szeretet uralma az emberi közösségben.

(Sacramentum Mundi, Herder, Freiburg I. 1967, 306—317)

Alszeghy Zoltán

A MUNKA MINT A MEGVÁLTÁS FOLYTATÁSA

I

Két ellentétes irányú, egyaránt érvényes gondolatmenet követeli meg, hogy a munkát a megváltás fogalomkörébe igyekezzünk beilleszteni.

(1) Az első gondolatmenet a keresztény hivő mindennapi életéből indul ki. A munka az emberi élet alapvető jelenségei közé tartozik, mint a család, a szenvedés és a harc. Az igazi mély keresztény élet megköveteli, hogy ezeket az alapvető életjelenségeket a nagy hittitkokkal való szerves egységben tudjuk szemlélni, megélni. Ez azonban éppen a munka tekintetében nem könnyű dolog. A munka elméleti meghatározása talán változatlan marad, de változik a mód, ahogy manapság a legtöbb ember éli és értékeli. Sok ember nyomasztó tehernek érzi, amely szinte egész napját elfoglalja, és közvetlen célját rendesen nem látja, vagy legalább nem tekinti saját maga számára értéknek, úgyhogy legszívesebben szabadulna tőle. Másrészt, meglepő ellentétképpen, az átlagember is mélyebben érzi a munka értékét, fontosságát a társadalom létfenntartására; azért a köztudat megveti, élősdinek tudja az olyan ambert aki kivonja magát a munka kötelezettsége alól, és tisztelettel adózik a nehéz és jól végzett munkának. Ez a némileg új, paradox munkaélmény nem egyszer egészen független a hitélettől,

amely dicséri az imádságot, vigasztalja a szenvedőt, de — néha tudatos ellentétben az emberi tevékenység újkori túlbecsülésével — idegenül áll a munka keresztény megélésének igényei előtt. Ezért van szükségünk arra, hogy a munkát összefüggésbe hozzuk hitünk minden központi misztériumával, és azoknak fényében igyekezzünk megérteni mivoltát, méltányolni értékét.

(2) A másik gondolatmenet a kinyilatkoztatásból indul ki. Hitünk természetesen nem elszigetelt szentírási mondatokon nyugszik, de mégis nem egyszer könnyebben tudjuk tudatosítani az Isten szavának különböző szempontjait, ha egy-egy kifejezetten megfogalmazott formulához kötjük. A mi témánkban különös jelentősége van Szent Pál egy vallomásának: „Örömmel szenvedek értetek, és testemben kiegészítem, ami Krisztus szenvedéséből hiányzik, testének, az egyháznak a javára" (Kol 1,24). Ez a rövid, tömör kis állítás minden szavával nehéz kérdéseket tesz fel a hite megértését kereső embernek. Mi a „szenvedés", aminek örül az apostol? Nem valószínű, hogy olyan fájdalomra gondolna, amit maga keresett és okozott, vezekelve, mint sok későbbi szent: szent Pál sehol se utal arra, hogy ilyen módon akarja viselni testén „Krisztus Urunk jegyeit" (vö. Gal 6,17). A levél összefüggésében az sem valószínű, hogy betegség okozta fájdalmakról beszélne. Inkább arra kell gondolnunk, amit kevéssel alább ír az apostol: „fáradok és küzdök . . ." (Kol 1,29). Ez a fáradság és küzdelem magában véve hivatásának betöltése, tevékenység, amellyel meg akarja ismertetni, és el akarja fogadtatni az evangéliumot. A mások szolgálatába állított kitartó és intenzív tevékenység azonban elkerülhetetlenül áldozatba kerül, hiszen az ember ösztönszerűen hajlik az önzésre, és a világ visszaüt arra, aki fellázad alaptörvénye, a bűn ellen. Azt kell hát gondolnunk, hogy Szent Pál részt vesz a világ megváltásának művében, már csak az által is, hogy a külső és belső nehézségek és ellenállás dacára folytatja egyházépítő és világépítő munkálkodását. De ha ez igaz, akkor Szent Pál öröme beragyoghatja minden dolgozó ember életét, mert hiszen mindnyájan nehézségek közt és áldozatok árán termeljük munkánk gyümölcsét. Milyen értelemben egészíti ki a munka Krisztus szenvedését, és milyen értelemben járul hozzá a világ megváltásának művéhez?

II

Ha részesedni akarunk Szent Pál apostol örömében, Krisztus Urunk megváltó szenvedésének fényében kell értelmeznünk a mi fáradságos, talán meddő, néha értelmetlen mindennapi munkánkat.

(1) Krisztus Urunk szavával is üdvözít bennünket, mert hiszen tanítása megmutatja az üdvösség útját, megtisztít bennünket, bizalmat önt belénk.

Krisztus Urunk tanúságtétele kiegészíti szavai jótéteményét: az Üdvözítő magatartása, ahogy az evangéliumból kiviláglik, felfedi szavainak

mélyebb értelmét, egyénisége megláttatja velünk önmagában az Atyát, tettei bebizonyítják, hogy a mindenható Atya ereje működik benne üdvösségünkre.

De mindez nem lett volna elég ahhoz, hogy megszabadítson bennünket a bűn és a halál hatalmából, ha az Úr Jézus nem váltott volna meg bennünket kínos, megalázó halálával, amit Szent Pál óta a „kereszt" szimbólumában tisztelünk. Nem volnánk katolikusok, ha nem vennénk részt az egyház hálás, dicsőítő, hitvalló imájában: „Imádunk téged Krisztus és áldunk téged, mert a te szent kereszted által megváltottad a világot".

Nem könnyű dolog megérteni, hogyan lehetett örömünk, megdicsőülésünk, életünk oka az Istenember fájdalma, megalázása, halála. Kérve, keresve, zörgetve kutatjuk „hitünk szent titkának" értelmét.

(2) Az Atya „haragja", ami a bűnös világra nehezedik, nem azt jelenti, hogy a Teremtőnek kedve telik bűnös gyermekei gyötrelmében, halálában, és hogy bosszúja csitul az ártatlan Jézus értünk ontott vére láttára. Az Atya rosszallja a bűnt, de javát akarja a bűnösnek, amíg nem válik végleg lehetetlenné, hogy elhagyja a bűnét. Azért a kereszt nem Isten gyűlöletét változtatja szeretetre, hanem éppen Isten irgalmas szeretetének a műve: „mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött fiát adta oda, hogy aki hisz benne, az el ne vesszen, hanem örökké éljen" (Jn 3,16). Krisztus Urunk nem Isten kárhoztató ítéletét hajtja végre önmagán, hanem engedelmeskedik üdvözítő szeretetének, és annak eszközévé válik: „Nem azért küldte Isten a Fiát a világra, hogy elítélje a világot, hanem hogy üdvösséget szerezzen a világnak" (Jn 3,17).

A megváltás műve nem „alulról", a teremtményből kiindulva változtatja meg az Atya akaratát, hanem „felülről", az Atya kezdeményezéséből, küldő és ajándékozó szeretetéből indul ki, Krisztus keresztje által betör az előle elzárkózni akaró világba, megváltoztatja, élteti, újra teremti a világot.

(3) Az éltető isteni szeretet eszköze nem a halál, hanem az élet. A kereszt üdvözítő ereje Krisztus Urunk szeretetében rejlik, amelylyel a Megváltó teljes fiúi bizalommal és engedelmességgel tárul az Atya akarata elé, és azért maradéktalan irgalommal szenteli magát megmentésünkre. Ezt a szeretetet fejezi ki a Keresztrefeszített „hét szava": Jézus tökéletesen végbe viszi küldetését, és lelkét az őt elhagyó Atyának kezébe ajánlva kieszközli a bocsánatot számunkra, akik megfeszítettük. Ebben a szeretetélményben éri el tetőpontját a teremtés műve, itt, a keresztre „felmagasztalt" Fiú szívében valósul meg a dicsőség, amelyet az Atya a Fiúnak szánt. A szabadon elvállalt kereszthalál életteljességét még a feltámadás sem múlhatta felül. A feltámadásban megnyilvánul és az Atya jóváhagyását nyerte el, tehát mintegy virágba szökken az az életteljesség, amely már a kereszten megvalósult.

(4) Ha a feltámadás a kereszthalál virága, a megváltást a kereszt gyümölcsének mondhatnánk. Az Atya azért részesítette ilyen dicsőségben az Emberfiát, hogy az megossza dicsőségét tanítványaival (vö. Jn 18,22); az

Atya azért valósította meg tökéletes képe-mását a megtestesült Fiú emberségében, hogy Elsőszülött legyen sok testvér között, akik általa felöltik az Isten hasonlatosságát (Róm 8,29), és a dicsőségben fokról-fokra haladva, hozzá egyre hasonlóbbakká válnak az Úr Lelke által (2Kor 3,18).

A kereszten tökéletesen élő Krisztus megváltó kisugárzását úgy szoktuk kifejezni, hogy az Úr Jézus „kiérdemelte" számunkra az újjászületés kegyelmét. Ezt az érdemet természetesen nem úgy kell értenünk, mintha valami szolgáltatás volna, amire Istennek szüksége van, és ami az értéket egyenlő értékkel kicserélő igazságosság alapján jogot adna nekünk arra, hogy követeljük Isten irgalmát. Mindez az emberek között szerzett érdem szerkezetéhez tartozik, és amikor az emberek között fennálló vonatkozásokat az ember és az Isten viszonyára, vagy éppen az isteni személyek közt fennálló viszonyra vetítjük ki, csak analóg módon, bizonyos megközelítő hasonlóság alapján alkalmazhatjuk a tapasztalás által nyert fogalmainkat.

Az emberek előtt akkor szerzünk érdemet, ha adunk nekik valamit, mert az emberi akarat arra irányul, hogy magának szerezzen javakat; Istennél akkor van érdemünk, ha elfogadjuk adományát, mert az isteni akarat alapdinamizmusa az önközlő kiáradás. Az emberek előtt szerzett érdem kötelezi őket, hogy megadják fáradozásunk díját; Isten önmagának tartozik azzal, hogy ne szakítsa félbe fejlesztve teremtő önkiáradását addig, amíg a teremtmény nem zárkózik el előtte, vagy nem jut el a fejlődésnek arra a fokára, amire szánva volt. Krisztus Urunk „érdemét", „elégtételét" úgy kell hát felfognunk, hogy ő elfogadta Isten világépítő szeretetének kiáradását, és ezzel eszközévé vált vannak, hogy általa embertársaira továbbáradjon Isten teremtő Szent Lelke. Krisztus Urunk készsége arra, hogy testének feláldozása által megszentelődjünk (vö. Zsid 10,5-10), „szentsége", forrása és jele a bennünk csírájában már jelen levő üdvösségnek.

(5) Az Üdvözítő kínhalála közvetlenül nem oka üdvösségünknek, de mégsem veszíti el jelentőségét a megváltás művében. A kereszt rettentő válsága felhívás; nélküle lélektanilag lehetetlen lett volna az a maradéktalan, teljes, felülmúlhatatlanul intenzív önátadás, amivel az Úr Jézus felelt az Atya akaratára, és megváltott bennünket.

Nem lehet adni addig, amíg nincs szükség az ajándékomra. Nem oszthatom meg az utolsó falatomat egy éhezővel, ha bőséges felesleg áll a rendelkezésemre, és nincs éhező a környéken. Talán szeretném, ha olyan szeretetem volna, hogy meg tudnám vonni magamtól a szükségest a mások kedvéért, talán remélem, hogy meg tudnám tenni, de maga a tett csak akkor lehetséges, ha a tényleges helyzet és szükséglet felhív rá. Az Úr Jézus mindig szerette az Atyát és embertársait; de a tényleges önfeláldozó engedelmességet az tette számára is lehetővé, hogy a kereszt szükségessé tette, hogy vagy megadjon mindent az Atyának, vagy megtagadjon valamit. Ebben a válságban vált lehetségessé számára a végtelenül tökéletes „igen" az

Atya hívására. Annak ellenére, hogy ő volt a Fiú, a szenvedésben tapasztalta meg, mi az engedelmesség tényleges teljessége (vö. Zsid 5,8).

III

A megváltás misztériumának imádó szemléletétől visszatérünk mindennapi munkánk értelmének a kereséséhez. Mi az alapja annak az állításnak, hogy munkánk részt vesz a megváltás művében?

Meggondolásaink küszöbén intő jel gyanánt magaslik fel a nemzeti szocialista gyűjtőtáborok kapujának a felirata: „A munka szabaddá tesz". Ez az ijesztően cinikus tétel, ami nap-nap után sok ezer ártatlanul szenvedő embernek arcába csapott, figyelmeztet bennünket, hogy már csak a teher alatt roskadozó emberek iránt való tiszteletből is nagy gonddal kell elkerülnünk minden állítást, ami csak a papíron érvényes, és amit a magunk életében nem fogadunk el mérvadónak.

(1) Van munka, amely már önmagában is megváltja az embereket a bűn gyümölcsétől és magvától: a szenvedéstől, a tudatlanságtól, a nyomortól, az elnyomástól.

Nem minden baj, nem minden fájdalom és szükség a bűn műve, és nem minden baj és szenvedés vezet bűnbe: éppen a Krisztus keresztje cáfolna rá az ilyen állításra. A teremtő Isten terve szerint az emberiségnek saját jóakaratú és értelmes munkája által kellett volna felépítenie az Isten gyermekeihez illő, a földi paradicsom képeire emlékeztető, az örök boldogság előcsarnokát képező világot. Ebben a fejlődés törvényét követő világrendben helye lett volna a hiányoknak is, mint az alacsonyabb fejlődési fokok megnyilvánulásának és a magasabb létfokok felé taszító erőnek. De az a kimondhatatlan szenvedés, éhség, szolgaság, tudatlanság, amit ma tapasztal a földgolyó népessége, azon a maga erejével arányban nem álló fokon, amin tapasztalja, abban az életet fojtó állandóságban és általánosságban, ahogy tapasztalja, az nem az Isten műve. A Teremtés könyvének az elbeszélése az Éden kertjében lejátszódott tragédiáról éppen ezt kiáltja: Isten nem így akarta! Évezredek bűnös önzése, nemtörődömsége, ostoba maradisága hozta létre azt a világrendet, aminek a súlya alatt ma nyög az emberiség; és ez a világrend, a bűn birodalma, rákényszeriti az embereket arra, hogy bűnös önzéssel harcoljanak egymás ellen, zárkózzanak el egymás jogos követelései elől.

A munka sokszor javít valamit ezen a bűnből eredő és bűnt termő siralomvölgyén. Aki munkájával gyógyítja, tanítja, táplálja, ruházza, védi, szabadabbá teszi embertársait, az, akkor is, ha nem tudja és nem akarja, munkatársa a megváltó Jézus Krisztusnak.

(2) De van a munkának más megváltó jelentősége is, és ezt fontos kidomborítani, mert van olyan munka is, aminek csak ez a második szempont ad értéket. Az ipari termelés tekintélyes része nem javít igazán az emberi-

ség helyzetén, hanem mesterségesen felkeltett áligényeket elégít ki, hogy nyereséget nem érdemlő emberek többet nyerjenek. Sok ember egész életét kénytelen ilyen, magában véve értelmetlen munkába ölni, hogy a hozzátartozóival meg tudjon élni. Mi köze van a megváltáshoz annak, hogy valaki a fegyverkezési iparban, kozmetikai cikkek gyártásával, fényűző villák építésével őrli fel az erejét? Ne mondjuk, hogy maga a verejtékes fáradtság, az eltompult kimerülés tetszik az Istennek. Ne tegyük a mennyei Atyát a teremtményeket kizsákmányoló bűnösök cinkosává! De minden munkát, még a magában véve értelmetlen munkát is lehet szeretetből végezni. A munka szükségessége felhívás arra, hogy szeretetből végezzük.

Ha egyszer el kell végeznem ezt a munkát, ha nem tudok megélni ennek a munkának az elvégzése nélkül, ha a tőlem függő embereknek szükségük van rá, hogy ezzel a munkával keressem meg a kenyeremet, akkor ez a munka számomra az Isten akaratává válik. Az Atya hív a munka szükségessége által, hogy feleljek neki fiúi, bizalomteljes engedelmességgel. Visszautasíthatom ezt a hivatást. Megtehetem, hogy hanyagul dolgozom, hagyhatom, hogy a gyűlölet forrjon bennem a munkám alatt. Akkor számomra meddővé, létrembolóvá válik a munka. De az Isten kegyelmével el is fogadhatom pillanatnyi hivatásomat: ez természetesen könnyebb a hasznos munkában, de még a kényszermunkában sem lesz lehetetlen. Ha így reagálunk a munka ingerére, akkor az engedelmes szeretet odaállít bennünket az Úr Jézus mellé, aki keresztje súlya alatt roskadozva megy a Kálváriára. A szeretettel vállalt és végzett munka alkalmat ad arra, hogy növekedjék bennünk a „belső ember" a megfeszített Krisztus teljessége felé, és igazságban és szeretetben gyarapodva még jobban egybeforrjunk a Fővel, Krisztussal (vö. Ef 3,16; Ef 4,13-15).

(3) A hit által éltetett munka hasznára lesz az egész misztikus testnek, azaz minden embernek, mert mindenki arra van rendelve, hogy Krisztus testének tagjává váljék: a hitből fakadó munka Krisztussal együtt megváltja a világot.

Ez a munka közvetlen természetes hasznosságán túlmenő haszon nemcsak abban áll majd, hogy békénk és erőnk tanúságot tesz a világnak Krisztus bennünk lakó erejéről. A szabad élő hit, amit (úgy mondhatnánk) kikényszerített belőlünk a munka rabsága, „kiegészíti, ami a Krisztus szenvedéséből hiányzik, testének, az egyháznak javára" (Kol 1,24). Hozzáteszünk hát valamit Krisztus Urunk érdeméhez? Megtetézzük Krisztus fiúi szeretetének a mértékét? Káromlás volna ezt mondani, és meghazudtolna bennünket a tulajdon hitünk gyengesége. Inkább úgy mondhatnánk, hogy meghosszabbítjuk Krisztus megváltó szeretetét, hogy behatoljon általunk a környezetünkbe. A mi munkánk nem tesz hozzá valamit „kívülről" Krisztus szenvedéséhez (mint ha valaki gyufát gyújt és ezzel hozzájárul a nap ragyogásához), inkább munkánkban válik jelenvalóvá és működővé Krisztus szenvedése (ahogy a tükör vagy a gyújtólencse viszi valahová a napsugarat). Charles de Foucauld

örült neki, hogy a Szaharában misézhetett, mert így általa a sivatagban teljesebb módon vált jelenlevővé az üdvözítő Krisztus. Aki Krisztus szellemében dolgozik, az teljesebb módon és hatékonyabb módon teszi jelenlevővé a környezetében a megváltó Krisztust. Szent Pál tanítása szerint a hivő ember puszta létével megszenteli hozzátartozóit, „különben gyermekeitek tisztátalanok volnának, pedig szentek" (1Kor 7,12-14). Ha a munka által teremtett belső szükséglet miatt a hivő igazabb és intenzívebb módon valósítja meg hitét, akkor még jobban megszenteli azokat, akiket Isten akaratából érintkezésbe kell hoznia a megváltó Krisztussal.

•

Megvált hát a munka? Önmagában véve kevéssé; de alkalmat ad arra, hogy a Szentlélek hatása alatt a Krisztus szellemében dolgozó ember a Megváltó tagjává, a megváltás élő eszközévé, hatékony szervévé váljék.

Lelóczky Gyula

MEGSZENTELŐDÉSÜNK A MUNKÁBAN

Öntudatos életünk legnagyobb részét munkában töltjük. Mégis elenyészően kevés írás foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy a munkának mint munkának milyen szerepe van megszentelődésünkben, miként működik a Lélek a munkán keresztül bennünk és környezetünkben, mik a működés jelei, feltételei. Az alábbiakban e jelek, feltételek közül szeretnénk négyet ismertetni, mint a következő megállapítás négy tagját:

A munka megszentel, ha

1) lelkesedésből fakad,
2) békét épít,
3) szolgálat másoknak,
4) egy darab meghalás.

Megkíséreljük a négy fogalmat egyenként a maguk biblikus összefüggésében felvázolni, majd — így hozva őket kapcsolatba a munkával — kimutatni, hogy mindegyik szükségszerű velejárója a Lélektől áthatott munkának.

A munka megszentel . . .

Bevezetőként megállapíthatjuk: elsődlegesen nem azért dolgozunk, hogy megszentelődjünk. Dolgoznunk kell, ha tetszik, ha nem; a munka egyetemes jog és kötelesség, méltóság és iga minden ember számára, akár pogány, akár keresztény, — akár istenhivő, akár hitetlen. Ha a munkából megszentelődés származik, az mintegy „melléktermék". E megszentelő hatás azonban tagadhatatlan: ha „az Istent szeretőknek minden a javukra válik", hogyne válna javukra és megszentelődésükre ez a legemberibb tevékenység?

A keresztény ember számára az életnek nincsen profán területe. A megtestesülés konszekrálta és Isten szent-ségének körébe vonta az egész teremtett világot. Az a tény, hogy Isten emberré lett, azaz hogy egy ember Isten volt — és marad mindörökké —, istenivé tette elsősorban az embert, de vele együtt minden teremtményt: Isten szent-sége, szent Lelke áthatotta, mintegy átitatta a mindenséget. Isten Lelke, amely a teremtéskor a vizek felett lebegett, amely a megtestesüléskor árnyékával borította be Máriát s a megtestesülés kihirdetése: Jézus keresztsége alkalmával újra a víz felett repdesett, ma is jelen van a világban mindenütt, épp korunkban, „ezekben a végső napokban" mintegy pünkösdi szélviharként árad szét a világban, megérint mindent és mindenkit, aki nem vonja ki magát hatása alól. Egyedül a gonoszság és a bűn marad kívül Isten hatókörén. Csak az az ember van távol Istentől, aki a bűnnel azonosítja magát, és az a cselekedet, amely által az azonosulás történik.

A Lélek hatására a munka is szent tevékenységgé válik. Az volt már a bűnbeesés előtt, amikor Isten az embert a Kertbe helyezte, hogy művelje és őrizze, s amikor parancsával: „Töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá", Isten az embert társteremtővé tette. De sokkal inkább szent a munka a megtestesülés korában, amikor minden anyag, amivel az ember dolgozik, a megtestesülés révén valamiképp szent és isteni, amikor maga az emberré lett Isten ácsként, két dolgos kézzel, homloka verítékével emelt isteni szintre minden munkát, amikor az egész természet „sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását, . . . hogy a mulandóság szolgai állapotából majd felszabadul az Isten fiainak dicsőséges szabadságára" (Róm 8,19.21), — amikor mi magunk, mint egy új aratás első ígérete, a Lélek első gyümölcsei vagyunk a föld színén (vö. Róm 8,23). A lélek nélküli világ az embertől várja megváltását, s amíg az „új ég és új föld" korszaka el nem jön, ez a megváltás a munka által történik. Titokzatos találkozás a munka az ember és a világ között: mindkettő bizonyos fokig szent már a munka kezdetekor is, mégis a munka révén mindkettő, ember is, világ is jobban megszentelődik.

1) . . . ha lelkesedésből fakad

Téves dolog azt állítani, hogy a hangya vagy a méh dolgozik. Munkára csak az ember képes, mert nincsen munka a teremtő géniusz ihletése nélkül, teremtő módon alkotni pedig csak az ember tud. S bár az ihlettségnek sokféle természetes indítóoka is lehet, a keresztény ember életében nem tudjuk elválasztani őket a Szentlélek működésétől. Lehet-e méregetni, hogy Michelangelo a Pietà megalkotásakor mennyi indítást kapott művészi megérzésből és mennyit a Lélektől? Eldönthető-e, hogy egy asszony gondoskodásában gyermekéről mennyi az anyai ösztön és mennyi a kegyelem adta keresztény szeretet? Azt lehetne inkább mondani, hogy a Lélek átjárja, meg-

tisztítja, felemeli természetes adottságainkat, átalakítja és istenivé teszi őket.

Így a keresztény ember életében valamiképp minden lelkesedés a Lélekből fakad, s épp a lelkesedés jelzi, hogy jelen van a Lélek. Jézus barátainak köre nem józan, kimért, hűvös emberek társasága. Jézus tüzet hozott a földre, és csak arra vágyott, hogy fellobbanjon (vö. Lk 12,49), keresztsége tűz és Lélek, s az első Pünkösdön láng formájában küldte el a Lelket apostolainak. Mindaz, akit szava által elér ez a tűz, maga is elmondhatja az emmauszi tanítványokkal: „Hát nem lángolt a szívünk, amikor beszélt az úton . . ." (Lk 24,32) A kánai csoda üzenete az, hogy Jézus eljöttével az élet új értelmet, színt, meleget, lendületet kapott: akit Jézus szeretete megérint, mintha bor tüze járná át. Nem ok nélkül adta Ő saját vérét is a bor színe alatt. És nem csoda, hogy amikor eljött a Lélek, apostolai úgy viselkedtek, mintha sok bort ittak volna. Azért van mindez, mert maga az Úr nem érdektelen külső szemlélője teremtményeinek, hanem „emésztő tűz, féltékeny Isten" (MTörv 4,24; vö. 6,15). Jézus kereszthalála p a s s i o két értelemben: Krisztus szenvedése és Isten szenvedélyes szeretetének kinyilvánítása, a Vőlegény szenvedélyéé menyasszonya iránt, a Fiú határtalan szerelméé Atyja felé. Igen, a lelkesedés szerelem és szeretet. Egyetemes szeretet, amely kiterjed minden emberre, minden teremtett létezőre. Az élet szeretete. Assisi Szt. Ferenc azért tudott lelkesedni és hatni, mert az élet szerelmese volt. Szerette a Nap testvért és Hold nővért, a madarakat, melyeknek prédikált, a farkast, amelyikkel egyezkedett.

A lelkesedés nem lehet öncél, mert úgy könnyen maradhat pusztán „magasztos érzelmek" morbid élvezése. A Lélek mindig a jóra, tettekre, munkára indít. Isten népének éppen az az ismertetőjele, hogy jó tetteket tenni hajtja őket a Lélek szüntelen (vö. Jn 13,35; Tit 2,14; Jak 2,14-19; 1Jn 3,18). Nem elég mondogatni „Uram, Uram", hanem tenni kell Isten akaratát, különben egész egzisztenciánk homokra épült (vö. Mt 7,21-27). A munkát, amelyet megélhetésünkért és a ránkszorulókért így is, úgy is el kell végeznünk, de amit többnyire csak nehéz tehernek érzünk, a lelkesedés személyiségünket formáló, egyéniségünk gazdagságát kivetítő és megtestesítő eszközzé változtatja. Majdnem azt lehetne állítani: nincsen unalmas munka, csak unalmas, érdektelen, kedvetlen ember van. Az ilyen ember minden munkát unalmassá, szürkévé, lélektelen robottá tesz. A lelkesedés, a Lélek teszi a munkát igazán emberi, teremtő tevékenységgé, s a Lélektől átjárt munka teszi a dolgozót megváltott, felemelt, megszentelt emberré.

2) . . . ha békét épít

Az „Ora et labora" és a „Pax", a szentbenedeki életforma e két mottója egymással behelyettesíthető: az ima és munka ritmusa maga a béke. A munka és a béke rokon fogalmak.

Jézus határozottan megkülönböztette saját békéjét és azt a békét, amelyet a világ ad (Jn 14,27). A világ békéje valójában nem béke. „Bárcsak legalább ezen a napon felismerted volna a béke üzenetét!" — kiáltja Jézus az őt elutasító Jeruzsálem felé. — „De el van rejtve a szemed elől" (Lk 19,42). Az igazi béke el van rejtve a világ elől; amit nyújt, az csak látszat-béke, nyugalom a tojáshéj vékonyságú felszínen, amely alatt láva forr és kitöréssel fenyeget. De a felszínen béke van, dermedt mozdulatlanság. A catalaunumi és borodínói mezők békéje ez, a csata után. Hirosimáé a robbanás után. Dachau és Auschwitz, a szögesdrót kerítések és szuronyok békéje. A tél, halál és temetők békéje. Nagyszombaté, ezé a legkilátástalanabb napé, amikor Jézus megölt teste a földben nyugodott, s a föld színét nem zavarták többé szavai: Jézus távollétének békéje. S mi történt e napon a tanítványokkal? Szétszóródtak, bezárkóztak, elszigetelődtek, magukra maradtak félelmükkel. Mert ez a béke maga a félelem és rettegés.

Húsvét napja ennek pontosan ellenkezője. Ez a nap tele van izgalommal, örömmel, futással, hírközléssel, találkozásokkal, és mégis csordultig béke. „Béke!" a feltámadt Jézus első szava tanítványaihoz, s e béke az ő húsvéti ajándéka. Hosszú várakozás betetőzése ez az új korszakot meghirdető köszöntés. A Biblia Istene a béke Istene — ez különbözteti meg Őt az egymással hadakozó mitológiai istenektől. Minden vágya a Paradicsomban széttörött béke helyreállítása volt, s a betlehemi esemény e béke új korának hajnala: „Béke a földön a jóakaratú embereknek!" Krisztus szenvedésével saját testében semmisítette meg a gyűlöletet, feltámadt teste a helyreállt béke első gyümölcse, s ezzel megnyílt az út az ember számára Isten felé, a megszentelődés felé: „A békesség Istene szenteljen meg benneteket, hogy tökéletesek legyetek" (1Tessz 5,23). Krisztus békéje feltámadásból fakad, az élet teljességéből, és nemcsak valaminek — háborúskodásnak — hiánya, hanem lüktető élet, kipattanó erő, születés, alkotás, növekedés. Krisztus békéje sokkal inkább folyamat, mint állapot; inkább bővizű forrás, zúgó vízesés, mint mozdulatlan tó. Jézus a „Béke!" szóval nem egyhelyben maradásra buzdította tanítványait, hanem szétküldte őket: „Amint engem küldött az Atya, úgy küldelek én is titeket" (Jn 20,21). Így ennek a békének legtermészetesebb létmódja, kifejezési formája, megélése az építés, alkotás folyamata, a munka. Az építő vagy szántó-vető ember, a „homo faber", e békének birtokosa és egyben szimbóluma is.

Krisztus békéje a Lélek által jön közénk. A „Béke!" köszöntést a Paradicsom-kertire emlékeztető isteni életadó lehelet kíséri: „Vegyétek a Szentlelket!" (Jn 20,22) Jézus békéje egyúttal a Lélek jelenléte is, amely nemcsak megbékít Istennel-emberrel („Akinek megbocsátjátok bűneit . . ."), de meg is szentel, Istenhez hasonlóvá tesz. „Boldogok a békét teremtők, mert Isten fiainak hívják majd őket" (Mt 5,9). Ez az egyetlen a nyolc boldogság közül, amely ekkora jutalmat ígér: a békéért való munkálkodás tesz leginkább hasonlóvá Istenhez, annyira, hogy arcunk az Atya arcvonásait veszi fel, és

Ő fiainak ismer el bennünket. Amikor mi dolgozunk, a Lélek is dolgozik bennünk. A Zsinat is ilyen értelemben állítja: „Krisztus, aki feltámadása által Úr lett és megkapott minden hatalmat a mennyben és a földön, most az emberek szívében dolgozik Lelke ereje által; nemcsak az eljövendő világ után önt beléjük vágyat, de serkenti, tisztítja és erősíti az emberiség nemes törekvéseit: emberibbé tenni a világot, és ezért a célért meghódítani a földet" (Gaudium et spes, 38).

Munkánk által Isten békéjét kiterjesztjük a teremtményekre is. Békénk nem más, mint egy Szövetség, az „új és örök Szövetség" gyümölcse és záloga. Ez a szövetség azonban nem korlátozódik emberekre, hanem kiterjed az egész világra (vö. Ter 9,9.13). A szövetségi viszonyba Istennel nemcsak népe, de a föld is bele van vonva (vö. pl. Lev 25,2.4), Isten barátsága népe iránt átárad a földre is, amelyen a nép lakik. Így Szövetsége által Isten felújítja és megerősíti a teremtéskor adott parancsot, hogy békében éljünk a teremtményekkel, hogy serény munkával szelidítsük, műveljük meg a világot. A munka ilyen értelemben már a végső, kozmikus béke elővételezése is.

Láttuk, hogy a béke ajándéka egyúttal küldetés. De csakis az adhat másoknak békét, aki békében van önmagával. Elrejtett béke ez, „Isten békéje, mely minden értelmet meghalad" (Fil 4,7), lelkünk, egzisztenciánk sziklaalapja. Akiben ez megvan, az nem tud nem hatni környezetére. Jó az ilyen ember közelében lenni. Békéje „ragályos". Úgy hat, mint a kovász, amely megkeleszti az egész tésztát: átjárja környezetét és megbékélést hoz a szívekbe. De úgy is hat, mint a mágnes. Már maga Jézus így hatott: „Ha majd felemelnek a földről, mindenkit magamhoz vonzok" (Jn 12,32); „Ő, a mi békességünk, a kettőt eggyé forrasztotta, az ellenségeskedést kiküszöbölte" (Ef 2,14); az Ő békéjére vagyunk meghíva, mint egy test tagjai (vö. Kol 3,15). Nem véletlen, hogy nagy szentek köré egy idő után tanítványok gyűlnek: Isten emberének békéje vonzza őket. A békében való találkozás és együttlét közege legtöbbször valamilyen munka, valami nagy vállalkozás, melynek kivitelezéséhez sok kézre, munkatársakra van szükség. Ugyanez fordítva is áll: az építő munka békét hoz a szívekbe. A békében dolgozó embereket, ha eredetileg valami szervező erő először csak fizikailag hozta is őket össze, az építő munka lelkileg is egyesíti. Így akár a béke, akár a munka oldaláról közelítjük meg a kérdést, azt látjuk, hogy a békés, építő munka nemcsak az egyént szenteli meg, de közösségépítő, közösségmegszentelő ereje is van. Az egyén számára ez a közösen végzett munka megszabadulás az elszigeteltség börtönéből, a közösséggel való összetartozásának felfedezése és megélése, az ember önmagára találása testvérek körében. Az ember legteljesebben talán éppen a munkán át fejezi ki, közli magát társaival. A közös munka során előbb-utóbb valamennyi résztvevő megérzi, hogy több van itt jelen, mint egyéni erőfeszítések megsokszorozódása, több: egy új létező, új kategória, a közösség. Mert egy egyetértésben dolgozó csoport nem csupán lát-

ható házat vagy hidat épít, hanem békében egybeforrott lelki templomot is, amelyben maguk az építők az élő kövek (vö. 1Pét 2,5).

3) . . . ha szolgálat másoknak

A szolgálat-motívum rányomja bélyegét Jézus egész működésére és sajátos jelleget ad neki. „Úgy vagyok köztetek, mint aki szolgál" (Lk 22,27). „Az Emberfia nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem, hogy ő szolgáljon" (Mk 10,45). Másokat szolgálni azonban nemcsak az Ő hivatása, hanem példa is minden tanítvány számára. A szolgálat prófétai cselekedete, a lábmosás után mondja Jézus: „Példát adtam, hogy amit én tettem, ti is tegyétek meg . . . Nem nagyobb a szolga uránál" (Jn 13,15.16).

Minden munka természeténél fogva embertársaink szolgálata, ha nem is hoz mindegyik közvetlen kapcsolatba emberekkel. Ha nyitottak vagyunk a Lélek számára, akkor Ő fokozatosan átalakít bennünket Jézus képére, hogy munkánkat ne puszta kenyérkeresetnek, kötelességnek, hanem testvérek szolgálatának tekintsük. Kórházi beteg az ápolókon, vevő a kiszolgálókon megérzi, hogy a munka melyiküknek lélektelenül elvégzett kötelesség, és kinek rászorulók szolgálata. Ezen a szándékon fordul meg munkánk értéke megszentelődésünk szempontjából is: ha engedjük a Lelket dolgozni bennünk, akkor munkánk nemcsak célját éri el jobban és boldogítja inkább embertársainkat, de autentikus „imitatio Christi" is lesz, mi magunk pedig Jézus képmásává válunk.

A főparancsolat újsága nem a két parancs szavaiban van: mindkettő az Ószövetségből való. Új azonban a kapcsolat a kettő között: „. . . A második hasonló hozzá . . ." (Mt 22,39). Jézus számára az istenszolgálat és emberek szolgálata egyenlő értékű, egyenlő fontosságú, a kettő majdnem hogy azonosítható: „Éheztem és ennem adtatok . . . Amit a legkisebb testvéremmel tettetek, velem tettétek" (Mt 25,35.40). A munka méltósága szempontjából ez azt jelenti, hogy az embereket szolgáló munkánk egyúttal istenszolgálat is, és szakrális, szinte liturgikus értéket kap.

Bármi legyen is a munkánk, nagy tisztelettel kell azt néznünk, diakóniának tekintenünk, olyan szolgálatnak, amelyet így, ilyen jól, ilyen különleges módon egyedül egy adott személy tud ellátni: én. Minden munkásra egyaránt szükség van. „Minden ember vízcsepp, amely nélkül az egész világ szomjazna" — írta egyszer valaki. A különböző fajta munkák egyenlő méltóságát szívesen illusztrálja Szt. Pál az emberi test hasonlatával: amint a test részei különbözők, de egyik sem alsóbbrendű a másiknál, mert egyenlően szükség van mindegyikre, úgy nincsen alsóbbrendű munka sem (vö. Róm 12,4-5; 1Kor 12,14-26; Ef 4,16).

A keresztény ember feladatai elvégzésére nemcsak természetes adottságokat, hanem kegyelmi adományt, karizmát is kap. Ezeket nem szabad rendkívüli adományoknak tekintenünk, hisz az Egyház egész élete rájuk épül. A Lélek, amely gazdagon kiáradt Isten népére, éppen e karizmákon keresztül

élteti és vezeti az Egyházat. Amint a szolgálat módjai sokfélék, úgy sokféle Isten kegyelme is (vö. Róm 12,4-8; 1Kor 12,4-11; 1Pét 4,10-12). Egy karizma sem magántulajdon. Minden kegyelem egyben küldetés is. Senkit sem gazdagít úgy az Isten, hogy ne kívánná meg az illetőtől egyúttal mások gazdagítását. A kegyelmeket az Egyház kapja, az egyén csupán sáfára e talentumoknak. A Lélek működni akar az Egyházban, de legtöbbször emberektől teszi függővé, hogy tud-e működni, vagy sem. Az ember megakadályozhatja, hogy a Lélek működni tudjon. Ezért nem ok nélkül figyelmeztet Pál: „Ne oltsátok ki a Lelket!" (1Tessz 5,20) Nagy tehát a felelősségünk — ezért kell „félve-rettegve" munkálni üdvösségünket, ezért kell lelkületünkben hasonlóvá lennünk Jézushoz, aki a szolga alakját vette fel (Fil 2,5-8). E hasonulás éppen a Lélekkel való együttműködés révén történik: a kegyelmekhez való hűség áttetszővé teszi az embert, úgyhogy át tud ragyogni rajta Krisztus ereje, szeretete, szépsége — és mi egyéb az életszentség, ha nem ez?

4) . . . ha egy darab meghalás

A meghalás gondolata szorosan kapcsolódik a szolgálatéhoz. Aki kész fenntartás nélkül szolgálni más embereket, annak élete a „másokért lenni" állapotából logikusan halad a „másokért meghalni" állapota felé. Így volt ez Jézus életében: „Az Emberfia nem azért jött, hogy szolgáljanak neki, hanem hogy ő szolgáljon, és életét adja váltságul sokakért" (Mk 10,45). „Én vagyok a jó pásztor, . . . életemet adom a juhokért . . . Senki sem szeret jobban, mint aki életét adja barátaiért" (Jn 10,14.15; 15,13). Kereszthalálában lett Jézus a legteljesebb mértékben szolga. S a tanítványnak a meghalásban is követnie kell a Mestert. „Aki nekem szolgál, az engem kövessen, s ahol én vagyok, ott lesz a szolgám is" (Jn 12,26). „A szeretetet arról ismertük fel, hogy életét adta értünk. Nekünk is kötelességünk életünket adni testvéreinkért" (1Jn 3,16). Aki Jézust követve az emberek szolgálatára szenteli életét, lassanként hasonló lesz Isten szenvedő szolgájához: „Megvetett volt, utolsó az emberek között, a fájdalmak férfia, aki tudta, mi a szenvedés . . . Megkínozták, s ő alázattal viselte, nem nyitotta ki a száját . . ." (Iz 53,3.7)

A munka keresztény értelmét — és talán magát a keresztény egzisztenciát is — legjobban a krisztusi paradoxon végletei világítják meg. Mivel megszoktuk, talán nem is vesszük észre a kontrasztot, hogy minden templom, bár atyai ház: tárt ajtókkal várja haza valamennyi gyermekét, — de tetején, hogy mindenki lássa, bitófa mered a magasba, amelyen egykor lázadó rabszolgákat végeztek ki. Ugyanígy: minden oltár vacsorára terített asztal — de felette ott a feszület: egy fára szögezett ember élettelen teste. S hasonlóképpen minden szentmise örömteli lakoma, de ugyanakkor a legártatlanabb Ember tragikus halála is. Mert minden szeretet más a gyökerében és más a gyümölcsében. A gyümölcs: szép, ízletes, életet adó táplálék; a gyökér: pusztulás, elmúlás, a mag halála. A keresztény életben a szeretet teljességét kell megélnünk, megtapasztalnunk. Aki igazán szeret, akinek szíve

Jézushoz formálódott, az megérti Jézus tanácsát: „Aki követni akar, tagadja meg magát, vegye vállára keresztjét és kövessen. Aki meg akarja menteni életét, elveszíti, aki azonban értem elveszíti, az megtalálja" (Mt 16,24-25); megérti, hogy e buzdítást nem kegyetlenség vagy mazochizmus ihleti, hanem a szeretet természete kívánja meg így. Jézus sírba tett teste volt az első elvetett mag, hogy onnan támadjon az új életre nem százszoros, de milliószoros terméssel: az örök élet ajándékával sok testvére számára. Azóta ez a törvénye minden szeretetszolgálatnak: meghalás nélkül nincs igazi szeretet.

Munkánk mindennapos meghalást jelent: erőnk fogyását, időnk másoknak adását, egy darab élet elmorzsolódását, lépést az öregség és a sír felé. Értékké ez akkor változik, ha tudatosan, Jézus lelkületével tesszük. Erről az oldalról közelítve gazdag tartalmat fedezhetünk fel a magyar „törődni" szóban. Ha a szülő igazán törődik gyermekével, tanár diákjával, művész a művével, munkájuk a vajúdás óráira hasonlít: a munka őket is töri, a gondok között ők is törődnek. Ez a szép aráncos, eres, öreg, törődött kézben: egy életen át való törődés jelképe. Ilyen értelemben mondhatjuk, hogy Jézus járása tanítványok után, prédikálása, gyógyításai, fáradozása, törődése a keresztfán érte el csúcspontját, és a megtört kenyér színe alatt valósul meg közöttünk. Mindaz, aki Jézus testét eszi kenyér formájában, és életében hatni engedi, az maga is törődő emberré válik, kenyérré, mások kenyerévé: hagyja, hogy erejét, idejét, egész önmagát megegyék az emberek. „Törődve törődni" — talán e két szóval jellemezhetnénk legtömörebben a keresztény munkát, s talán az ilyen lélekkel végzett munka viszi előbbre legeredményesebben megszentelődésünket.

Munkánkat nem mindig koronázza siker. A keresztény távlat azonban a fiaskónak is új értelmet ad. Meghiúsult fáradozásunk sohasem hiábavaló — a Megfeszítettel nincsen próbálkozás, mely veszendőbe menne. Nem szabad elfelejtenünk, hogy olyan Embernek vagyunk követői, akinek hároméves munkássága tökéletes kudarccal végződött, s amikor Ő maga bűnözőként elítélve szégyenteljes halállal fejezte be földi pályafutását, üres karokat tárt ki a kereszten, semmije, senkije nem maradt. De hogy ez a vég feltámadásban teljesült ki, az minden csődnek értelmet ad és lehetőséget, hogy átalakuljon, színeváltozáson menjen át s többé ne bukás, hanem új élet ígérete legyen: minden kudarc lárva, amely színpompás pillangót ígér.

* * * * *

Az életet nem lehet darabokra szeletelni. Amit a munkáról pontokra tagolva elmondottunk — s ami még elmondható lenne —, amikor dolgozunk, mind együtt van jelen. Ha munkánkat a Lélek járja át, akkor egyszerre vagyunk lelkes, békét építő, másokat szolgáló, halódó emberek. S ez leegyszerűsíti a perspektívát. Nem kell sokféle szempontra külön-külön ügyelni, csak egy dologra kell figyelnünk, a Lélekre, a szeretet Lelkére. Ha Rá hall-

gatunk, nyugodtan követhetjük minden munkánkban Szent Ágoston tanácsát: „Szeress, és tégy, amit akarsz." Nem fogunk mást tenni, csak amit Jézus akar.

Chilla Raymond

A GYERMEK JÉZUS ÉS JÓZSEF, AZ ÁCS

I

Jézus atyja kezét nézte. Szeme akaratlanul akadt meg rajta, mert az egyik köröm alatt fekete folt éktelenkedett. Kő okozta, vagy gerenda, vagy kalapács alól kibicsaklott szeg? Akármi volt, gyermekszíve elszorult tőle, mert nagyon szerette Józsefet. (És József is őt. A lelke gyermeke volt.) Ez a kéz naphosszat érte fáradt, érte koptak le a körmei, érte volt ennyire kidolgozott. Szeme körüljárta az ujjak formáját, követte az erek és izmok domborulatait, és elcsodálkozott az inak határozott vonalain. Biztos fogás és célrafeszülő akarat fejeződött ki bennük. Rá lehetett hagyatkozni. Milyen parancsoló, egyértelmű és nem tétova; mégis milyen fürge, engedelmes! Pedig tud ám pajkosan játékos és édesen simogató is lenni. És mennyi mindent tud, amit neki még el kell sajátítania. Igen, olyan akar lenni, mint József! Egy napon ő is nagy lesz, és ács. Ilyen keménykötésű kezekkel, ilyen csupa-ín, csupa-izom férfitesttel, és együtt mennek dolgozni. Együtt fognak fütyülni, és a munka végén zsoltárt énekelni.

De addig még sok mindent meg kell tanulnia. Nemcsak a szerszámok nevét tudta már, és hogy melyik mire való, hanem azt is, hogy milyen fa mire alkalmas. Nemcsak a műhelyt ismerte jól, hanem az erdőt is, ahol József maga szemelte ki a fát, maga döntötte le, vágta le az ágakat, és magyarázta, hogy ez túl görcsös, nehezen gyalulható, de jó lesz a törmelékköveket megtartó oszlopnak; deszkával veszik majd körül, hogy ajtónak, ablaknak formája legyen. A karámkészítéshez sem kell, hogy gyalult legyen a fa.

Műhelyben, erdőn, munkahelyen sokat beszélgettek. Ő figyelt, kérdezett, József mutatta a fogásokat. Hadd tapasztalja meg a gyerek az anyag ellenállását; hadd ízlelje a jó hozzáállással, ésszel, szívóssággal, ügyességgel kivívott győzelem örömét; hadd fedezze fel, hogyan engedelmeskedik az anyag, ha jó szívvel próbálják ellesni természetét és kihozni belőle, amire alkalmas. A természetnek is öröm, ha szolgálhatja az embert. Éppen ezért a természet is hőköl, — borzad, jajdul és föllázad, — ha rosszul bánnak vele vagy rosszra használják.

Jézus így sokkal többet kapott Józseftől, mint szakmai ismeretet; világszemléletet és életbölcseséget is, a munkától elválaszthatatlanul. Szerette az anyagot, a szerszámokat. Azok pedig, alázatos, szerető figyelmét megérez-

ve, örömmel vallottak titkaikról, megsúgták nevüket. Éppúgy, mint Józsefnek. József ezért tudta olyan mesterien beavatni Jézust titkaikba.

Minél teljesebb személy valaki, annál személyesebb minden kapcsolata; minél magaadóbb, annál gazdagítóbb válaszra talál. Jézus ezt nem filozófiakönyvben fedezte fel, még csak nem is a Törvényben vagy a Prófétákban. Mielőtt tudatossá lehetett volna benne, élte. József volt a mestere. Az ő példáját itta magába.

De ez a szó: példa, senkit félre ne vezessen. Mert itt az utánzás nem a minta kopírozását jelenti, hanem bevezetődést egy módszerbe. Minek hívjuk ezt a módszert? Kontempláció . . . ? De felszabadításra, kibontásra, emberszolgálatra, világépítésre sürget! Anyag és szerszám iránti magatartás . . . ? De itt a példa, a módszer olyan alázatra-szolgálatra, fegyelemreszívósságra, nagyvonalúságra és egyetemességre késztet, amit egy szóval talán így nevezhetünk: tanulékonyság; de azt is mondhatjuk: fogékonyság az Isten anyagba rejtett és világba helyezett titkai iránt. A munkának ezt a kontemplatív, passzivitást igénylő és mégis iránymutató arculatát Jézus Józseftől tanulta el. Igen, a munka értelmét az Isten titkainak kiolvasása adja meg; értékét meg Isten terveinek valósítása.

A Jó Pásztorról szóló példabeszéd ugyanezt a munkájára figyelő módszert, ugyanezt a személyes és magaadó készséget írja le. Egyszerre szól Jézusról és az Atyáról, de a leírás mögött meghúzódó tapasztalat-fedezetet József szolgáltatta. József tudott, Isten kegyelmével, Jézus idegeibe és tudata titkos mélyeibe ivódott példa lenni; olyan gyökér, amelyből az abszolút értelemben vett Jó Pásztor, a világ legelső vezérférfia bontakozhatott ki. Jézus csodálta és nagyon szerette Józsefet.

II

Jézus a gyöngyöző verejtéket nézte. József olykor-olykor fölemelte könyökben meggörbített karját, és ingébe törülte a lecsurgó izzadságot. Melle zihált, szíve gyorsan kalapált. Meleg volt. Ingén hátul átütöttek az izzadságfoltok. Jól esett a víz, amit Jézus a kútról hozott. De a munkának mennie kell tovább.

Szombatonként öröm körüljáratni szemét a falun; de most nincs idő büszkén szemlélni: ezt a kőfalat ő emelte; amott a faekét ő faragta ki; a ásónyeleket mind tőle vették; nincs is ház, amelyikben meg ne fordult volna; ha mást nem, egy-egy rozoga asztallábat, széket kellett megjavítania. Szerettek vele dolgoztatni; tudták róla, hogy becsületes és megbízható; olyan volt a munkája is. Ha erre gondolt, a jól végzett munka öntudata töltötte el, mint Istent a teremtés végén: „és látta Isten, hogy jó".

Munkája biztosította helyét a falusi közösségben. Foglalkozása hasznos volt, ha nem is jövedelmező. Elfogadta sorsát. A föld is csak annak terem, aki megműveli. Igaz, ő a föld művelőinek is csak a szolgája volt. A föld nem neki termett, és munkával kellett megszereznie azt is, amit a szerencsésebb-

nek a föld ingyen megadott. Rá kétszeres súllyal nehezedett a munka törvénye: „arcod verejtékével eszed a kenyered."

Bizony, néha izmai belefeszültek, máskor izomláz vagy rándulás ellenére tovább kellett folytatni a munkát. Mikor ereje fogyott és izmai remegni kezdtek, lelki ereje tartotta fegyelem alatt a kifáradt testet. Meg kellett tapasztalnia nemcsak a munka örömét, hanem kényszerét is. Fáradt teste pihenésre, alkotókedve más munkára hívta, de a záros határidőn belül bevégzendő feladat nem engedte, hogy letegye a jármot. Felelős volt a családért; kellett az élelem, kellett a pénz. De úgy gondolta, a monoton munka csak akkor lesz lélekölő robot, ha nincs, akit szeressünk, és akiért meghozzuk ezt az áldozatot. Lemondani magunkról csak úgy lehet, csak úgy szabad, ha fényes magunkból az ösztönök kielégítetlenségének alagútjába lépve a szeretetben való kibontakozás reménye csillog felénk. Valami talán megszürkül bennünk, talán meg is rokkan, de ugyanakkor valami, ami addig rejtve szunnyadt, most egyszerre égni, parázslani, izzani kezd. Énünk bár beszűkül, de meg is nyílik a másokkal való kapcsolat új szintje, foka felé.

Most már nem a jól végzett munka tudata, nem a falu megbecsülése töltötte el jóleső öntudattal. Önértékelésének súlypontja áttevődött Jézus és Mária szívébe: szeretetük nagyobb jutalom volt minden jutalomnál. Olyan meg nem érdemelt kincs, mint az Isten kegyelme. Szerettein keresztül Isten szeretetét tapasztalta. Úgy érezte, hogy értük mindent meg tudna tenni. Isten, aki szolgálatukra hívta és gondviselő atyjukká tette, megadja neki az erőt minden áldozatra. Isten kegyelme — a munka kényszerítő súlya által — megtisztította, szabaddá tette.

Jézus nézte az izzadságtól nedves szakállt, hajat. Ő is ilyen elszántan, keményen, kitartóan fog dolgozni, másokért, Istenért. Tekintetük egy pillanatra találkozott; szemük felcsillant: mindkettejük számára biztatás volt benne. Boldogok, akiknek legnagyobb kincsük az Isten; azok egymás számára Isten legnagyobb ajándéka.

Nem ilyen atya-fiú boldogságélményre épül a Hegyi Beszéd nyolc boldogsága (Mk 5,3)? a Miatyánk első három kérése (Mk 6,9)? és az egész búcsúbeszéd (Jn 14-17)? József hamvai ott porladnak majd a názáreti temetőben, de élte hagyatéka elevenen él Jézusban és Jézus ajkán. Józseffel átélt fiúi tapasztalatai szolgálnak nyelvül, hogy Isten atyaságát ki bírja fejezni számunkra, és a lelki boldogságok ne utópiaszerűen hassanak reánk. Jézus embersége számára József atyasága, munkás, gondviselő élete az a jel, amelyen keresztül fölfedezi Isten transzcendens atyaságát; szerepe van abban, hogy magát örökkön szeretett egyszülött Fiúnak élhesse meg.

III

Jézus atyja homlokán a mély barázdákat figyelte. Az idő minden tíz évben újabb sort vésett rá. Bizony volt gondja elég élete folyamán. Jézus tudta, hogy a legtöbbet ő okozta. A betlehemi szálláskeresésről anyjától hallott;

elmesélte a Heródes elől való menekülést és bujdosásukat is. Ő tette hazátlanokká őket. Arra a homlokra volt vésve, mennyi gondot okozott: gond a kenyér, gond az övéihez való makulátlan hűség, gond az Isten szándékainak való megfelelés. József csupa gondoskodás, csupa gondviselés. Ez a főmunkája; nem az ácsolás, nem az építés. Ezek a barázdák minden szónál beszédesebben hirdették, hogy József az imában kiérlelt felelős döntések embere. „Igaz férfi", aki Istennek mindig igazat ad.

Mások vagyonukat gyarapítják, alkotókedvüknek élnek, vagy közszerepre és hatalomra vágynak Izraelben. József munkája az, hogy Isten műveit tegye. Kitől tanulná meg Jézus, hogy Atyja dolgaiban kell fáradoznia? (Lk 2,49). Mégis mennyire megdöbbentő, fájdalmas és titokzatos fiától kérdésként hallania: „Nem tudtátok . . .?" Akart-e ő valaha is mást, mint hogy fia mindig az Úr dolgaiban fáradozzék? Mert ez a munka valódi és végső értelme: egyesülni Isten megváltó akaratával és tevékenységével.

Ha visszanéz az életére, azt látja, hogy nem ő tette magát alkalmassá arra, hogy Isten műveit tegye. Isten bontotta ki belőle azt, amit lehetőségként beléje helyezett. Mint a jó mester, aki maga készíti szerszámait, maga tisztítja meg és darabolja fel a nyers fát a szolgálat kívánalmai szerint, úgy tett vele is az Úr kegyelme. Alakította életét és sorsát, hogy céljainak megfelelhessen. Alkalmas eszköz az Isten-Mester kezében, hogy remekműve megvalósulhasson.

Jézus érezte és tudta, hogy atyja, mikor dolgozik, a Teremtő Isten munkatársa: Isten teremtő-megváltó működése folytatódik benne. Munkája becsületes és Istenre irányul; ezért a káoszból szabadítja a fényt, a rendet, az életet; a bűn szolgálatából a természet erőit és az emberi akaratot. Isten szabadító tetteivel van tele az Írás; ezzel van tele József lelke, és ezt jelenti az ő neve is, Jézus: Isten a Szabadító. Ezért áll atyja éberen a megváltástervnek azon a pontján, fokán, ahová Isten keze helyezte. Hűségesen élte — munkájában is — Istennek népével kötött szövetségét, mely egy új szövetség megkötésére irányult.

József tudatosan igyekezett Jézus számára világoskodni. Munkájába és személyébe gyűjtötte mindazt a fényt, amit az Ószövetség lelkisége magában hordozott. Csodálta Máriát, aki ennek a lelkiségnek tökéletes megtestesítője volt. Jézus számára „az Isten képére és hasonlatosságára" teremtett ember nem az őstörténelem messzi ködén át feléje integető eszménykép volt, hanem mindennapos tapasztalat.

Az Isten-képmása férfi homlokán újabb barázdába kezdett az idő. Vagy talán a gondviselő Isten szerető ujja rajzolta oda? Így akarta a maga atyai arcát valamiképpen érzékeltetni a gyermek Jézussal? (Az idő még nem érkezett el, hogy megsejtse: az atyai irgalom az ő saját golgotai arcán fog legteljesebben kinyilvánulni . . . Még túl zsenge volt hozzá. De akkor is meglesz az analógia József barázdált arca és az ő eltorzult vonásai között;

életük műve és az Atya dicsőségének felragyogása között. Mind a három célját érte és „beteljesedett" (Jn 19,30).)

* * *

Ezekbe az Isten rajzolta ráncokba bele volt írva a halál törvénye is. Úgy, amint le van írva az írások elején. Jézus nem gondolt rá, de József annál inkább. Készen állt. „Műveik követik őket" (Jel 14,13). Nem szerszámaira, nem a falu bútoraira és építményeire mutat majd, hanem alázatos és büszke örömmel Jézusra, akinek emberi lelke az övéhez hasonlít, és mégis, vagy éppen azért, az örök Atya vonásai tükröződnek rajta. Vergiliusénál büszkébb öntudattal mondhatná: „exegi monumentum aere perennius", de ő nem a szó, hanem a csöndes munka embere. Soha nem kívánt senkinél különb lenni, csak igazán ember, és igaz. Ezért lett Istenhez hasonló.

Paul Claudel:

SZENT JÓZSEF

Mikor a szerszámok a helyükön pihennek s a nap munkája véget ér,
Mikor a Kármeltől a Jordánig a gabonák közt s az éjszakában Izrael nyugodni tér,
Mint rég, mikor ifju legény volt, s az olvasáshoz túl sötét lett,
József nagyot fohászkodik és Istennel beszélget.
A Bölcsesség volt kedves a szívének, s éppen őt vitték hozzá asszonyául.
Hallgat, akár a föld, amikor a harmat aláhull.
Ott van a bőségben s az éjszakában, boldogságban örvendezik s az igazságot élvezi.
Mária az övé, és ő mindenfelől körülveszi.
Nem egyetlen napon tanulta meg, hogy már ne legyen egyedül.
Szíve okossá s atyaivá érett, s minden zugán egy nő varázsa ül.
A Paradicsomban van újra Évával egyetemben!
S az arc, amelyre minden ember rászorul, József felé fordul alázattal és szeretetben.
Az ima nem ugyanaz immár, s a várakozás sem a régi már azóta, hogy
Érzi, hogy mint egy váratlanul megbékélt kar, e mély és ártatlan lény rá támaszkodott.
Ez immár nem a csupasz hit az éjszakában, most már a szeretet magyaráz s működik.
József Máriával lakik, és Mária az Atyával lakik.
És hogy mi is elérjük Istent, kinek művei értelmünket meghaladják,
Hogy lámpánk ki ne oltsa Fényét, s a zaj, amit csapunk, Igéje hangját,
Hogy hagyjon föl az ember, s Országod jöjjön el és Akaratod teljesüljön,
Hogy a Kezdet mélységesen gyönyörű Kezdete újra reánk derüljön,

Hogy a tenger lecsöndesüljön, s kezdődjék Mária, kié a bölcsebb
S jobbik rész, akin az ősi Izrael háborgásai összetörtek,
Lelkünk pátriárkája, József, eszközöld ki nekünk a csöndet!

Fordította Chilla Raymond. Átdolgozta Rónay György.

Mihályi Gilbert

A LELKIPÁSZTORI MUNKA

Ha mint papnak a lelkipásztori munka a témám, akkor ez nemcsak egy téma, nemcsak olyan feladat, ami érdekel, hanem tulajdonképpen önmagam vagyok. Vagyis saját magamról kell írnom. Forrásaim tehát nem könyvek és folyóiratok, hanem papi életem maga. Anyaggyűjtés nem könyvtárakban töltött hosszú órák türelmes és következetes kutatása, hanem papi életem tapasztalatának fölelevenítése. A további munka ennek megszűrése és lerögzítése. Ebből a tapasztalatból mutatok be szemelvényeket a következőkben.

A KRISZTUS-MISZTÉRIUM RÉSZE

Mivel a lelkipásztori munkát alapjában meghatározza a papi valóság, ennek rövid körvonalazásával kezdjük. Én magam csak a Krisztus-misztérium egészében tudom megérteni a papi életet. Ez Krisztusnak élettevékenységét összefoglaló húsvétja, azaz halála, feltámadása, mennybemenetele és a Szentlélek elküldése. Krisztus húsvétja nem egy kis helyi, jeruzsálemi esemény volt, nem is csak a véletlen műve, nem a teremtés fejlődésének eredménye, hanem az üdvösségtörténet betetőzése, amelyben a világ látszólag változatlan menetébe betört az isteni újjáteremtés ereje, az új világkorszak, amely az egész életet érinti, az egész világegyetemet formálja és alakítja, amíg „új ég és új föld lesz" (Jel 21,1).

Ennek az újjáteremtésnek, ami Krisztusban, az Istenemberben már beteljesedett, gyakorlati megvalósítása a történelem keresztény értelme és az Egyház feladata. Ebben a munkában azonban az Egyház nem „helyettesíti" Krisztust, aki fölment a mennyekbe s így itthagyott bennünket, mert a megdicsőült Krisztus, immár a tér és idő földi kategóriáin kívül, a Krisztus-közösségben jelen van és működik. Ahol tehát az Egyház él és tevékenykedik, ott Krisztus húsvétjának ereje hat. Mindez már jelzi a papi élet sajátos valóságát és nagyszerűségét: a lelkipásztori munka az üdvösség történetében játszik nélkülözhetetlen szerepet.

AMINT ENGEM KÜLDÖTT AZ ATYA, ÉN IS KÜLDELEK TITEKET

A papi élet másik jellemző sajátsága az, hogy ez az üdvtörténeti szerep nem származással öröklődik, mint az ószövetségi ároni papság. A Szentírás

tanúskodik, hogy Krisztus Urunk nagy gonddal kiválasztotta, meghívta és összegyűjtötte apostolait és munkatársait: „Kövess engem" (Ján 1,43). „Magához hívta, akiket kiválasztott" (Márk 3,13). És azok elfogadva a hívást „csatlakoztak hozzá" (Mt 4,19 és Márk 3,13). S miután együttmunkálkodásban kiképezte őket, küldetést bízott rájuk: „Amint engem küldött az Atya, én is küldelek titeket" (Ján 20,21).

A pap tehát nem a maga nevében jár, hanem lelkipásztori munkájában küldetést teljesít. Annak képviseletében működik, Aki mindnyájunkat képvisel az Atyánál. Ezért vallja öntudatosan Pál: „Krisztus követségében járunk" (2Kor 5,20). Ebből már látszik, hogy a papság nem egyszerűen foglalkozás vagy mesterség, hanem élethivatás. Az egész életet átfogó sajátos életmód. Ezért joggal mondhatjuk, hogy a pap misszionárius. Kár, hogy a latinból meghonosított szavunkat igen leszűkítve alkalmaztuk azok megjelölésére, akik messze, idegen földre mennek a pogányoknak hirdetni az evangéliumot. Minden pap misszionárius, mert küldetésben jár. Ez a papi lét egyik alapvető eleme és a lelkipásztori munka egyik fő jellemzője.

Emlékezem jól, a magam papi hivatása nem külső tényezőkből eredt és nem merőben emberi szempontok szabták meg. Bensőleg jelentkezett és érett. Eléggé kialakult akkorra, amikor Bocskai-sapkánkon az ezüst zsinórt aranyra cseréltük fel, vagyis felső osztályos lettem. Természetesen ez a „belső hívás" a hivatás „külső jeleiben" nyilvánult meg. Észrevettem többek közt, hogy szerettem ministrálni, szívesen hallgattam prédikációt stb., s éreztem, hogy szeretném az oltárszolgálatot végezni egész életemben. A hivatás ún. „külső kegyelmei" közt pedig meg kell említenem azt, hogy jól ment a latin, ami abban az időben elengedhetetlennek számított, és paptanáraim szép munkája egyre vonzott, hogy magam is premontrei paptanár legyek. Hivatásom végre a küldetésben lett teljessé 1943-ban Rómában, Borromeo Szent Károly templomában a pappá szentelésben.

A MEGVÁLTÓ ISTENI SZERETET HATÉKONY JELE

A pap Krisztus küldetésében lelkipásztori munkájával Krisztusnak egyszer s mindenkorra végbevitt megváltó húsvétját teszi elérhetővé. Emberlétünk követelménye, hogy a láthatatlan üdvözítő szeretetnek legyen látható, emberi közlése. Ez az Egyházban a lelkipásztori munka révén jön létre. A teológia nyelvén ezt úgy mondjuk, hogy a pap — mint az Egyház szolgája és képviselője — működésével Krisztus „szentsége", azaz üdvözítő szeretetének látható és hatékony jele. Vagyis ahol a pap áldásra emeli kezét, ott Krisztus áld. Ahol a pap prédikál, az Igét hirdeti, ott Krisztus beszél. Amikor a pap keresztel, ott Krisztus teremt új, keresztény életet. Ahol a pap bűnt bocsát, ott Krisztus adja megbocsátó, irgalmas szeretetét. A pap tehát tényleg „alter Christus", ahogy régen mondtuk. A II. vatikáni zsinatnak az Egyházról szóló konstitúciója 28. cikkelyében ugyanezt úgy fejezi ki, hogy a pap „Krisztus személyében" cselekszik.

Más szóval: a pap hatalommal van felruházva. Hatalmában a Lélek ereje él. Nem politikai vagy gzdasági értelemben vett hatalom ez, nem hatalom mások felett, inkább hatalom másokért. Ez a papi hatalom igazában szolgálat, ahogy Krisztus is mondta: „Az Emberfia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy ő szolgáljon és váltságul adja oda életét sokakért" (Mt 20,28 és Mk 10,45). A pap nem önmagáért létezik. Azért kapta a hivatást és küldetést, hogy szolgáljon. Mindez csak megerősíti azt a tényt, hogy a papi élet elkötelezett élet. Ez egyben a lelkipásztori munkának egy másik fő jellemzője.

KRISZTUS HÚSVÉTJÁNAK TANÚJA

Miért hívta és gyűjtötte egybe Krisztus Urunk tanítványait? Azért, hogy előkészítse őket húsvétjának, azaz halálának és feltámadásának tanúságtételére: „De amikor a Szentlélek leszáll rátok, erőben részesültök, úgyhogy tanúságot tesztek majd rólam Jeruzsálemben, meg az egész Júdeában és Szamariában, sőt egészen a föld végső határáig" (Csel 1,8). Az apostolok így is tettek. „Nem tehetjük, hogy hallgassunk" (Csel 4,12), mondták oda ellenfeleiknek a nagy húsvéti hitélmény hatására. Péter pünkösdi első prédikációjában húsvét tanújának mutatkozik be: „. . . ezt a Jézust támasztotta föl az Isten: ennek mi mindnyájan tanúi vagyunk" (Csel 2,32; vö. Csel 3,15-16, 5,30-32).

Ez a húsvéti tanúságtétel a lelkipásztori munka lényege. Ezért amikor Júdás helyére Mátyást választották, ezt tekintették fő szempontnak: „Szükséges, hogy valaki azok közül, akik mindig velünk tartottak, amíg az Úr Jézus közöttünk járt-kelt, velünk együtt tanúskodjék az ő föltámadásáról" (Csel 1,21-22). S maga Szent Pál is így igazolja rátermettségét: „Nem vagyok apostol? Nem láttam Urunkat Jézus Krisztust?" (1Kor 9,1). Ezt a nagy hitélményt az Egyház őrzi elevenen. Ezért is „apostoli", mert Krisztus húsvétjának tanúságát megszakítatlanul folytatja az apostolok óta.

Ezzel a húsvéti tanúsággal a lelkipásztor megveti a hit alapját: „Ha Krisztus nem támadt fel, hiábavaló igehirdetésünk és hiábavaló a ti hitetek" (1Kor 15,14). Egyben építi a Krisztus-közösséget. A lelkipásztori munka tulajdonképpen arra irányul, hogy Isten népévé formálja az embereket, akik Krisztusban szeretik az Atyát: „Ő hívott meg Fiának, Jézus Krisztusnak, a mi Urunknak közösségébe" (1Kor 1,9). Ez a közösség egyre gyarapszik, növekedik és kiteljesedik, valahányszor egy-egy hívő „eleven kövek módjára" (1Pét 2,5) beleépül abba az épületbe, amelynek maga Krisztus a szegletköve (Ef 2,20).

Az első pünkösdkor Krisztus húsvétjának tanúságával megkezdődött az újáteremtő isteni erő közlése, elindult az emberiségnek az Atyával való communio-ba való összegyűjtése, s a lelkipásztori munka nyomán egyre folytatódik. A lelkipásztori munkának egyik roppant felelőssége s egyben magasztossága éppen abban rejlik, hogy részese a Lélek „lélekhódításának".

NEM TÁRSADALMI AKTIVISTA, HANEM AZ „ÚJ EMBER" NEVELŐJE

Mindebből következik, hogy a lelkipásztor küldetése nem az, hogy utcai tüntetést vezessen, hogy forradalmat szervezzen, nem az, hogy a Vöröskereszt

vagy a Szociális Gondozó szerepét átvegye, nem is az, hogy a politikus vagy a közgazdász munkáját végezze. Neki Istennek Krisztus húsvétjában megnyilatkozó irgalmas, üdvözítő szeretetéről kell tanúskodnia. Munkájának az a célja, hogy minél többen elfogadják ezt a tanúságot, elmélyedjenek Istennek Krisztusban való szeretetében és éljék az evangéliumot. Különösen manapság kell vigyáznia, hogy a horizontalizmus népszerűsége idején, amikor a merő humanizmusra leszűkült világnézet annyira hódít, tisztán és vonzóan tartsa az emberélet vertikális, Isten felé nyíló dimenzióját.

Ez természetesen egyáltalán nem azt jelenti, hogy a lelkipásztor érzéketlen legyen hívei életbevágó problémái iránt. Ezt az evangélium nem engedi meg. Ezeket azonban neki mint lelkipásztornak kell szolgálnia. A II. vatikáni zsinat ugyanis Az Egyház a modern világban c. konstitúciójában azt az álláspontot képviseli, hogy a világ ügyeinek közvetlen intézése a világi hívők feladata. Ebben a papnak hivatása vonalán az a szerepe, hogy „Krisztus feltámadása erejével" (Fil 3,10) új emberré nevelje az embereket. Elhagyva az önzést, kizsákmányolást és erőszakot képesek lesznek igazságosabb és békésebb emberi együttélést felépíteni. A lelkipásztornak tehát nem a társadalmi küzdelmek frontján van a helye, hanem az emberformálás nagy munkájában van kimérve pótolhatatlan szerepe, hogy Krisztus Jézusban, az Új Emberben úgy alakítsa és nevelje híveit, hogy azok eredményesen tudják képviselni és megvalósítani a világban a keresztény életelveket, s így „az új emberiség előharcosaivá" lehessenek (GS 30).

MINDENEKET ÖSSZEGYŰJTENI KRISZTUSBAN

Bármit tesz is a lelkipásztor, mindig Krisztus húsvétjának tanúságában jár s a „tegyetek tanítványaimmá minden népet" (Mt 28,19) küldetés értelmében hívja és gyűjtögeti az embereket az Atyával való communio-ba Krisztus Misztikus Testén, az Egyházon keresztül, amely ennek a communio-nak földi elővételezése. Ebből a sokrétű munkából csak az igehirdetésre és az Eucharisztia ünneplésére térünk itt ki.

1. Az emberek hívása és a Krisztus-közösségbe való összegyűjtése Krisztus húsvétjának meghirdetésével kezdődik. Ugyanis a „hit hallásból ered, a hallás pedig Krisztus igéjéből" (Róm 10,17). Ezért az igehirdetés a lelkipásztornak elsődleges kötelessége. Ezt a II. vatikáni zsinat különlegesen hangsúlyozta, s alapvető fontosságát biztosította azzal, hogy az igeliturgiát a szentmiseáldozat szerves részévé tette. Ez azért ilyen fontos, mert az igehirdetés nemcsak egyszerűen jámbor elmondása, illetve felelevenítése mindannak, ami „in illo tempore" történt, hanem hatékony meghirdetése Isten csodás tettének, amit Jézus Krisztusban művelt az emberért. Tehát benne egybefonódik akkor és most, ott és itt. Ennélfogva a lelkipásztornak felette vigyáznia kell, hogy az igehirdetést ne egyszerű moralizálásra, teológiai konferenciabeszédre avagy merőben előadás-félére fokozza le, mert az alapvető egyházi

tevékenység, amelyben a lelkipásztornak meg kell hirdetnie a megváltó Krisztus-misztériumot. Ennek főforrása pedig a Szentírás.

Ezért VI. Pál pápa az új misekönyv használatát elrendelő apostoli konstitúciójában azt mondja: azért vezették be a szentmisében a Szentírás bővebb használatát, hogy az felkeltse a hívők nagyobb éhségét Isten Igéje után, s így a Szentírás a keresztény lelkiség forrásává váljék. Érthető tehát, hogy nem lehet elképzelni lelkipásztort Szentírás nélkül, a Szentírás szeretete nélkül. S meg kell szerettetnie híveivel is. Sajnos, még mindig vannak, akik kíváncsibbak a fatimai pásztorgyerekeknek adott ígéretekre, mint Istennek a Szentírásban tartalmazott Igéjére. Ezt a lelkipásztornak kötelessége kiigazítani. St. Louisban már nem tehettem mást, figyelmeztetni kellett egyik amerikai hívemet, mert míg a fatimai jövendölések könyvét mindig magával hordozta, sohasem láttam kezében Szentírást. Szentírás nélkül csak az autentikus hitélet a vesztes. Ma is igaz, amit Szent Jeromos érzett: Ignorantia Scripturae, ignorantia Christi est!

2. Amit a lelkipásztor az igehirdetésben meghirdet, az az Eucharisztiában lesz teljessé: „Mi egy test vagyunk, mivel mindnyájan egy kenyérben részesülünk" (1Kor 10,17). Ezért az Eucharisztia az Egyház életének központi cselekménye. A II. vatikáni zsinat liturgikus határozatának 6. cikkelyében öntudatosan rámutat: hosszú évszázadokon át „az Egyház sohasem mulasztotta el, hogy összejöjjön a húsvéti misztérium ünneplésére". Nem is tehette másképp. Hiszen a szentmise Krisztus húsvétjának központi meghirdetése. Ez főleg az Eucharisztia ünneplésében tudja kibontakoztatni térben és időben újjáteremtő erejét, az egyházi közösség megemlékezésében válik minden nemzedék számára elérhetővé. Vagyis az Eucharisztia hívás az Úr mindeneket újjáteremtő húsvétjába, az Atyát Krisztusban szeretők közösségébe, s egyesít egy „testté", Isten népévé az Egyházban. Ezért írja Joseph Ratzinger: „A keresztény liturgia nem rituális folyamat, amelyben a pap Istennek engesztelő áldozatot mutat be, hanem az Úr halálának és feltámadásának teljhatalmú hirdetése, akkora hatalommal, hogy maga ez a történés jelenvalóvá lesz benne. Így ez az Egyházat egybegyűjtő igazi központi hívás".

Mindebből látszik: a lelkipásztor szívügyének kell lennie, hogy az Eucharisztiát méltóan ünnepelje híveivel együtt a liturgiában, mert ez a plébániai hitközösség szívverése, „az Egyház minden tevékenységének csúcspontja" (LK 10). Vagyis a plébánia legbenső lényegében eucharisztikus közösség. Következőleg az oltár a központja, és a liturgiában az Eucharisztiát ünneplő lelkipásztor cselekvően résztvevő híveivel együtt ennek leghitelesebb megnyilvánulása. Ha a plébánia szívvel-lélekkel eucharisztikus közösség, akkor könnyebben válik a szeretetszolgálat és az apostoli tevékenység közösségévé is.

Az eucharisztikus liturgiáról beszélve meg kell említenünk az Egyházban végbement változásokkal kapcsolatos nehézségeket. Ezeknek a nehézségeknek egy része az életkorban keresendő, mert igen nehéz az egész életen át foly-

tatott vallási gyakorlaton változtatni. A II. vatikáni zsinat liturgikus újjászületése áldásosan visszaállította a szentmise közösségi valóságát. Ez az, amit X. Szent Pius reformja óta így mondunk: imádkozzuk a szentmisét. A magánima, bármennyire is szükséges és áldásos, nem a szentmisére való. Nemrégen maga az Istentiszteleti Kongregáció is egy kérdésre válaszolva azt felelte: „A szentolvasót imádkozzák a szentmisén kívül." Ebben a tekintetben a lelkipásztornak rendkívül tapintatosan kell eljárnia. Viszont nem hallgathat, mert nevelői feladata is van. Itt Chicagóban hétköznap reggelenként 6-8 öregebb amerikai asszony jön a szentmisére a közvetlen szomszédságból. Már régóta észrevettem, hogy az egyik az egész szentmise alatt az olvasót imádkozza, nem egyszer félhangosan, úgyhogy zavarni kezdte a közösségi cselekményt. Hosszú türelem után egyszer mondtam neki, hogy szép, ha szereti az olvasót, végezze ezután is, de kérem, ne a szentmisén, mert itt azért jövünk össze, hogy együtt imádkozzuk a szentmisét. Erre rám nézett, s szinte vádlólag ezt mondta: tudom, a papok ellene vannak a rózsafűzérnek.

Nemrégen egy öreg magyar asszonyt látogattam meg a kórházban. Szentáldozás után észrevettem, hogy nehezen nyeli le az Ostyát. Erre mondtam neki, hogy csak rágja meg, úgy könnyebben lemegy. Erre ő gyanakodva rámnézett s szinte pirongatóan így szólt: azt nem szabad megrágni, sohasem tettem életemben. A lelkipásztor legjobb akarata mellett sem tudja, mikor szól jól, és mikor rosszul.

Máskor a nehézség mondvacsinált, kétszínűségből vagy elvtelenségből ered. Egyik családlátogatásom alkalmával a fiatal házaspár is hazajött, őket tulajdonképpen nem is ismertem, mert nem járnak templomunkba. A férj beleelegyedett a beszélgetésbe, s egyszerre az Egyházban végbemenő változásra terelte a szót. Alig fogyott ki a panaszból és vádaskodásból, hogy az Egyház elhagyta a hagyományokat, s így megtagadta önmagát. Igyekeztem válaszolgatni addig, amíg kisült, hogy polgári házasságban élnek. Ekkor csak azt gondoltam: Istenem, mennyire kiáll a hagyományok mellett, de saját életében, amikor katolikus házasságban élhetné a szent hagyományokat, ő maga felrúgja és nem tiszteli őket.

Ha már itt tartunk, még egy eset idekívánkozik. Itt az önzés vezetett kétkulacsosságra. St. Louisban az amerikai plébánián, ahol egyetemi tanulmányaim alatt dolgoztam, meghalt a plébános. A nép az idősebbik társlelkészt szerette volna plébánosnak, és aláírásokkal támogatott kérvényt küldtek a bíborosérseknek. Amikor az egyházi hatóság mást nevezett ki, a szóbanforgó társlelkész apja, aki addig előttem mindig körömszakadtáig védte az egyházi hagyományokat és az egyházi tekintélyt, most, hogy ugyanazon egyházi tekintély saját fiát mellőzte, így méltatlankodott: „. . . pedig fiam kinevezését a hívek kérték, az érsek beláthatná, hogy új időkben élünk".

A JÓ PAP HOLTIG TANUL

Nyilvánvaló, hogy a hivatás csak kellő felkészültséggel válhatik ígéretes küldetéssé. A ma lelkipásztorának sokoldalú felkészültségre van szüksége. A következő megjegyzéseket csak a teológiai tanulmányokra korlátozzuk.

Semmi kétség, ebben teljesen otthonosnak kell lennie a papnak. Természetes, hogy a szemináriumban nem szakteológusokat nevelnek. Viszont ez nem menthet fel az alaposság követelménye alól. Mind a pap egyéni, mind pedig lelkipásztori felelőssége megköveteli, hogy a Krisztus-misztériumban jártas legyen, mind hittani, erkölcstani, mind bibliai és liturgiai vonatkozásait jól ismerje.

Nem olyan régen először találkoztam egy magyar paptestvérrel. Alig hogy szóba elegyedtünk, keserűen vádolni kezdte paptársait, mert azt mondják, hogy az Atya támasztotta fel Krisztust halottaiból, pedig a teológiában azt tanultuk, hogy Krisztus, mert Isten volt, föltámadt. Elképedtem. Hiszen az Újszövetség minduntalan hirdeti, hogy az Atya föltámasztotta Krisztust halottaiból! Ennek természetesen megvan a maga mélyértelmű üdvtörténeti és teológiai jelentése. Hogyan prédikálhat, hogyan végezheti a lelkipásztori munka egyéb feladatait az olyan pap, aki ilyen alapvetően fontos teológiai igazsággal sincs tisztában!

Nem is kell mondani, hogy az állandó továbbképzés elengedhetetlen. Tragikusan szomorú ezzel kapcsolatosan az, amit tavaly James S. Rausch püspök, az amerikai Püspöki Kar konferenciájának főtitkára mondott, hogy az amerikai papság 40 %-a nem olvasta még a II. vatikáni zsinat határozatait. Ma a továbbképzés minden pályán feltétele az eredményes munkának. Vét az a lelkipásztor saját maga és hívei ellen, aki elhanyagolja elsődleges állapotbeli kötelességeit. Mennyire igaz ma is: a jó pap holtig tanul!

A LELKIPÁSZTORI MUNKA A MEGSZENTELŐDÉS ÚTJA

A lelkiélet ösztönzéseit és gyakorlatait nem kell külön utakon keresni, a lelkipásztori munka nyújtja elsődlegesen őket. Más szóval a megszentelődés nem a papi munkához külön hozzáadott erénygyakorlatot követel, ez meg van adva magában a papi élet élésében és a lelkipásztori munkában. A lelkipásztori munka ugyanis közvetlenül beleállítja a papi embert Krisztus húsvéti misztériumába. Ezért a megszentelődés munkálása és a lelkipásztori munka nem különálló, vagy éppen ellentétes törekvések, hanem egyenesen két egybevágó hivatás. A lelkipásztor hivatása, hogy Krisztusban az Atyával való communio-ba vezesse hiveit. Ennek a communio-nak élése a megszentelődés maga. Tehát a lelkipásztori munka lelkiismeretes végzésével a pap egyre fejlődik és növekszik lelkiéletében. De észreveszi, hogy munkájában is nagy segítségére van, ha életerős szőlővessző a szőlőtőn. Ez tükröződik tevékenységén, és a hívek megérzik. Minél jobban ismeri Krisztust, igehirdetésében annál hitelesebben felismerik a Mestert. Minél gyakorlottabb az imában, annál

biztosabban tudja vezetni híveit a liturgiában, ami a Krisztus-közösség imádsága. Minél jobban azonosul Krisztus húsvétjával, annál bensőségesebben tudja ünnepelni annak szentségi megemlékezését, az Eucharisztiát. A lelkipásztor nem élettelen eszköz, hanem tevékenységébe beleviszi egész egyéniségét. Minél jobban belemélyed hivatásának élésébe, a megszentelődésnek annál mélyebb forrásait nyitja fel önmaga számára, s egyben az igazi hit választ tudja kiváltani híveiben.

A papi lelkiségnek velejárója az aszketizmus. Ennek egyik megnyilvánulása a lelkipásztor életstílusa. Tehát ezt sem kell külön utakon keresni, gyakorlása felkínálkozik a papi élet mindennapjaiban. Tegnap itt az volt a szokás, hogy a plébánosnak nagy, elegáns, lehetőleg fekete kocsija volt, mert ez „illett állásához". Amikor St. Louisban, a nagy amerikai plébánián az új plébános megjelent kis Volkswagenjével, középosztálybeli hivei közül sokan összenéztek. Da hamar megértették, hogy lelkipásztoruk egyszerűbb életstílusa mélyen átélt papi lelkiségének egyik természetes vetülete. Hála Istennek, ma már egyre általánosabbá válik a papság közt a felfogás, hogy az autó mint „státusszimbólum" elvesztette, illetve kinőtte jelentését számukra. Az a fontos, hogy az autó tisztességes legyen és működjék, nem az, hogy „mutasson" is.

E pár szemelvényből világos, hogy a lelkipásztori munka szép, változatos, életet kitöltő hivatás, s „unatkozásra" nincs idő, ha komolyan veszik. Sok talentumot igényel, a pap beleadhatja legjobb önmagát, fel kell használnia minden tudását, hogy híven képviselhesse a világban azt, Aki küldte. Boldog és üdvözítő az a papi élet, amelyről a pap a gyémántmisés Tomek generálissal elmondhatja: ha mégegyszer választanom kellene, akkor is ezt választanám.

Morel Gyula

A MUNKA ÉRTELMÉNEK SZOCIOLÓGIAI VISZONYLATAI

Az emberi leghétköznapibb jelenségei érdekes kérdésekké válnak, ha azt a dimenziójukat vesszük szemügyre, ahol értelmüket, jelentésüket és funkciójukat a társadalom határozza meg. — Vegyük példának a nemek különbségét. Nőnek vagy férfinek lenni elsősorban és alapjában véve biológiai jelenség, biológiai tény. Erre a biológiai adottságra ráépül azonban egy dimenzió, amely a társadalom szabályaiból áll. Nőnek lenni az adott társadalmak, illetve társadalmi rétegek meghatározása szerint különfélét jelenthet: a háztartást vezetni és a férfi keresetéből élni, minden munkát végezni a vadászaton és a harcon kívül, semmit sem dolgozni a gyermeknevelésen és a kézimunkázáson kívül, a férfi szolgálataira jogosítva lenni vagy a férfi szolgálatában állni, bizonyos foglalkozásokat betölteni, bizonyos szórakozási fajtákat előnyben részesíteni, bizonyos témákról társalogni, és így tovább. Ezek a társadalomtól megszabott jogok, kötelességek, konvenciók,

törvények, íratlan játékszabályok részben a biológiai (és lélektani) adottságokra támaszkodnak, részben ellentétben állnak velük (pl. a takarítás nehéz testi munkáját bizonyos társadalmakban szinte kizárólag nők végzik).

Hasonlóan érdekes az emberi munkát ebben a társadalomtól megfogalmazott dimenzióban szemlélni. Különféle társadalmak kultúrái különböző meghatározást tartalmaznak a munkáról. A bibliai őstörténet szószerinti értelmezését átvett kultúrák a munkát büntetésnek értelmezik. Sok régi társadalom felfogásában a munka kizárólag rabszolgák feladata, amelyre elengedhetetlenül szükség van, hogy a szabad embereknek ideje maradjon a gondolkozásra, a tudományok és művészetek ápolására és az állam ügyeinek intézésére. Perszonalista kultúrájú társadalmak a munkában a személy kibontakozásának, az egyén teremtő képességei kiélésének lehetőségét látják. Az emberi szolidaritást hangsúlyozó rendszerek a társadalom illetve a társadalom tagjainak szolgálatában jelölik meg a munka értelmét. Megkülönböztethetők olyan társadalmak, ahol a minél több munka által elérhető minél nagyobb gazdasági jólét, és olyanok, ahol a minél kevesebb munka által megteremthető minél előnyösebb életminőség az uralkodó elv. A homo oeconomicus gondolkodásmódjában a munka nem más, mint szűkös javak előállítása igények betöltésére.

Álljunk meg itt egy pillanatra. Ez a mai gazdaságtudományi rendszerek keretében általánosan elfogadott meghatározás két fogalmat tartalmaz, amelyek további elemzésre érdemesek: mik a „szűkös javak" és mik az „igények"? — A világrészek híres találkozásakor az európaiak szemében az arany és a drágakő, a bennszülöttek szemében a színes szalagok és a kis zsebtükrök számítottak értéknek és tartoztak a szűkös javak közé. A második világháború után Magyarországon egy százpengős papírpénz kétségkívül a szűkös javakhoz számított, ez a jellege a pénzromlás folytán rohamosan csökkent és a forint bevezetésével teljesen megszűnt. Egy analfabéta társadalomban ugyanúgy nem lehet az írógépet vagy a töltőtollat a szűkös javak kategóriájába sorolni, mint egy iparosodott társadalomban a vadásznyilakat. — Az igények, amelyeknek betöltése a munka legfőbb motivációja, két csoportba oszthatók: vannak felvett és velünk született igények. Hogy az első csoport pusztán társadalmi eredetű, azt nem kell hosszasan bizonyítani: meghatározott típusú zenére, bizonyos típusú ételre, jellegzetes magatartási formákra irányuló igényeink társadalmi környezetünk befolyása alatt nevelődtek belénk, ezért találhatók messzemenő egyöntetűségben egy kultúrkörön belül és ezért különböznek egymástól kultúrkörök szerint. De még a velünk született igényeket is társadalmi feltételek formálják. A szekszuális igények kielégítését számos előírás szabályozza minden társadalomban, éspedig kisebb vagy nagyobb mértékben különböző módon — egészen a coelibatus intézményéig, amely sok ismert kultúrában feltalálható. A táplálkozás igénye szintén ösztönös, velünk született adottság, betöltésének módja vagy be nem töltése mégis számtalan személyek közti előírás és megegyezés

kerete közé van szorítva (mit szabad és mit nem szabad enni és inni, hogyan illik enni és inni, böjti előírások, éhségsztrájk stb.).

Sokáig lehetne még a példákat sorolni, de a fentebb említett példák a munka fogalmának értelmezésére és a munka gazdaságtudományi meghatározásában található fogalmak elemzése elégségesen illusztrálja a tényt, hogy a munka társadalmilag szerkesztett valóság (vö. P. Perger, Th. Luckmann: Die gesellschaftliche Konstruktion der Wirklichkeit, Frankfurt am Main, 1969), következésképpen a szociológia szemszögéből is hasznosan tanulmányozható.

Az eddigi példák már többé-kevésbé azt is megvilágították, miben áll a szociológia sajátos szempontja. Röviden megfogalmazva: a szociológia a valóságnak azon törvényszerűségeit tanulmányozza (tárja fel és magyarázza), amelyek sem fizikai, biológiai, lélektani, sem más magyarázatra nem vezethetők vissza, hanem személyek között, csoportokban, szervezetekben, társadalmi rétegekben és egész társadalmakban létrejövő és ezekre érvényes belső és külső magatartási szabályok, minták, formák, konvenciók, népszokások, hagyományok, normák, törvények gyümölcsei. Az anyaságot például nemcsak biológiai és lélektani törvényszerűségekre lehet bontani, hanem számtalan olyan törvényszerűségre is, amelyek az adott csoportban és társadalomban érvényes jogok és kötelességek, elvárt felfogások és beállítottságok, írott vagy íratlan magatartási szabályok birodalmába tartoznak. — A munkára nézve is ugyanezt kell állítanunk: értéke, értelme, mértéke, formája, funkciója az adott társadalmak, társadalmi rendszerek és kultúrák megfogalmazásában és meghatározásában jelentkezik.

Ennek a szociológiai dimenziónak a tanulmányozása kétségtelenül hozzátartozik a jelenség teljes ismeretéhez, tehát érdekes és értékes tevékenység. De közben mindig újra felmerül egy kérdés, amely a szociológia sajátos szempontjain túlmutat, és amelyet minden etikai értékeléssel foglalkozó gondolkozó felvet, ha transzcendens, végső értékeket elfogad: Léteznek-e egyáltalán feltétlen normák és szabályok, amelyek nem a többé-kevésbé tudatos személyek közti megállapodások, konvenciók, törvényes előírások birodalmába tartoznak, és minden emberre, társadalmakhoz, társadalmi rétegekhez vagy csoportokhoz való tartozásától függetlenül, általánosan érvényesek?

A szociológia mint tapasztalati tudomány természetesen nem foglalkozik ennek a kérdésnek eldöntésével, mindenképpen feladatkörébe tartozik azonban a különböző társadalmakban erre a kérdésre adott különféle válaszok tanulmányozása, csoportosítása, elemzése, magyarázata. — Ez a rövid tanulmány csak arra szorítkozik, hogy megkísérelje három választípus megkülönböztetését és felvázolását.

Az első típushoz tartozó válaszok csoportját talán a legjobban az „ideológiai idealizmus" címe alatt lehetne összefoglalni. Ez a nézet végső fokon statikus álláspontot képvisel a feltett kérdéssel kapcsolatban. Szerinte lé-

teznek a személyek közti kapcsolatokból keletkezett és kollektív döntések vagy kollektív fejlemények által bármikor megváltoztatható normák, szabályozások és értelmezések mellett dogmatikusan meghatározható, általános és végérvényes normák. Ezek felismerhetők a hitben vagy valamilyen bölcseleti illetve ideológiai meggyőződésben, gyakran a hagyomány közvetítésével, ha ugyanakkor megértésük és magyarázatuk kultúrtörténeti változásoknak van is alávetve.

Az ilyen típusú felfogás az egyén számára, aki ennek a hitnek vagy meggyőződésnek a birtokában van, kétségtelenül felmérhetetlen személyes jelentőségű, a szociológus számára pedig mint bizonyos kultúrákra jellemző jelenség a vallásszociológia és az ideológiakutatás keretében elsőrangú fontosságú kutatási tárgyat jelent. A társadalmi normákon túlmutató, transzcendens normák keresésében azonban a szociológia nem jut messzire. — Elsősorban meg kell állapítani, hogy azoknak az értékek végső értékelése, amelyekre a normák mint jogossági alapjukra támaszkodnak, a tapasztalati tudományok módszereivel nem lehetséges. Ez mind pozitív, mind negatív értelemben érvényes. Transzcendens kijelentések igazságának pozitív bizonyítása empirikus indukció segítségével a végső értékekre és a feltétlenül kötelező normákra nézve nyilvánvaló ellentmondás. Ugyanez áll természetesen negatív értelemben is: szociológiai (lélektani vagy más, a tapasztalati tudományok körébe tartozó) magyarázatok felfedezése semmiképpen sem zárja ki transzcendens magyarázatok lehetőségét. (Vallási szövegösszefüggésben példaként fogalmazva: ha bizonyos magatartási normákról, amelyek Izrael népe számára érvényben voltak, ki is derül, hogy éghajlati, lélektani és szociális okokkal magyarázhatók, ezzel semmiképpen sincs kizárva, hogy ezek a természetes igényeknek megfelelő normák a kinyilatkoztatásból erednek.) — Másodsorban az empirikus társadalomkutatás eszközei ezen a téren lényegében alkalmatlannak mutatkoznak, noha adott esetben hasznos szolgálatot tehetnek. Alapjában véve ugyanis a hit és az ideológiai meggyőződés természetéhez tartozik, hogy amennyiben jelen van, nem szorul tapasztalati tudományos bizonyítékokra, amennyiben pedig nincs jelen, empirikus bizonyítékokkal nem helyettesíthető. A meggyőződések központi tartalma mindig a tapasztalaton felüli jegyét viseli, következésképpen a tapasztalati elemzés tartalmától minőségileg különböző dimenzióhoz tartozik.

A feltett kérdés a transzcendens értelmezésekre és normákra vonatkozott. A válaszlehetőségek második típusát „empirikus idealizmussal" lehetne jelölni. Az az intellektualista felfogás tartozik ide, amelyet M. Weber egyik előadásában a következőképpen rajzolt meg: Amikor villamoson utazunk, és ha nem vagyunk éppen szakmérnökök, fogalmunk sincs róla, mitől és hogyan mozog alattunk a jármű. Nem is kell, hogy tudjuk. Elég, hogy számíthatunk rá. Ebből a szempontból tulajdonképpen kevesebbet tudunk, mint a régi primitív társadalmak tagjai, akik elég pontosan ismerték szer-

számaikat. Vagy egy másik példa: Aki közülünk nem szakember a közgazdaságtanban, nem tud magyarázatot adni a kérdésre, hogy a mindnyájunk által használt pénznek miért és hogyan változik a vásárló értéke. Az ősi társadalmak tagjai tudták, hogy hogyan jutnak napi táplálékukhoz és egyéb szükségleteikhez. Vagyis: az intellektuális fejlődés napjainkban nem annyit jelent, hogy mindig több általános ismeretre teszünk szert életfeltételeinkre nézve, hanem igenis jelenti azt a tudatot vagy meggyőződést, hogy ha akarnánk, bármikor megtudhatnánk bármit, mert világunk nem titokzatos hatalmak játékszere, hanem az ember elvileg képes számítás által minden fölött úrrá lenni. (M. Weber: Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre, Tübingen 1968, 3. kiadás, 593. old.) — Ez a racionalista meggyőződés is statikusan gondolkozik végső értékelések és normák létéről: a konkrét társadalmi kereteken túlmutatnak, felfedezésüket és tartalmi jelentőségük meghatározását azonban empirikus módszerekkel akarja megoldani. Ez a gondolkodásmód a következő érvelés alapján áll: Ha az emberi magatartásra vonatkozó általános és végérvényes értelmezések és normák léteznek, akkor azokat minden társadalomban meg kell tudnunk találni. Az így felfedezett szocio-kulturális állandókat minden értékrend legfelső kritériumainak tekinthetjük, és felhasználhatjuk a helyes cél-eszköz-viszonyok megállapítására.

Ez a felfogás az első pillanatban rokonszenvesnek tűnhet minden szociológus számára, aki szakmáját empirikus tudománynak tekinti. De éppen az empirikus kutatás eszközeinek ismerete jelzi előre az előbb vázolt út járhatatlanságát. Az első nehézség ebben az összefüggésben nyilvánvaló: ismereteink csak az emberi történelem utolsó pillanataira terjednek ki, és minden jel arra mutat, hogy véglegesen lehetetlenné vált múltunk legnagyobb részének empirikus feltárása. A második nehézség a jövőt illeti. Úgy tűnik, hogy lehetetlen a tapasztalati tudományok módszereivel, még biztosnak mondható ismeretek birtokában is, kizárni jövőbeli gyökeres, „kopernikuszi" fordulatokat a felismerés és a belátás terén. Ez a lehetetlenség egyébként tudásszociológiai összefüggésekből is levezethető. Kivétel nélkül minden emberi személy gondolatvilága bizonyos kultúra (vagy bizonyos kultúrák) keretébe tartozik — ez következik a szocializáció kikerülhetetlen folyamatából, vagyis röviden abból a tényből, hogy a „teljes emberré válás" csakis bizonyos emberi környezet segítségével, s következésképpen az ahhoz való alkalmazkodás útján lehetséges. Ez a kulturális keret jelenti egyben azt is, hogy az ember érték- és normarendszerére nézve is zárt szisztémában él. Mindebből következik gondolkodásának „szempontszerkezete" (Aspektstruktur) és „helyzethez kötöttsége" (Standortgebundenheit) (K. Mannheim: Ideologie und Utopie. Frankfurt am Main, 1965), vagyis az a tény, hogy magáévá tett rendszerének határait nem képes átlépni, illetve annyira kitágítani, hogy annak empirikusan bizonyítható módon „külvilága" ne legyen. Ám ha ez így van, akkor elvileg lehetetlen dimenzionálisan új szempontok, alapvetően új kulturális elemek felbukkanását előre látni vagy kizárni. Konk-

rét példákat szolgáltatnak mindazok a külső magatartási minták és belső gondolkodási formák, amelyek az egyik kultúrában csak helyesnek, a másikban csak hamisnak értékelhetők, azonkívül az „eltérő magatartás" fogalmának többszörös viszonylagossága, elsősorban a „trónjavesztett félistenek" és a „rehabilitált gonosztevők" jelenségeinek állandó megismétlődése a történelem folyamán.

Végül fellelhető, főleg a modern iparosodott társadalmakban, a végleges és általános értelmezések és normák kérdésére adott válaszoknak egy harmadik típusa is, amelynek az „ideológiai és empirikus realizmus" nevet lehetne adni. Ennek a gondolkodásmódnak a termőtalaja a pluralista kultúra, amelynek keretében különböző érték- és normarendszerek egymással állandó „párbeszédben" állnak, tartalma pedig röviden a következő: Az ember még hit vagy ideológiai meggyőződés segítségével sem képes saját kulturális koordinátarendszerét általános és végleges rendszerré átváltoztatni, még akkor sem, ha ez a hit vagy ez a meggyőződés a személy felfogásában a társadalmi kereteket túlszárnyalja. Ugyanakkor a tapasztalati tudományok indukciós módszerével szintén nem lehet transzcendens értelmezésekhez és normákhoz eljutni. Ezért nem lehetséges cselekedetekről úgy értékítéletet hozni, illetve cselekedetek számára normatív előírásokat úgy meghatározni, mint ahogy két pont között az egyenest meg lehet húzni. Mégsem szabad megválaszolatlanul hagyni a transzcendens normákra vonatkozó kérdést, hiszen evidens, hogy minden lépés valahova vezet, hogy minden norma valamilyen célokat foglal magában, hogy minden elem valamiféle egész kialakulását mozdítja elő. Márpedig ha el akarjuk kerülni a normák teljes mértékű viszonylagosítását („így és így kell cselekednünk, anélkül, hogy tudnánk, mivégre"), akkor csak az a meggyőződés és remény marad fenn, amely szerint az embertársai felé szolidáris, jóakaratú ember az adott konkrét helyzetben, kulturális rendszerébe bezárva, helyesen képes megkülönböztetni és ítélni arról, mi az ember számára itt és most jobb, vagy legalábbis elvileg helyesen képes megállapítani, mi embertelen vagy embertelenebb az adott helyzetben. Konkrét, leegyszerűsített példával ábrázolva: Elítélem az értelmetlen emberölést, de elfogadom a vérbosszú intézményét, mint a társadalmi igazságosságnak és rendnek az adott körülmények között egyetlen ismert s ezért szükséges eszközét, — elítélem a vérbosszú intézményét, mint embertelen megoldást, de elfogadom a halálbüntetés jogosságát az adott jogrendszerben, — elítélem a halálbüntetést mint embertelen eszközt, de elfogadom a szabadságvesztés büntetését az adott társadalom értékeinek védelmére stb. Ez a felfogás semmiképpen sem foglalja magában azt az állítást, hogy itt csak egyenesvonalú haladásról, állandó fejlődésről lehet szó: energiakrízis és környezetszennyeződés pl. olyan helyzetet teremthet, amelyben azelőtt a haladás eszközének felfogott elemek legalábbis ideiglenesen károsnak bizonyulnak. De magában foglalja az abszolút kötelezettséget az adott helyzetben viszonylag jobbra. — Ha a keresztény kinyilatkoztatásból

egy adott zárt kulturális rendszerben a rabszolgaság intézményének megszüntetése mint imperativus nem is volt kiolvasható, de minden kulturális rendszerben betöltötte az ember világának feljavítására irányuló szerepét. — A relatívra vonatkozó abszolút kötelezettség dialektikájának megszűnése csak ott képzelhető el, ahol a helyzet adottságai az önmagában érvényessel egybeesnek, mert az időben adott helyzet időtlenül tovább tart.

A szociológia nem képes dönteni a három vázolt gondolkodásmód-típus között, mint ahogy semmiféle más értékelés sem áll módjában a szó végső értelmében, hanem feladatát az emberi társadalmakban érvényben levő érték- és normarendszerek feltárásában és magyarázásában látja. Az emberi munka végső értelmezéséhez, az emberi munkára vonatkozó végső normák problémájához szintén csak ebben az értelemben tud hozzájárulni.

Sántha Máté

MARCEL CALLO

„Gyermeki érzület Istennel szemben, bírói magatartás önmagammal szemben és testvéri szív felebarátom iránt." Baloni Szent Paszkálnak ezt a mondását választotta vezérelvéül a francia munkásifjú, Marcel Callo, akinek boldoggá avatását honfitársai, a németek és az osztrák püspökök ma egyforma melegen pártfogolják. És jól megtartotta életelvét.

Breton volt, abból a népfajból, amelyről Pascal híres mondása szól: „Mert sokat tanultam, olyan erős a hitem, mint egy bretagne-i parasztemberé; és ha még többet tanultam volna, olyan erős lenne, mint egy bretagne-i parasztasszonyé." A kb. 2000 lelket számláló vidék abban az időben 25 papot adott Franciaországnak. Marcel bátyja is az lett. A szülők — apja takarító és kifutó egy vállalatnál, anyja házasságuk előtt cseléd — nehéz küzdelem árán nevelik föl kilenc gyermeküket. Mégis boldogan fogadják valamennyit. A négy elsőt vissza is adják az Úrnak: a legidősebbet, Jeant papként, egyet kicsi korában a ravatalon, kettőt a háború hősi halottja gyanánt.

Marcel 1921. dec. 6-án születik Rennes-ben. Kedves, élénk, finom érzésű gyerek, de keményfejű fickó is: igazi breton. Már gyerekfejjel szeret parancsolgatni, s megvető vállvonogatással juttatja kifejezésre, ha valami nincs a kedve szerint. Már ekkor megmutatkozik rendszeretete is. Nyílt természetű, nem ért a titkolózáshoz, inkább hibáját is megvallja. Jól tanul, bár időnként kitartása lankad, s ilyenkor dorgálás és büntetés várja. Iskolatársai gyakran választják játékvezetőnek. Otthon mély vallásosság uralkodik. Marcel csaknem nyolc éven át jár ministrálni az örökimádók kolostorába. A szülők nagyon szeretik a vallásos énekeket, gyermekeik öröklik ezt tőlük. Nem kevésbé jelentős a sok testvér hatása egymásra. A vidám játék, olykor veszekedés a türelem és szeretet jó iskolájának bizonyul. Marcel különösen szeret évőd-

ni, csipkelődni testvéreivel. Egy alkalommal megjárja, mert miközben az asztalnál Madeleine húgával élcelődik, az hidegvérrel eleszi előle a levesét. Szüleit mérhetetlenül szereti. Amikor már munkába jár, menet és jövet siet őket megcsókolni. (Meleg kedélyére jellemző, hogy lefekvéskor az ágya fölött függő Jézus Szíve-képnek is csókot ad.) Igyekszik segíteni, amiben csak tud. Szabadnapjain valóságos kis mindenesként dolgozik nagy fekete kötényében a házban és a ház körül, gondozza kistestvéreit, kerékpárra pattan és bevásárol. Csak azt sajnálja, hogy édesanyja nem tanította meg vasalni és foltozni is. Amikor anyja beteg, gyöngéd szeretettel ápolja. A boldog anya később ezt a gyönyörű bizonyítványt állította ki róla: „Csak szeretetet kaptam tőle. Egyedül a halálhírével okozott szenvedést."

Élénk részt vesz az iskolai cserkészcsapatban (itt éri egy lourdes-i zarándoklat nagy élménye), de önmagát és életcélját mindenestül a JOC, a katolikus munkásifjúság mozgalmában találja meg. Iskolái végeztével, 14 éves korában siet kenyérkereső munkát vállalni, hogy szüleinek segítségére legyen. Nyomdászinas lesz. Szabadon és szívesen választja ezt a hivatást. Eszébe sem jut otthagyni, még akkor sem, amikor sokat kell szenvednie egy ólommérgezés miatt. Legföljebb munkahelyet cserélne, hogy jobban keressen és többet tanulhasson, mert nyomdájuk tőkéje kevés, fölszerelése ócska. Igaz, édesanyja, aki látja vallásosságát, hősies lélekkel felajánlja: ha követni akarja bátyja példáját, őt is szívesen elengedik papnövendéknek; értük ne aggódjék, a jó Isten majd gondoskodik. Marcel válasza világos és határozott: „Köszönöm, édesanyám, de nem érzek papi hivatást. Úgy gondolom, a világban több jót tehetek."

Munkahelyén a fiatal fiú először kerül szembe erkölcsileg bomlasztó beszédekkel, magatartással. Undor és nyugtalanság tölti el érzékeny lelkét. Először még otthon sem mer szólni. Végre édesanyjának elsírja bánatát. A jó anya megnyugtatja, és a másik, még hatalmasabb Anyához utalja. Marcel ezután naponta bensőségesen imádkozza: „Ó asszonyom, ó Anyám, emlékezzél meg, hogy a tied vagyok; óvj meg, védelmezz meg, mint tulajdonodat és birtokodat." Lassan megtanulja, hogyan juttassa kifejezésre nemtetszését. Sőt mikor egyszer egy társa, már családapa, erkölcstelenségre tanítja az egyik tanoncot, Marcel odaugrik és felcsattan: „Nem szégyelli magát? Mit szólna, ha én ezeket a piszkos dolgokat a maga gyerekeinek beszélném?" Az ember soha többet nem mert jelenlétében így beszélni.

Társai kicsit gúnyosan „Jézus Krisztus"-nak nevezik el. „Ez a csúfnév igazán megtisztel — mondja —, igyekezni fogok, hogy kiérdemeljem, és méltó legyek hozzá." Megtartotta, amit ígért. Derűs, szolgálatkész magatartásával, ügyességével lassan valamennyiük tiszteletét kivívja. Közben buzgón jár a JOC összejöveteleire, és ott hamarosan vezető szerephez jut. Az összhang kialakítása nem könnyű, sem nem egyszerű, mert nem mindnyájan jöttek hasonló családi légkörből, nem mind tették magukévá az ő megalkuvás nélküli eszményeit. Marcel viszont nem bírja a középszerűséget,

könnyen jön indulatba, és van benne egy adag merevség. De igyekszik uralkodni magán, és lassan megtanulja a hajlékonyabb célratörést. Vezetői „jogkörével" sohasem ragaszkodik; ha emiatt szemrehányást tesznek neki, mosolyogva válaszol: „Hagyjátok csak a másikat, ha egyszer annyi élvezete telik benne."

A műhelyben mint szedő dolgozik. Ez a munka jó érzéket és pontosságot követel. Amikor csak lehet, szentmisével és szentáldozással kezdi a napot. Azután még egy kicsit segít otthon. Munkaideje fél nyolctól délig, majd du. 2—6-ig, sőt hétig tart. Szabadsága nincs. Szombaton csak tízig dolgoznak, utána a piacra megy, és segít édesanyjának hazavinni a bevásárló táskát.

Lelkiatyja, Martinais JOC-káplán így jellemzi Marcelt, a munkást: „Tudom, mennyire becsülte a munka nagyságát és szépségét. Tökéletesedni akart hivatása körében. Büszke volt munkás-voltára. Előadásaiban és beszélgetéseiben állandóan visszatért erre. A munka valóban a méltóság forrása volt számára, amely értékessé teszi az emberi személyt. ‚Megváltást' is jelentett neki, mert sokat kellett szenvednie a műhelyben tapasztalt nehézségektől. Ezért gyakran hangsúlyozta ezt a pontot, megmutatva: a munka fáradalmai és terhei eszközök, hogy a Megváltó Krisztushoz társuljunk. Nagyon tevékeny volt. Társai szívesen pihentek a hársfák alatt; ő ritkán heverészett ott. Mindig akadt dolga: takarította a termeket, rendezte a könyvtárat stb. Példája olyan erőt kölcsönzött szavainak, hogy megnyerte társait. Ezért volt befolyása különösen mély. Még sokkal elutazása után is megőrizték pajtásai azt a jó gondolkodást, amelyet átöntött beléjük, mert őt magát teljesen áthatotta. Azt is tudom, hogy munkaszeretete és szorgalma kitűnő munkást csinált belőle. Munkaadói igen becsülték. Igazi apostol volt munkahelyén, mindenki szerette vagy tisztelte."

A képzettség, amit magával hozott, nem különbözött társainak átlagától. Kezdetben elég nehézkesen beszélt és hibásan írt. Intelligenciájával és szívós akarattal küzdött föl magát igazi vezető egyéniséggé. Szívesen tartott előadásokat, de még meghittebb területe volt a közvetlen beszélgetés, az egyéni foglalkozás.

Előadásaiban kiemelte: a munka hasznos a társadalomnak, megszépíti a világot. Igaz, fáradsággal és szenvedéssel is jár, de ennek nagy értéke van Isten szemében. A keresztény munkás „minden cselekedetében azon igyekszik, hogy isteni mintaképének, Krisztusnak, az Ácsnak erényeit sugározza."

„Marcelnek nem volt két arca, csak egy, és ezt a keresztény arcot viselte mindenütt" — mondta egyik pajtása. Meggyőződéséből nem csinált titkot. „Minden kereszténynek megbízatása — írta egyszer —, hogy tovább adja másoknak azt az isteni életet, amelyet ő maga kapott." Az Oltáriszentség számára nem „valami", hanem „Valaki". „Amikor átváltozáskor a Szentostyára nézek — mondja —, próbálok áthatolni a fátyolon, amely eltakarja előlem Jézus Krisztust, és azután egyesülök a magát feláldozó Krisztus Főpappal, s társaimat is egyesítem Vele." Krisztus nem valaha-volt történelmi

személyiség neki, hanem a nagy ÉLŐ, „minden pillanatom barátja". A veleszületett módszerességgel naplót vezet, ahol pontos és részletes lelki tükör szerint ad számot napjairól. Szívesen olvas jó könyveket, rendszeresen részt vesz lelkigyakorlatokon, s ezekről mindig maradandó irányelveket visz magával. „Mit kell megígérnem Krisztusnak a jövendőre?" Korán belátja, hogy a boldogság titka: mindennapos feladataink teljesítése. Nagy célja: „Mindennap egy kicsit hasonlóbbá kell válnom Krisztushoz."

Sugárzott róla — vallják társai — a nyugodt és szabad lelkiismeret öröme, békéje. Esténként az összejöveteleken, akármilyen fáradt is, halálra nevetteti társait tréfás dalaival, bűvészmutatványaival. Sőt egyszer egy püspöki kihallgatáson valami miatt olyan nevetésben tör ki, hogy jónak látja utólag mentegetni magát. Külsejére is ad: mindig rendesen, de szerényen öltözik.

Följegyzéseiből ismerjük az emberek iránti fáradhatatlan szeretetének szilárd alapját: „Az embernek mint teremtménynek teste és lelke van. Mint megkereszteltben ezenfelül még az istengyermekség kegyelme is megvan benne. A megkeresztelt tehát Krisztus titokzatos Testének tagja. Isten gyermekei vagyunk." Az egyik fiatal inas megindító hálával emlékezett vissza, hogyan tanította őt Marcel türelmesen, hogyan védte meg társai kaján tréfáitól, még ha közben neki is jutott belőlük. „Most, hogy már halott, néha hozzá fordulok, hogy keljen védelmemre, mint azelőtt." Szobácskája, ahol mindig rend uralkodik, állandóan rendelkezésére áll átutazó pajtásoknak a költséges szálloda helyett. Mikor tovább mennek, kikíséri őket a vonathoz, viszi a poggyászukat. Egyszer éppen moziba indul társaival, mikor eszébe jut, hogy két beteget kell meglátogatnia a kórházban. Azonnal lemond a filmről. „Ha sok mindened van, adj a vagyonodból, ha kevesed, adj a szívedből" — tartja egy arab közmondás. Marcel mestere az apró figyelmességeknek. Egyik előadásában mondta: mindig azt a szolgálatot kell tennünk másnak, ami éppen adódik; akár üljünk le vele kártyázni is, hogy az ideje hamarabb teljék!

A JOC-ban teljes szívvel dolgozik. 1937-ben részt vesz a tíz éves kongresszuson Párizsban. Később visszaemlékezve megállapítja: munkahelyén senkit sem sikerült a JOC eszméjének meghódítania. „Megelégedtem azzal, hogy jó keresztény befolyást gyakorolok. Mégis azt hiszem, létrehoztam egy kevés jót, mert mindig jó keresztény módjára viselkedtem, és mindig jó példát adtam." Plébániájának is egyik legszorgalmasabb munkása. 1941-ben valóságos haditervet készít társaival, hogy minél több fiatalt elhozzon a böjti lelkigyakorlatra és húsvétkor a szentségekhez. Száznál többet sikerül megnyerniök. Bátyja primíciáján a plébános kijelenti a jelenlevő papoknak: „Csak azt kívánom, hogy mindegyiküknek a plébániáján legyen egy Marcel Callo!"

Szeret sportolni, sokszor szerez csapatának babért. Szívesen szerepel műkedvelő előadásokon is, komoly és vidám szerepeket egyformán jól alakít.

Mélyen benne járunk már a második világháború éveiben. Marcel erőteljesen közreműködik abban a nem éppen veszélytelen akcióban, amely a rennes-i pályaudvarról szabad területre vivő vonatokba segíti a menekülőket. Rövidesen ő maga is igénybe vehette volna ezt az utat. De nem tette meg. Marcel húsz éves. Házasságra gondol. „Nem tartozom azok közé, akik szórakoznak egy lány szívével. Azért vártam meg a 20. életévemet, hogy egy lánynak udvarolni kezdjek, mert tudtam: előbb kapcsolatba lépni nem igazi szerelem. Szívünk urának kell lennünk, hogy érintetlenül adhassuk annak, akit Krisztus nekünk szán." Megismerkedik a helybeli postán dolgozó Marguerite Derniaux-val. Hogy szerelmük milyen mélyen a természetfölöttiben gyökerezett, arra jellemző 1943. jún. 16-i levele: „Ma örvendetes évforduló van. Egy éve voltunk először közösen szentmisén. Nagyon jól emlékszem, milyen öröm áradt a szívembe, amikor egymás mellett fogadtuk a szentáldozást." A Callo-család boldogan készül egy sor szép családi ünnepre: 1942 júniusában a két kis iker ünnepélyes szentáldozása, rá két hétre Jean pappá szentelése, és a primícia alkalmával Marcel eljegyzésének bejelentése. Ekkor azonban az eddig még csak a látóhatáron sötétlő háború súlya teljes erejével rájuk zuhan. Március 8-án iszonyú légitámadás éri a várost. A ház, ahol húga, Madeleine dolgozik, telitalálatot kap. Már csak holttestét tudja kihúzni a romok alól. Önmagáról megfeledkezve minden erejével szüleit vigasztalja. Senkinek sem árulja el, hogy a temetés estéjén megkapta katonai behívóját Németországba, munkaszolgálatosnak. Négy napon át hordja magában a szörnyű újságot. Vívódik, próbáljon-e menekülni. Attól fél, családján állnak bosszút. De a döntő érv talán mégis az, hogy keresztény ifjúsági vezetőnek minden helyzetben példát kell adni, különösen az áldozat elől nem szabad meghátrálni. Lelkiatyját csak arra kéri, imádkozzék és imádkoztasson édesanyjáért. A Gondviselés intézkedését akarja látni a behívóban. Csomagjában magával viszi bibliáját, füzeteit, feljegyzéseit, egész kis missziós arzenált. Mert nemcsak fizikai munkát kíván végezni új terepén. „Nem mint munkás megyek oda, hanem mint misszionárius."

Életének erről az idejéről leveleiből tudunk. 13 hónap alatt több mint 180 levelet és lapot írt haza és menyasszonyának, majd 300 oldalas kötetre valót. Ezek megmutatják, hogy minden helyzetben lehet Istennek és testvéreinknek élni, és megsejtetik az emberrel a szenvedés szerepét a lélek végső kiérésében.

Távollétének egész ideje alatt mintegy kettős életet él. Egyfelől a legszorosabb belső összeköttetésben marad hazájával, szeretteivel, másfelől egyre élénkebben kezdi megvalósítani a „misszionárius" szerepét. Szenved a hazaiak minden nehézségétől, aggodalmától. Ebből bőven kijut: szüleinek ki kell költözniök házukból súlyos bombakárosodás miatt, menyasszonyát is majdnem elhurcolják Németországba, majd operálni kell. Az ünnepek különösen nehezek idegenben. Az sem adatik meg neki, hogy Jean szentelésén ott lehessen, első miséjén ministrálhasson. Ezt a nagy áldozatot azért ajánlja

fel, hogy bátyja szent pap legyen. Szívből jövő hosszú leveleket ír szeretett menyasszonyának is. Anyja és jegyese egyetlen egységbe olvad szívében, s iránt uk érzett szeretete összefonódik Krisztus szeretetével. Vallja a nemes elvet: „A férfi szívében csak két személy számára van hely: saját édesanyja és gyermekeinek édesanyja számára." Boldogan színezi ki képzeletben, hogyan alapítják majd meg otthonukat, Krisztussal a díszhelyen. Szabad óráiban háztartási munkákat tanul. Vasárnap reggel felesége majd soká alhat, még finom kaláccsal is kedveskedik neki a reggelihez. Nem tudjuk, Marguerite mennyire lett volna megelégedve Marcel kalácsával, de aligha elégítette ki szabótudománya: amikor nadrágja térdnél szétmegy, egyszerűen levágja a szárakat, úgyhogy rövid nadrág lesz belőle. „Hát mit kíván! Kutyaszorítóban ülünk, az ember megteszi, ami tőle telik . . . és humorral!" Megvallja jegyesének, hogy neki köszönheti sikereit, mert a csüggedés óráiban őrá gondol, hozzá akar méltó lenni, s akkor megint összeszedi magát. Imáiért is nagyon hálás, jobb „táplálék" az neki, mint a csomagok. A táborban kapott húsvéti emlékképének hátára ezt a gyönyörű imát írja: „Istenem, te Marguerite-nak és nekem olyan szívet adtál, amelynek szüksége van szeretetre, és boldog, ha szerethet. Áldd meg szeretetünk kötelékét! Tedd, hogy egész életünkön át tartson, és még tovább, egészen isteni trónusod lépcsőjéig!"

1943. márc. 24-től 1944. ápr. 20-ig tartózkodik Zella-Mehlisben. A munka mindig ugyanaz: hadianyaggyárban pisztolyok összeszerelése, néha 11 óra hosszat is. Nem túlságosan nehéz, de fájdalmas, hiszen tudja, hogy az ellenségnek szolgálnak vele. Igyekeznek egy kicsit szabotálni, „Nem halok bele a munkába, ne féljetek." Cenzúrázott levélben ezek a szavak sokatmondók. Vasárnapjuk szabad. Délelőtt istentiszteleten vehetnek részt. A városban csak evangélikus templom van, de egy német katolikus pap minden vasárnap kijön a lágerbe. Májusban Mária-ájtatosságot is tartanak. Marcel boldog. Buzgón tanulja a német énekeket, hogy együtt énekelhessen a közösséggel. A szentmisét mint „egyetlen örömét" emlegeti. Szentáldozásai után kézzelfoghatóan tapasztalja, hogy megint „megy minden". „Magamhoz vettem Krisztust, és ő megvigasztalt." Mikor megtudja, hogy esténként a kápolna nyitva van, eljár szentséglátogatásra; ebből is sok erőt és bátorságot merít. Végül sikerül francia misét is szerveznie havonként. Tehetetlen haraggal kell azonban látniok, hogy a lengyel hadifoglyokat a nácik kiutasítják az istentiszteletről. Folytatja írásbeli lelki számadását. „Kis Marceletek folyvást ugyanaz, de mégis egy kicsit finomabb és kereszténybb lett, mert szenvedett." Itt is összetoborozza társait a húsvéti gyónásra. Közben — épp nagypénteken — betölti 21. életévét. „Magamban elmondtam a keresztutat, a kápolna ui. csukva volt. Minden szenvedésemet és áldozatomat bemutattam Krisztussal egyesülve. Bizonyos vagyok benne, hogy elfogadta." Maga sem sejti még, mennyire . . .

Egyre intenzívebben törődik a többiekkel. Májusban már hét francia van körülötte, köztük hozzá hasonló gondolkodásúak is. Mind többen fordulnak

hozzá tanácsért. „Számot vetettem azzal, hogy az ember boldogabb és lerázza csüggedését, ha megfeledkezik a saját bajáról, és a többiek nyomorúságára gondol." „Ha esténként hazajövök a barakkomba, úgy találom: jól érzem magam, mert miközben a többiekhez jó voltam, magammal is jót tettem." Növekvő befolyását felhasználja az „Amicale Française"-ban, a francia elhurcoltak egyesületében. Sport- és színházi szakosztályt alakítanak. Hamarosan jelzi, hogy már semmi ideje „sötét gondolatokkal foglalkozni". A szellemi és lelki apostolságon túl társai testi szükségleteivel is törődik: ápolja a betegeket, szenet „organizál" a hideg barakkba, elosztja a hazulról kapott csomagokat. Halottaikért misét mondatnak, sírjukat rendben tartják, a családot hosszú részvétlevéllel vigasztalják.

Mindez persze nem változtat azon, hogy a lágerélet lényegében keserves szenvedések és megpróbáltatások szakadatlan lánca. Marcel nem szégyelli bevallani, hogy sokszor a sírásban könnyebbül meg: „Nagyon érzékeny lettem, elég gyakran sírok, főleg ha nagyon eláraszt a fájdalom. De amért az ember sír, még nem szűnt meg férfi lenni. Ez egyszerűen csak azt bizonyítja, hogy van szíve és kedélye. Nem válik kisebbé a könnyektől!" Vallja, hogy ezekben a hónapokban megértette az élet értelmét, hogy szilárd és tartós dolgok létrehozása szenvedést igényel, hogy „a szenvedéstől jobbá válik az ember". Ráneveli magát a legnehezebbre: „Megígérem, hogy nem panaszkodom többé, ha nem kapok levelet. Ez nehéz lesz, de ki fogok tartani." Csakugyan kitart, még akkor is, amikor három hónapig kell nélkülöznie ezt a vigasztalást. Már ezt a mondást küldi haza: „Ha az ember szeretettel viseli a baját, akkor már nincs is baja, vagy azt is szereti!" És egyik utolsó levelében: „Milyen édes és erőt adó azokért szenvedni, akiket szeretünk!"

Pedig a látóhatár egyre sötétebb. Decemberben állandó migrén és fogfájás kínozza, A „Reich"-et izgatja, hogy francia papok és szeminaristák sietnek álruhában Németországba hurcolt 700 000 honfitársuk segítségére. A Gestapo ideges, folyton brutálisabb. Korlátozzák a levelezést: februártól már csak lapokat írhatnak, azt is meghatározott mennyiségben. Az ifjúmunkások tovább tevékenykednek, Marcel tartja a kapcsolatot velük, de a gyűlések veszélyessé válnak. Hol itt, hol ott jönnek össze, kávéházban, csűrben, erdőben, hogy a Gestapo nyomukat veszítse. Szemináriumok irányításával tanulmányozzák a Szentírást. Suhard bíboros áldását küldi: „Az Egyház számít rátok. Egyedül rajtatok nyugszik most a felelősség a vallásos életért. Az Egyház ezennel hivatalból megbíz benneteket ezzel a feladattal." A Gestapo végül ráveti magát a JOC-szervezetre, a vezetőket elfogják. 1944. ápr. 19-én őt is a gothai börtönbe viszik. A vád: „náciellenes propagandát folytatott, s francia és keresztény eszméivel és cselekvésével kárára volt a hitleri Birodalomnak." Vagy mint az elfogatására jövő Gestapo-ügynök tiltakozó szobatársának egyszerűbben mondta: „Az úr túlságosan katolikus." A börtönben találkozik több társával. Közösen imádkozzák a Veni Sanctét a kihallgatásra menőkért, az olvasót a Gestapo embereiért.

Öt hónapig tart a fogság. A koszt elégtelen és rossz. Marcelt heves gyomorfájdalmak és kelések kínozzák. Mikor nincsenek a Gestaponál kihallgatáson, földmunkára járnak reggel 6-tól este fél 7-ig. Ez szokatlan, és nagyon legyöngíti. Még rosszabb azonban cellatársának, aki nem járhat ki. Marcel megható szeretettel bányássza elő esténként a ruhájából mindazt, amit csak össze tudott szedegetni neki: kenyérhéjat, retket, kétszersültet, egyszer egy egész paradicsomot is . . . Vasárnaponként többnyire fát vágnak az udvaron. Havonta egy levelet küldhetnek. Marcel egy falatka ceruzával, amelyet a falban rejteget, „naplót" ír egy folyóiratoldal üres hátlapján. Gondosan följegyzi a családi ünnepeket. Társai egyhangúan állítják, hogy mindig vidám és optimista volt. Tudja — utolsóelőtti levelében, amelyet „szellemi végrendeletének" nevezhetnénk, meg is írja —, hogy nagy Barátja egy pillanatra sem hagyja el, és Vele mindent el tud viselni. Júl. 16-án boldogan jegyzi föl, hogy sikerült megáldoznia. 14 napig hordozza valaki a városból egy gramofontű-dobozban magával a Szentséget, míg végül az egyik fogoly pap kezébe tudja nyomni, az pedig a kertészház lomkamrájában megáldoztatja őket. Valószínűleg ez volt Marcel egyetlen szentáldozása a fogságban — a plébános nem merte többé a Szentséget ilyen kalandos útra küldeni —, és egyben az utolsó.

Marcel érik: „Fölfedeztem az apostolság egy új formáját: az imát és az áldozatot." Boldog, amikor aug. 9-én tíz bajtárs egy közös cellába kerül (két takaróval!). „Mind testvérek voltak, minden közös volt." A börtönőrök az ún. „Júdás-lyukon" át egyre növekvő értetlen tisztelettel nézik, mennyit imádkoznak együtt, és „templom"-nak nevezik el ezt a cellát. Marcel látóköre a börtönfalak közt folyvást tágul: „Nagy öröm fogolynak lenni, hogy kegyelmeket vonzzunk le Franciaország és a világ ifjúságára. Szentek kellenek, nagy szentek, hogy a világ mai válságát megoldjuk, — miért ne mi legyünk azok!"

Szept. 25-én megérkezik Berlinből tizenkettejüknek az ítélet: internálás. Valamennyien aláírják, mert elismerik a vádat: a Katolikus Akcióért dolgoztak! Okt. 5-én este megbilincselve bevagonírozzák őket. Némi „körút" után okt. 24-én kötnek ki — Mauthausenban.

Marcel utolsó hónapjainak részletes leírásától meg kell kímélnünk az olvasót. Csak az elkerülhetetlen rideg tényekre szorítkozunk: 1938-tól 1945. máj. 5-ig mintegy 250 000 mindenféle nemzetiségű ember járta meg ezt a Linz és Bécs között fekvő lágert. Egy tizede látta viszont hazáját. A tizenkét gothai fogolyból négyen szabadulnak ki: négy élő csontváz. Marcel már nincs közöttük. Egyik társa, Daniel Bonino két évi gyógykezelés után hazatérhet Franciaországba, ő számol be életének végéről. Güsenben táboroznak, a helységtől 7 km-re, 20 000 fogoly egy 700 × 300 m kiterjedésű területen. Marcel repülőgépcsavarokat válogat napi 10 órán át. A munka nem nehéz, de a bántalmazás állandó. Ételük: makk-kávé, egy darabka margarinnal meglehelt fűrészporszerű kenyér, és délben egy csajka lötty néhány darab krumplival vagy marharépával, amit sorra isznak ki (mert kanál nincs)

az összesen húsz csajkából. Ez rövidesen rühösödésre vezet, a vele járó gyötrő szomjúsággal. De mindez még paradicsom a láger második részéhez képest, ahová nov. 7-én kerülnek át. Güsen II., „a lágerek lágere", az öngyilkosság és a megőrülés birodalma. 70 centis szalmazsákjaikon kettesével-négyesével alszanak emeletes priccseken a dohos, férges barakkokban, 1200-an is egy épületben. 4-5 óra múlva a szó szoros értelmében felkorbácsolják őket. Utána órák hosszat tartó „Appell", sorállás és számlálás a szabad ég alatt, hiányos ruházatukban, 10-20 fokos hidegben. Majd vagonokba zsúfolva viszik őket 2 1/2 km-re egy földalatti gyárba. Újabb számlálás után végre ki-ki munkahelyére, egy tárnába kerül. Marcel egy örmény fiúval csavarokat fúr. A fülsüketítő lárma mellett égető kín a nagy villanylámpáknak az alumíniumlemezeken tükröződő fénye, különösen mióta egy februári napon egyik fogolytársa ellopja a szemüvegét. Szemét néha úgy elönti a vér, hogy alig tud egyedül járni. Négyszer kap „hibáiért" 25 botos büntetést. Januártól a munkaidő napi 12 óra. Amikor nincsenek a gyárban, 15-20 kilós kövekkel „gyakorlatoznak". Marcel szenved, tűr, és próbál jó lenni szenvedő társaihoz, akik elkeseredésükben és a létért való küzdelmükben ezt bizony sokszor rosszal viszonozzák. Mindig van egy-egy jó szava, nem egyszer a levesét is odaadja. Amikor csak lehet, közösen imádkozik hálótársaival. Aztán bekerül a kórházbarakkba, amelynek mintegy 12 000 félhalottja szalmazsákokon összezsúfolva, meztelenül, minden lázálmot meghaladó körülmények között néz szembe a halállal. Személyenként egy félliter megnevezhetetlen lé és 4-5 deka kenyér a napi élelem. (Kenyérosztáskor a halottakat felültetik, hogy a porciót szaporítsák.) Hat hét alatt 35 000 hullát szállítanak innen a hamvasztókemencébe. És mégis: ebből a földi pokolból sem hiányzik a jóság. Fogolytársuk, Abbé Maupoux, míg erejéből tart, odaviteti magát a haldoklók ágyához, hogy megadja a végső feloldozást. Pedig ő maga mint pap még kegyetlenebb bánásmódban részesül. Viszont sokszor könnyekig meghatja, milyen emelkedett lélekkel megy egyik-másik társuk a halálba. Marcel is talál egy könyörületes lelket: egy Tibodo nevű ember magához veszi szalmazsákjára, próbálja megenyhíteni utolsó napjait. Már nem szenved: végső gyengeségében érzéketlen. „Szép halála volt — mondja Tibodo. — Semmit sem szólt. Semmi miatt nem panaszkodott. Nagyon barátságosnak látszott." Ha eszünkben tartjuk, hogy egy gyermeksúlyúra lefogyott, minden emberméltóságától megfosztott haldoklóról van szó, akkor talán megsejtjük a lélek hatalmát. 1944. márc. 19-én, Szent József napján alszik ki élete, távol hazájától, szeretteitől, pontosan két évvel elhurcolása után. Áldozata a hamvasztókemencében teljesedik be — alig néhány héttel a felszabadító csapatok megérkezése előtt.

„Mi, akik szenvedtünk, mi fogjuk ismét felépíteni hazánkat, és visszaadni igazi arculatát. Akkor leszünk jó építői az új államnak, ha Krisztust beleállítottuk az életükbe. Mert abban a mértékben dolgozunk a közösség javán, amilyen mértékben Krisztus él bennünk." Marcel öntudatos vágya nem teljesülhetett. De áldozata nem volt hiábavaló.

A PÁPA KARÁCSONYA A MUNKÁSOK KÖZÖTT

1972 karácsonyán VI. Pál az éjféli misét Rómától kb. 50 km-nyire északra, Ponzano és S. Oreste község mellett, egy alagutat építő munkások között mondta. Előmunkásuk a következő szavakkal köszöntötte:

Szentatya, mindazoknak a nevében szólok, akiket itt lát, és a többiek nevében is, akik ebben a pillanatban nincsenek itt. Sokan vagyunk, Olaszország minden vidékéről. Azért vagyunk itt, hogy dolgozhassunk és ezzel családunkat eltarthassunk. A munkánk nehéz. Rossz levegőt kell beszívnunk. Sokszor forgunk veszélyben. Gondolataink mindig otthon időznek, feleségünknél, gyermekeinknél. De vigasztal az Istenbe vetett hit és az a bizonyosság, hogy a hegyi munkások védőszentje mellettünk áll és védelmez.

Az elmúlt években a püspök jött közénk Szent Borbála ünnepére. Most úgy gondoltuk, Szentségedet hívjuk meg. Egész természetesnek tartottuk, hogy megkérjük a nagy keresztény család atyját, látogasson meg minket, hiszen ő különösen szereti legegyszerűbb gyermekeit.

Egész szívünkből köszönjük, Szentatya, hogy ma éjjel eljött, hogy velünk töltse a karácsonyt. Megígérjük, hogy igazi keresztényekként élünk, mindig becsületesek és jók leszünk, mint ahogy az evangélium és szent hitünk tanítja.

Szentatya, imádkozzék nagyon értünk! Mi nem tudjuk, hogy kell jól imádkozni. Csak akkor jut eszünkbe az Isten, ha bajba jutunk vagy szomorúak vagyunk. De ma éjszaka nagyon megkérjük a Kisjézust: oltalmazza és tartsa meg sokáig közös atyánkat, a pápát, aki ezen az emlékezetes éjjelen eljött hozzánk.

Kérjük, Szentatya, adja bő áldását ránk és családunkra, gazdáinkra, munkánkra, Olaszország minden hegyi lakójára és munkására.

A Szentatya szavai:

Nincs itt most helye sok beszédnek. Csak az üdvözlésnek egy szavát, egy különleges üdvözlő szócskát nektek, kedves munkások, és mindazoknak, akik itt végzik fáradságos munkájukat, ebben az alagútban, amely most még olyan, mintha inkább barlang lenne. A hatalmas gépek fülsüketítő lármájában, a vakító fények között, a légszabályozó berendezés mellett nem nélkülözhető el az ember jelenléte. Állandó, szinte emberfölötti erőlködéssel kell bevetnie erejét.

Mit mondjak nektek? Derék, erős, nagyszerű emberek vagytok!

De legalább magyarázattal tartozom nektek. Nem kíváncsiságból jöttem ide, nem is saját érdekemből. Azért jöttem, hogy tiszteletet adjak nektek, mint a munka hőseinek. Ti, akik a föld belsejébe hatoltatok, azt gondolhatjátok, hogy megfeledkeztünk rólatok. Pedig inkább az emberi társadalom csodálatát és elismerését érdemlitek, hiszen annak haladásáért dolgoztok, fáradtok.

Azért jöttem, hogy megáldjalak benneteket és munkátokat. Azért, hogy Krisztust keressem közöttetek, akinek — bár méltatlan — helytartója vagyok.

Mert ő, Krisztus is istállóban született, talán olyan barlangban, amely hasonlított ehhez vagy nem volt sokkal különb. Végül pedig keresztre szegezve halt meg. Ez a kereszt először a gyalázat jele volt, később azonban a diadalé. Igen, fáradságos munkátok hasonló körülményei arra a gondolatra indítanak, hogy Krisztus itt van köztetek. Ahol az ember arca verejtékével dolgozik és fárad, ott Krisztus a maga módján jelen van.

Ez az éjszaka karácsony éjjele! Krisztus itt akar lenni, hogy békéről és reményről beszéljen nektek is, és áldásunk által baráti vigasztalást nyújtson nektek.

Az éjféli mise alatt a pápa homíliát mondott. Ennek bevezető és befejező részéből idézünk:

Most mindenekelőtt hozzátok szólok, az építkezés munkásaihoz: hozzátok, munkások, alagútfúrók, mesteremberek és segédmunkások, és mindazokhoz, akik együttműködnek veletek ebben a kemény, fáradságos, főleg testi munkában, amely megkívánja minden testi erő megfeszítését, elfáraszt és eltompítja a gondolkodást.

Egy pillanatra szeretném a figyelmeteket fölébreszteni, és megvonni tőletek az álmot, amelyre minden jogotok meglenne. Mindenekelőtt azt szeretném megmondani nektek, miért jöttem ma éjjel hozzátok. Miért jöttem? Mert nekem is üzenetet kell hoznom hozzátok. Nézzétek: követ vagyok, vagy jobban mondva apostol. Az „apostol" szó éppen ezt jelenti: követ, vagyis megbízott, egy hír átadója. Az én esetemben egy rendkívüli hír hozója. Éppen arra küldtek, hogy egy jóhírt — az evangéliumot közvetítsem nektek, egy nagyon jó hírt, amely mindnyájunkra vonatkozik, tirátok is.

Szinte hallom, amint kérdezitek: Ki küld téged? És honnan jössz? Hát nem te vagy a pápa, aki a többiek élén áll? Ki adhat a pápának parancsot, ki küldheti el mint valami követet? — Az Úr küld engem, Jézus Krisztus, akinek apostola és helytartója vagyok. De ugyanakkor szolga is vagyok, — sőt annál is több: éppen hivatalom, a rám bízott szolgálat értelmében mindenkinek a szolgája, a ti szolgátok is. Szolga, aki ebben a percben semmi mást nem tart szeme előtt, mint mindenki javát, a ti javatokat.

Krisztus egy lett közületek, hogy kinyilvánítson nektek egy titkot, amely mindnyájatokra vonatkozik: szeret benneteket! Egyenesen miattatok jött le az égből. Nem vagytok akárkik, nem vagytok kitaszítottak, nem vagytok puszta szám millió más között. Krisztus szíve nem feledkezett meg rólatok. Emberek vagytok, mint ő; személy, akivel találkozni akar. Ne kételkedjetek: így van, ez az igazság. Ne féljetek: ismer benneteket, szeret, neveteken szólít, és azért jött, hogy utánatok járjon . . . Szeretném, ha megértenétek méltóságotokat, amelyet éppen Krisztus születése ad nektek.

Azért mondjuk mindezt nektek, mert a munka világa képviselőinek tekintünk benneteket, sőt a világ képviselőinek, amely éhezi és szomjazza az igazságosságot, a szegények és szenvedők képviselőinek, akik sírnak, remél-

nek, hisznek és imádkoznak. Hirdetjük nektek mindnyájatoknak, különösen ennek a megújulás és üdvösség után vágyakozó világnak, amelyet itt előttünk képviseltek, előttünk, Krisztus helytartója előtt (de ez a helytartó, hisz látjátok, maga is szegény ember, rászorul az irgalomra és a barátságra): „Ezt a napot az Isten adta! Örvendezzünk és ujjongjunk miatta!" (Zsolt 118, 24) Karácsony van!

AZ EMBER TEVÉKENYSÉGE A VILÁGBAN

A „Gaudium et spes" zsinati konstitúcióból

33. Az ember mindig arra törekedett, hogy munkája és tehetsége révén minél különb életet éljen. Ma pedig főleg a természettudomány és a technika vívmányai révén kiterjesztette már hatalmát csaknem az egész természetre, és egyre tovább terjeszti. Az emberiség nagy családja lassanként egyetlen közösségnek ismeri föl magát az egész földkerekségen — és lassanként ilyenné is szerveződik —, elsősorban a nemzetek közötti érintkezés sokféle és egyre több eszköze segítségével. Így ma már a saját iparkodásával szerez meg magának az ember sok olyan jót, amelyet hajdan jórészt felsőbbrendű erőktől várt.

E roppant törekvés már az egész emberi nemet megmozgatja. Láttára sok kérdést vetnek föl az emberek: Mi az értelme és az értéke ennek a fáradozásnak? Hogyan kell használnunk mindezeket a dolgokat? Minő cél felé törekszenek az egyének vagy a közösségek? Az Egyháznak sincs mindig a keze ügyében a felelet az egyes kérdésekre, noha őrzi Isten igéjének letéteményét, amelyből a vallási és erkölcsi élet szabályozó elveit merítjük. Szeretné tehát összekapcsolni az Egyház a kinyilatkoztatás fényét minden emberi szakismerettel, hogy megvilágosodjék az út, amelyen máris elindult az emberiség.

34. A hívők biztosak abban, hogy az egyéni és közösségi emberi tevékenység, vagyis mindaz a hatalmas erőfeszítés, amelyet az emberek a századok folyamán életkörülményeik javítására tesznek, magában véve megegyezik Isten szándékával. Az Isten képmására teremtett ember ugyanis azt a megbízatást kapta, hogy vesse uralma alá a földet mindazzal együtt, ami hozzá tartozik, és igazságosságban meg szentségben kormányozza a világot; továbbá hogy Istent a mindenség teremtőjének elismerve visszavezesse hozzá önmagát és az egész világot, hogy amikor már minden az ember uralma alá kerül, megdicsőüljön Isten neve az egész földön.

Vonatkozik ez a leghétköznapibb dolgokra is. Azok a férfiak és nők tehát, akik a maguk és családjuk léte fenntartásáért úgy munkálkodnak, hogy egyúttal az egész társadalomnak hasznára legyenek, joggal meg lehetnek győződve arról, hogy munkájukkal a Teremtő művét folytatják, embertestvéreik javát mozdítják elő, és személyesen hozzájárulnak az isteni gondviselés tervének megvalósulásához a történelemben.

Távol álljon tehát a kereszténytől az a gondolat, hogy az emberek leleményességéből és erejéből született alkotások szemben állnak Isten hatalmával, vagy hogy az eszes teremtmény mintegy vetélytársa a Teremtőnek! Épp ellenkezőleg arról vannak meggyőződve, hogy az emberiség sikerei Isten nagyságát mutatják, és az ő kimondhatatlanul nagy elgondolásának gyümölcsei. Minél nagyobbra nő azonban az ember hatalma, annál inkább fokozódik mind az egyének, mind a közösségek felelőssége. Kitűnik ebből, hogy a kereszténység hozta tanítás korántsem fordítja el az embereket a világ építésétől, és korántsem készteti őket érdektelenségre embertársaik javával szemben, hanem ellenkezőleg, még nyomósítja is kötelességüket, hogy mindezen munkálkodjanak.

35. Az emberi tevékenység nemcsak az embertől indul ki, hanem ugyanúgy az emberért is van. Az ember ugyanis, amikor dolgozik, nemcsak a tárgyakat és a társadalmat alakítja, hanem saját magát is tökéletesíti. Sok mindent megtanul, fejleszti képességeit, kilép önmagából, sőt önmaga fölé emelkedik. Az ilyesféle növekedés helyesen értelmezve sokkal nagyobb érték, mint a külső vagyon, amelyet össze lehet gyűjteni. Értékesebb az ember az által, ami ő maga, mint az által, amije van. Ugyanígy többet ér a műszaki haladásnál mindaz, amit az emberek a nagyobb igazságosság, a szélesebb körű testvériség és a társadalmi viszonyok emberibb rendezése érdekében tesznek. A műszaki haladás ugyanis csak anyagi alapot nyújthat az ember további emelkedéséhez, egymaga azonban még egyáltalán nem valósítja meg az emelkedést.

Ennek következtében az emberi tevékenység alapszabálya az, hogy Isten terve és akarata szerint összhangban legyen az emberi nem igazi javával, és az embernek akár mint egyednek, akár mint a társadalom tagjának lehetővé tegye egész hivatása szolgálatát és betöltését.

36. Kortársaink közül sokan mégis mintha attól tartanának, hogy az emberi tevékenység és a vallás közötti szorosabb kapcsolat árt az emberek, a társadalmak és a tudományok önállóságának.

Ha a földi valóságok önállóságán azt értjük, hogy a teremtett dolgoknak, meg akár a társadalmaknak is, megvannak a maguk törvényei és értékei, amelyeket az embernek lépésről lépésre fel kell ismernie és alkalmaznia meg hasznosítania kell, akkor az önállóság megkövetelése teljesen jogos. Nemcsak korunk embere igényli, hanem mgfelel a Teremtő akaratának is. Éppen a teremtettség tényéből következik ugyanis, hogy minden dolognak megvan a maga határozott jellege, a maga igazsága és jósága, megvannak a saját törvényei, és megvan a saját rendje. Ezeket az embernek már azáltal is tisztelnie kell, hogy elismeri az egyes tudományágak és a különféle műszaki eljárások sajátos módszereit. Ha a módszeres kutatás valóban így, tudományos módon és az erkölcsi elvek szemmeltartásával folyik, egyetlen egy ismeretágban sem kerül soha igazán ellentétbe a hittel, hiszen a földi valóságok és a hit valóságai ugyanattól az Istentől erednek. Sőt azt, aki alázatos

és állhatatos lélekkel igyekszik felfedni a természet rejtélyeit, tudtán kívül is szinte Isten keze vezeti. Azé az Istené, aki a mindenséget létben tartva mindennek megszabja a mivoltát. Ezért csak sajnálkozhatunk, hogy éppen a keresztények között is lábra kapott néha egy bizonyos lelkület, amely nem látva eléggé a természettudományok jogos önállóságát, civódásokat és összeütközéseket keltett, és sokakkal elhitette, hogy a hit és a tudomány szemben áll egymással.

Amde ha „az evilági dolgok függetlensége" kifejezésen azt értik, hogy a teremtett valóság nem függ Istentől, és hogy az ember úgy rendelkezhetik vele, hogy közben nincs tekintettel a Teremtőre, akkor megérti mindenki, aki csak elismeri Istent, mennyire hamis ez a nézet. A teremtmény ugyanis semmibe vész a Teremtő nélkül. Egyébként bármely vallás hívei mindig meghallották Isten szavát és megnyilatkozását a teremtmények nyelvén. Mi több, Istent feledve maga a teremtett világ borul homályba.

A KANADAI PÜSPÖKI KAR KÖRLEVELE A LELKIISMERETRŐL, 1974

Előszó

1. Az egész teremtésben Isten a látható világból egyedül az embert hívta arra, hogy felelősséget vállaljon cselekedeteiért. Isten azonban nem hagyta őt sorsára ebben a titokzatos világban, ahol minden olyan bonyolult, s jó és rossz gyakran keveredik egymással. Mi keresztények hisszük, hogy Isten „szívünkbe véste" vezetését (vö. Róm 2,15), megmutatva lényünk legmélyén azt, ami javunkra van. De még többet is hiszünk: azt, hogy belépett történelmünkbe, hogy kinyilvánítsa önmagát Fiában, a mi Urunk Jézusban. Ettől fogva Jézus és a Lélek — akit ő elküldött az Atyától — életünk és cselekvésünk gyújtópontja. „Én vagyok az Út, az Igazság és az Élet. Senki sem juthat el az Atyához, csak általam" (Jn 14,6).

2. Az ember tehát birtokában van Isten világos tanításának, hogy az vezesse. Ez a tanítás a Szentírásban és a hagyományban található meg, és a tanító Egyház védi és hitelesíti. Isten azonban konkrét helyzeteken át is szól hozzánk, abban a gondviselésszerű szövevényben, amelyet egész létünk, korunk, viszontagságaink, az események, történések és körülmények alkotnak. „Isten népe hiszi, hogy az Úrnak a földkerekséget betöltő Lelke vezérli" (Gaudium et spes 11).

3. Mindenekfölött hisszük, hogy ma Krisztus teljességének idejében, a szeretet törvényének idejében élünk. A keresztény felelőssége nemcsak abban áll, hogy küzdjön bűnös természete ellen, amiben a jogos törvények iránti engedelmesség is segíti. Felelnie kell Isten megtérésre szólító hívására is, azzal, hogy Krisztus és az ő Lelke felé tart. Ez a megvalósulása annak, hogy mit jelent kereszténynek, Isten fiának lenni. „Ismerd meg, keresz-

tény, méltóságodat. Válj azzá, ami vagy: másik Krisztussá" (Nagy Szt. Leó pápa első karácsonyi beszédéből).

4. Ebben az összefüggésben kívánjuk elétek adni ezeket a meggondolásokat a lelkiismeretről. Néha szükségképpen lecsúszunk erről a magaslatról, hiszen az ember törékeny és könnyen eltévelyedik. De mindig azoknak az embereknek a derűs öröme él bennünk, akik tudják: feltámadott Urunkban már diadalmaskodtunk.

I. A lelkiismeret fogalma

ALAPFOGALOM. — 5. Az idők jelei még negatív vagy ártalmas arculatukkal is sok mindenre megtanítanak. Még a legoptimistábbak is aligha tagadhatják, hogy korunkat félelmetes zűrzavar jellemzi az ember erkölcsi életét és a sok századon át magától értetődőnek vett értékek értelmezését illetően. A gondolkodásnak ehhez a zűrzavarához szeretnénk most hozzászólni, és bizonyos lelkipásztori irányelveket nyújtani. Elsősorban katolikus híveinknek szólnak, de ajánljuk őket minden jóakaratú ember figyelmébe, akiknek nem közömbös, hogyan őrizzük meg civilizációnk és kultúránk legjobb elemeit. Egész különösen számítunk azokra, akik velünk együtt hisznek a Megváltó Krisztusban mint életünk vezérében.

6. Ha következetesek akarunk lenni — hiszen nyíltan elismertük, hogy zűrzavar uralkodik —, még magát a „lelkiismeret" fogalmát sem vehetjük magától értetődő dolognak. Mindig kicsit kétértelmű kifejezés volt, és gyakran inkább költőien, mint világosan beszéltek róla. A lelkiismeret nem egyszerűen valami „csendes, vékony hangocska", amelyet valami titokzatos mechanizmus ébreszt föl bennünk, ha egy gyakorlati elhatározással kerülünk szembe, pl. hogy egy adott cselekvésmód elfogadható-e vagy sem. A lelkiismeret az a végső ítélet, amelyet minden ember hivatott meghozni: vajon végrehajthatja-e ezt vagy amazt a cselekedetet azoknak az alapelveknek a megsértése nélkül, amelyeket élete szabályozóinak elfogad. Ha ezekkel az elvekkel ellentétben cselekszik, akkor azt mondjuk, hogy „lelkiismerete ellen" tesz.

KÜLÖNBÖZŐ JELENTÉSKÖRÖK. — 7. Következőleg a lelkiismeretnek különböző személyek számára különböző jelentésköre lehet. Ezt a gondolatot majd a következő részben, a lelkiismeret kialakításáról szólva visszük tovább. Egyelőre elég rámutatni, hogy egyesek magát a lelkiismeret létét is tagadják. Ezek a férfiak és nők nem fogadják el, hogy az ember rajta kívül álló törvényeknek lehet alávetve, egyszóval azt tartják, hogy saját gazdája és ura. Szoros logikai értelemben ezek az emberek következetesek. Csakhogy nehéz elfogadnunk kiinduló pontjukat. Lehet-e az ember legfelsőbb úr abban a mindenségben, amelyet nem ő alkotott?

8. Hogy valaki elfogadja a lelkiismeretnek azt az eszméjét, amelyet mi itt előterjesztünk, először is el kell ismernie, hogy az ember nem ura a mindenségnek, hanem alá van vetve egy nálánál nagyobb törvényhozónak.

Egyszóval azzal kell kezdeni, hogy visszatérünk minden erkölcsi életnek, cselekedeteink minden felelős megítélésének végső alapjához: Isten elfogadásához. Mégpedig nem valami távoli és nemtörődöm Istenről van itt szó, hanem arról az Istenről, aki Atyánk, aki megalkotta a mindenséget, megalkotott mindegyikünket, és életünket szeretettel állította be bizonyos keretek közé (vö. Ter 1,26-27).

9. Ugyanattól a szeretettől indítva nem automatáknak alkotott bennünket, amelyeket a mindenség vak erői irányítanak, hanem értelmes és szabad lényeknek, fogadott gyermekeinek, és felszólított, hogy magatartásunkat hozzuk összhangba méltóságunkkal. Következésképpen az embernek meg kell keresnie, mi ez a méltóság, és mi következik számára belőle a személyes felelősség síkján.

II. A lelkiismeret kialakítása

10. Ezt a soha véget nem érő keresést nevezzük a lelkiismeret „kialakításának", formálásának. És ezt minden embernek magára kell vállalnia, hogy megtudja, mi méltó és mi méltatlan az emberhez. Befolyással lesz erre az, hogy élete során milyen különféle vallásos fogalmai vannak. Például egészen más lesz a lelkiismeret alakulása abban, aki egyszerűen csak Istenben hisz, meg abban, aki elfogadja, hogy Isten belépett a történelembe, s Üdvözítőt küldött nekünk Urunk Jézus Krisztus személyében, hogy Jézus testvérünk lett, visszaadta az emberiség méltóságát, új életet adott neki, és kinyilatkoztatott elveket állított elénk, megmutatva, mit vár tőlünk az Isten (vö. Jn 3,16; 8,12).

11. Annak a kereszténynek pedig, aki a katolikus hitet vallja és a katolikus egyház tagja, még mélyebbre kell hatolnia az Istentől kinyilatkoztatott magatartási szabályok kifinomításában. Mint katolikusok elfogadjuk, hogy Jézus saját hatalmát átadta tanítványainak: „Amint az Atya küldött engem, úgy küldelek én is titeket" (Jn 20,21). „Mindaz, amit megköttök a földön, meg lesz kötve a mennyben is; és mindaz, amit föloldoztok a földön, föl lesz oldozva a mennyben is" (Mt 18,18). Hisszük, hogy ennek a tanítványaira bízott hatalomnak főnn kellett maradnia az Egyházban, s most a püspökök kollégiumában van meg, Péter utódjának irányítása alatt. Ezt nevezzük az Egyház „magisztériumának" vagy tanító szolgálatának. Magatartásunk irányításában ez kötelező szabály mindazokra, akik katolikusnak mondják magukat (vö. Mt 28,18-20; Jn 14,25-26).

12. De ezt nem úgy kell tekintenünk, mint akadályozó vagy korlátozó erőt. Tévednénk, ha azt gondolnánk, hogy a legszabadabbak azok, akik egyáltalán nem hisznek, és hogy le kell szállnunk a szabadság lépcsőjének legalsó fokára, ha meg akarjuk találni a katolikusokat. Hisszük, hogy éppen az ellenkezője igaz. Hisszük, hogy annak fölismerése, amit Isten az ember tökéletessé tételére megszabott, felszabadító, nem pedig szolgaságba igázó elv. Minél inkább ismerjük Istennek ránk vonatkozó akaratát, minél tökéletesebb-

bek vagyunk, annál biztosabb, hogy nem tesszük tönkre magunkat, és nem tévedünk olyan ösvényekre, amelyek több szabadságunk biztosítása helyett teljesen megfosztanának tőle. „Az igazság megszabadít titeket" (Jn 8,32).

13. Ebben az alapvető összefüggésben szeretnénk szólni korunk néhány kérdéséről.

III. Korunk problémái

ZŰRZAVAR AZ EGYHÁZBAN. — 14. Elismerjük, hogy téves lenne azt gondolni: az utolsó negyedszázad során az Egyházban tapasztalt változásoknak semmi közük a világ még nagyobb felfordulásaihoz. A világosság kedvéért mégis különbséget teszünk a két terület között.

15. A hivő katolikusokat az elmúlt években megzavarta, néha egészen összezavarta az a sokféle változás, amely példátlanul áll a modern történelemben. Ezeknek a változásoknak a következményei gyakran az egyes ember mindennapi cselekedeteire és viselkedésére vonatkoztak, következésképpen mintha — legalábbis neki úgy látszott — magukat az elveket érintették volna. Néhány évvel ezelőtt a katolikus ember külső gyakorlatokról volt felismerhető, mint mondjuk a hústól való tartózkodás pénteken, böjt és különböző bűnbánati gyakorlatok, kötelező ünnepek megtartása stb. A liturgia szerkezete változatlan volt, ugyanaz maradt századok óta. Különféle áhítatgyakorlatok is sérthetetlennek és pótolhatatlannak tűntek, szükségszerűnek a hivők vallási életében. A pap a közösség lelkiismerete gyanánt jelent meg, és az Egyház tanítását tekintéllyel értelmezte, aminek rendszerint senki sem mert ellentmondani.

16. Ma ebből sok minden megváltozott. Sok bűnbánati gyakorlat, pl. a böjt és a megtartóztatás, mindenkinek saját belátására van bízva. A liturgiában a részvételt és a személyes elkötelezést hangsúlyozzuk. A biblikus megújulás háttérbe szorított egyes hagyományos áitatosságokat. Ami a papot illeti, szerepe ma sem kevésbé fontos, de kevésbé „imponál". Ma is kötelessége, hogy közösségét Isten útjaira és az erkölcsösség elveire tanítsa, de jobban megérti, hogy végső soron a döntést mindenki maga hozza meg, — mint majd később leírjuk.

ZŰRZAVAR A VILÁGBAN. — 17. Ritkaság, hogy a világban végbemenő változások ne befolyásolnák az egyházat, vagy megfordítva. A megzavarodásnak ebben a korszakában a nép erkölcsisége gyökeréig megrendült. Általános magatartás, hogy „mindent nyugodtan megtehetek, ami nem sért mást." Laza engedékenység söpör végig társadalmunkon. Olyan gyakorlatok, amelyeket azelőtt teljesen elfogadhatatlannak tekintettek, fokozatosan a magatartás általános szabályai lettek. Elég emlékeztetni az abortusz gyakorlatára, az eutanázia érdekében kifejtett növekvő nyomásra és az élet ellen irányuló egyéb megnyilvánulásokra, hogy lássuk állításunk igazságát. Mindezek közepette a törvényhozók különbséget tesznek aközött, amit a törvény megkíván és aközött, amit egyéni szinten lehet jónak vagy rossznak tartani.

Még katolikus törvényhozók is gyakran azt tartják, hogy a törvény nem igazodhat vallásos meggyőződésből eredő elvekhez. Sok keresztény befolyása alá kerül ennek, és abba a gondolati csapdába esik, hogy úgy gondolja: ha valami törvényes, annak erkölcsileg is elfogadhatónak kell lennie.

18. Egy másik tényező az a széles körű propaganda, amely a családtervezést és a szexuális szabadságot a maga egészében a magánélet, az egyéni erkölcsi meggyőződés keretébe utalja (Gaudium et spes, 30). Nagyjából mindenütt elterjedt az a felfogás, hogy „mindenki ezt csinálja", ha pedig mindenki csinálja, akkor föltétlenül megengedhető. Végül társadalmunk gazdasági és politikai helyzete is hozzájárul erkölcsi érzékünk rombolásához. Nyugodtan elfogadjuk azt a gazdasági egyenlőtlenséget, hogy egyeseknek roppant vagyonuk van, másoknak meg alig valamijük. Ehhez járul a társadalom elszemélytelenedése és az ember kizsákmányolása. Mindezek és még más tényezők odavezettek, hogy a hagyományos erkölcs felborult, vagy legalábbis az erkölcsi értékek komolyan kérdésessé váltak.

A ZŰRZAVARRAL SZEMBENI VISELKEDÉS: LELKIISMERETI TÍPUSOK. — 19. Ezekből a tényezőkből származott az a lelkiismereti zűrzavar, amelyre nyilatkozatunk elején céloztunk. Ha kicsit túlságosan egyszerűsítünk is, talán hasznos, ha az általános helyzettel szemben való viselkedést három típusba osztjuk. Ezek a kategóriák nem foglalnak magukba mindent, de igen jól összefoglalják a mai katolikusok általános magatartásának lehetőségeit.

20. A) Az első csoportba tartoznak azok, akik statikus vagy önelégült lelkiismeretet alakítottak ki. Ezek az emberek nem fogadják el azt a dinamikát, amely az Egyház és a társadalom változásai mögött meghúzódik, és nem látják azt a pozitív értéket, amely az erkölcsi felelősség személyes vállalásából származik. Ragaszkodnak ahhoz, hogy az Egyház a legapróbb részletekig megmondja nekik minden kötelességüket. Ez a lelkiismereti magatartás természetesen tagadása a felelősségnek, és odáig vezethet, hogy mindenestül tagadjuk korunkban a Lélek működését és annak pozitív értékét.

21. B) Az ellenkező végleten a túlzottan dinamikus és forradalmi lelkiismeretet találjuk. Ez azt az embert jellemzi, aki teljesen félreértette azt a gondolatot, hogy végső soron Isten előtt mindenki maga a bírája cselekedeteinek, és a végső döntés csak a maga feje után történhet. Azok, akik ebbe a kategóriába tartoznak, az értelmes döntésre szóló felhívást a törvény, az objektív szabályok eltörlésévé torzítják, s arra a végkövetkeztetésre jutnak, hogy senki, az Egyház sem mondhatja meg nekik, mit tegyenek. Ritkán mondják ki ilyen világosan, de a túlzott szubjektivizmus útja szükségképpen ide vezet.

22. C) Középúton található az a lelkiismeret, amelyet a mai társadalomban élő ember, de különösen a katolikus keresztény kellő magatartásának tekintünk. Mondhatjuk ezt dinamikus keresztény lelkiismeretnek. Ez a lelkiismeret arra vezet rá, hogy felelős magatartást tanúsítsunk valaki iránt: Jézus, a közösség, az Egyház stb. iránt. Mindazok, akik ebbe a kategóriába

tartoznak, felelősséget éreznek azért, hogy a keresés egyre előbbre jusson, és igyekeznek életükben érvényre juttatni a Krisztus elgondolta életeszményt (vö. Fil 2,5).

IV. Az érett lelkiismeret alapja

23. E lelkiismereti típus támogatására az itt következő megfontolásokat szeretnénk adni.

EMBERMÉLTÓSÁG. — 24. Először is ez a kategória valóban elfogadható és emberhez méltó magatartást képvisel. A II. vatikáni zsinat erőteljesen hangsúlyozta az ember alapvető méltóságát és értékét, valamint azt a felelősségét, hogy Isten szemében cselekedetei értékének ő maga a végső bírája. „Az igazi szabadság az Istenhez való hasonlóság kiváló jele az emberben. Isten ugyanis szántszándékkal ‚a saját belátására hagyta' az embert (Sir 15,14), hogy a maga elhatározásából keresse Teremtőjét, és hozzá ragaszkodva szabadon jusson el a teljes és boldog tökéletességre. Méltósága tehát megkívánja az embertől, hogy tudatosan és szabad választás szerint cselekedjék, vagyis személy módjára, azaz benső meggyőződéstől indítva, nem pedig vak ösztönt követve vagy merő külső kényszer hatására" (Gaudium et spes, 17). Az ember sajátos méltósága tehát megkívánja a felelősség átérzését; maga Isten követeli ezt meg tőle, amikor ilyennek teremtett bennünket. Ez Szent Pál érvelésének alapja a rómaiakhoz írt levelében. Világosan kifejti a tényt, hogy minden e világra jövő embernek szívébe van írva Isten törvénye. Ezen két dolgot ért. Először azt, hogy az ember felelős cselekedeteiért, másodszor azt, hogy nem szabad pillanatnyi szeszély szerint eljárnia, anélkül, hogy gondolna Teremtőjére, felebarátjára és önmagára (vö. Róm 2,14-16).

FELELŐSSÉG. — 25. Napjainkban örömmel látjuk, hogyan nő híveink érettsége: megértik ezt az első elemet. De emlékeztetjük őket, hogy ez nem menti fel őket a második alól: gondolniok kell Isten jelenlétére, amely különböző módon, de valóságosan megnyilvánul életükben és irányítja ítéleteiket.

26. „Lelkiismerete mélyén az ember olyan törvényre bukkan, amelyet nem ő szab önmagának, de amelynek mégis engedelmeskedni tartozik. Lelkiismeretének szava mindig arra szólítja, hogy szeresse és cselekedje a jót, és kerülje a rosszat. Amikor csak szükséges, fölhangzik a szíve mélyén: Tedd ezt! Óvakodjál attól! Mert van olyan törvény, amelyet az Isten írt bele az ember szívébe. Épp az mutatja az ember méltóságát, hogy igazodik ehhez a törvényhez. Szerinte fogják majd megítélni is" (Gaudium et spes, 16).

A BŰN TAGADÁSÁNAK ELLENSZERE. — 27. Azt tartjuk, hogy ez a fajta érett lelkiismeret a legnagyobb ellenszere annak a — nyílt vagy rejtett — növekvő támadásnak, amely az embert bűnösnek tekintő felfogás ellen irányul. Az ember autonómiájának túlzott, hazug eszméje olyan látásmódra vezetett, amelyben leértékeltük a bűn és a megváltás fogalmát, és eltökél-

ten hátat fordítottunk Isten és a mi Urunk Jézus Krisztus világos tanításának: Isten, igaz, szerető Atyánk, de nem lehet gúnyt űzni belőle. Nem tételezi ez föl azt a téves régi gondolatot, hogy Isten valami zsarnok, és csak azt keresi, hol büntessen minket. Másfelől már maga szabadságunk adománya jelzi, hogy ha visszaélünk vele, mi magunk szenvedjük meg. Ebben az értelemben a lehetséges büntetés szükséges velejárója a szeretet törvényének. A szeretetet senkire sem lehet ráerőszakolni, hanem mint egy modern író (Rabindranath Tagore) megfogalmazta: „Aki elutasítja a szeretetet, azt a szeretet is elutasítja, és üvöltve fekszik a küszöbön."

A „küszöbön való üvöltésért" aligha tehetjük felelőssé azt, aki felajánlotta szeretetét, mi pedig elutasítottuk. Azoknak a szenvedése, akik elutasítják az élet isteni normáit, a saját művük. Ezért szerintünk az a dinamikus keresztény lelkiismeret, amely mindezeket a tényeket elismeri, és ezzel valóban felszabadul. Megszabadul attól, hogy azt kelljen színlelnie: nincsen bűn, és nincs következménye sem.

A HIT DIMENZIÓJA. — 28. Rámutattunk már: minden ember alapvető felelőssége azon a tényen alapul, hogy Isten teremtménye. Ennélfogva magára kell vállalnia a felelősséget azokért a cselekedeteiért, amelyeket Isten az ő közvetlen sáfárkodására bízott. De azt is jeleztük, hogy a kereszténynek, különösképpen a katolikus kereszténynek vezetők is rendelkezésére állnak, akiket szabadon elfogadott, akiknek küldetése, hogy segítsék fölfedezni önmagában Isten irányító világosságát.

29. Ebben az összefüggésben mindenekelőtt és mindenekfölött a Szentlélek működését kell hangsúlyoznunk az emberek szívében (vö. Jn 15,26; 16, 7-13). A II. vatikáni zsinat kiemelt bennünket abból az elterjedt véleményből, hogy a katolikus egyház monolitikus intézmény, amely még a Szentlélek hangját is ellenőrzi és mederbe szorítja. Úgy gondolták, hogy minden felülről jön, mintha csak a hivők a legvégső befogadói lennének a Lélek átszüremlésének a ranglétra felső fokaitól kezdve. Világos, hogy az Egyház hivatalos tanításában sohasem szerepelt ilyen otromba tévedés; a benyomások azonban olykor tartósabbak és egyetemesebbek, mint a tanítások. Hogy a Zsinat annyira hangsúlyozta Isten népének jelentőségét, a Szentlélekhez való személyes és közvetlen viszonyuk fontosságát, az olyan tisztázódás, amit sohasem szabad szem elől téveszteniünk (Lumen gentium 4,12).

30. Itt kell föllismernünk, hogy minden ember számára szükséges a személyes megtérés és az üdvösség elfogadása. A Zsinat kifejezetten vallotta (Lumen gentium 13,48) azt a szentírási tanítást, hogy Isten akarja minden ember üdvösségét, de ennek a szeretetszimfóniának mindig van egy második tétele is: az ember nem üdvözülhet saját hozzájárulása nélkül. Mindenkinek szabadon Istenhez kell fordulnia. Mi, akik hiszünk egy evilágit és idelgvalót meghaladó rendben, hitaktusnak hívjuk ezt az Istenhez fordulást, az emberre vonatkozó szerető akaratának elfogadását, minthogy Isten homályosan nyilatkoztatta ki magát. Az ember szabad döntéssel fogadja el

igaznak, hogy „azelőtt Isten a próféták útján több alkalommal és többféle módon szólt őseinkhez. De ebben a végső korszakban a Fián keresztül beszélt hozzánk" (Zsid 1,1-2). Az Egyház vezetése ennek a kinyilatkoztatásnak a része.

(A körlevél befejező részét következő számunkban közöljük)

EGYHÁZATYÁK A MUNKÁRÓL

Az egyházatyák, Krisztus és az apostolok tanítása nyomán, erősen hangsúlyozzák az emberi munka méltóságát. A munka nem a bűn büntetése, hiszen az embernek dolgoznia kellett a Paradicsomban is, még a bűnbeesés előtt: „Az Úristen vette az embert és Éden kertjébe helyezte, hogy művelje és őrizze" (Ter 2,15). A munkának tehát megvan a maga Istentől rendelt célja és méltósága, és képes az embert lelkileg is gazdagítani, mert fegyelemhez szoktat, és erőfeszítésre sarkall. Szent Ágoston és Aranyszájú Szent János írásaiban lelhetők fel a keresztény „munkateológia" alapvonásai, s Hitvalló Maximosznál már megvan a munka jelentőségének értékelése, mint „az ember dinamikus, tehát fizikai tevékenységben megnyilvánuló kapcsolata az őt körülvevő természettel". A monasztikus szerzetesek életében a munka a lelkiélet szerves alkotórésze, az önfegyelem — sőt amennyiben fárasztó, a vezeklés és bűnbánat eszköze; csökkenti a testi vágyak erejét, megóv sok kísértéstől, elősegíti az alázat erényét és a testvéri egyenlőség szellemét.

Nagy Szent Vazul (329?—379) „Lelki tökéletesség" c. művéből

Ha rajtad a sor, hogy szolgálatot tégy, kísérje munkád néhány kedves szó vagy biztatás, amelyet a szeretet sugall, azok felé, akiknek dolgozol.

Ne engedd, hogy más végezze el helyetted, ami a te munkád, nehogy az Istentől érte járó jutalom másnak jusson, és más gazdagodjék abból, ami egyébként a te részed lenne.

Úgy végezd munkád, mintha magának Krisztus Urunknak szolgálnál; tudva, hogy „átok alatt van, aki hanyagul végzi munkáját, amellyel az Úrnak tartozik."

Úgy dolgozz, mintha mindig magadon éreznéd az Úr tekintetét.

Még ha alantas munkát kellene is végezned, küzdj a benned feltámadó ellenszenv, unalom vagy undor ellen, mert minden munka, amellyel mások javát szolgáljuk, magasztos, és közelebb segít az éghez.

A „Hosszabb regulák"-ból: a 37. kérdés válaszából

Nyilvánvaló, hogy szorgalmasan kell dolgoznunk, és még gondolnunk sem szabad arra, hogy jámborsági gyakorlatok vagy magánimádság ürügyén kivonjuk magunkat a munka alól, vagy tétlenkedjünk . . . Az Apostol kereken kimondja: „Aki nem dolgozik, ne is egyék" (2Tessz 3,10). Amint a napi táplálék szükséges mindenkinek, éppoly lényeges, hogy erejéhez képest mindenki mindennap dolgozzék. Az Úr egybekapcsolja a restséget a gonoszsággal: „Te gonosz és rest szolga" — kiált fel a talentumokról szóló példabeszédében (Mt 25,26). Bölcs Salamon, midőn megdicséri a szorgalmas munkást,

a lusta szolgát kiáltó ellentétként a kis rovarokhoz utasítja: „Menj el a hangyához, te lusta, nézd meg, hogy mit csinál, s akkor bölcs leszel" (Péld 6,6). Az ítélet napján bőven lesz okunk félelemre, mert a kérdések között nemcsak az szerepel majd: dolgoztál-e, hanem az is, hogy képességeidnek megfelelő mértékben munkálkodtál-e? Amint megmondotta: „Mert aki sokat kapott, attól sokat követelnek" (Lk 12,48) . . . Úgy tehetünk szert összeszedettségre, ha minden munkánk előtt kérjük Isten segítségét annak sikeréért, és egyben hálát adunk, amért erőt adott arra, hogy dolgozhatunk; továbbá legfőbb célunknak tekintjük, hogy munkánkkal az Ő tetszését elnyerjük.

Aranyszájú Szent János (344 k.—407) homíliája Szt. János ev. 6,26-27-hez

Vannak egyesek, akik dologtalanul szeretnének élni, s ezek félremagyarázzák Jézus szavait, azt állítva, hogy az Üdvözítő lebecsüli a kétkezi munka fontosságát; nos, itt a jó alkalom, hogy ezeket letorkoljuk. Azok, akik így beszélnek, rágalommal illetik a keresztény vallást, úgy is mondhatnám: nevetségessé teszik, mint a semmittevés melegágyát. Idézzük hát nekik először is Szt. Pál szavait: „Emlékezzetek Urunk Jézus szavaira: Nagyobb boldogság adni, mint kapni" (Csel 20,35). De miből fog adni az, akinek nincs semmije, amiből adhatna?

De miért mondta Jézus Mártának: „Sok mindenre gondod van és sok minden nyugtalanít. Pedig csak egyre van szükség. Mária a jobbik részt választotta" (Lk 10,41)? És más helyen: „Ne aggódjatok a holnap miatt" (Mt 6,34)? Tényleg jó lesz rámutatni e szövegek helyes értelmezésére, nem csupán azért, hogy a lustákat jobb belátásra bírjuk — ha ugyan van bennük fogékonyság ilyesmire —, hanem azért is, hogy bebizonyítsuk; az isteni kijelentés szavai közt nincs ellentmondás.

Egy másik helyen azt mondja az Apostol: „Testvérek, becsületbeli kötelességnek tartsátok, hogy békességben éltek, a magatok dolgával törődtök, s a két kezetekkel dolgoztok, ahogy a lelketekre kötöttük. Akkor a kívülállókból tiszteletet vált ki éltetek, és nem szorultok rá senkire" (1Tessz 4,11-12). Más helyen pedig: „Aki lopott, ne lopjon többé, hanenm dolgozzék, és keressen kenyeret keze munkájával, hogy legyen miből adnia a szűkölködőknek" (Ef 4,28). E helyt Pál apostol nemcsak azt köti lelkünkre, hogy dolgozzunk, hanem hogy olyan jól és eredményesen munkálkodjunk, hogy legyen mit megosztani a szegényekkel is. Azt is kijelenti: „Jól tudjátok, hogy amire magamnak és társaimnak szükségük volt, a kezem munkájával szereztem meg" (Csel 20,34) . . . Sátorkészítés volt a mesterségük (18,2).

Jézus szavai: „Ne aggódjatok", nem azt jelentik, hogy „Ne dolgozzatok", hanem hogy ne nyugtalankodjatok, lesz-e mit ennetek holnap; akiben van hit és megteszi, ami tőle telik, annál fölösleges az idegeskedés. Aggódás és munkálkodás két különböző dolog. A keresztény nem azért dolgozik, hogy minél többet halmozzon fel magának, hanem hogy legyen mit megosztani azokkal, akik szükséget szenvednek.

Amit pedig Jézus Mártának mondott, az nem a munkára vagy a napi kötelességekre vonatkozik, hanem arra, hogy tudnunk kell, mikor van ideje a munkának és mikor az imádságnak, amikor őrá kell figyelnünk, s ezt az időt nem szabad elvesztegetnünk, vagy földi dolgokra fordítanunk. Tehát nem Márta vendégszeretetét vagy szorgoskodását korholja, hanem arra inti, hogy minden dolgot félre kell tenni, amikor alkalmunk van az ő igéit hallgatni.

Továbbá azok a szavai: „Ne romlandó eledelért fáradozzatok" (Jn 6,27), nem arra tanítanak, hogy tétlenkedjünk. Ha egy lusta fráter teleeszi magát, és minden energiáját csak az evésre fordítja, akkor olyan eledelért „fáradozott", amely veszendő; míg az, aki enni-inni ad a szegénynek (valójában Krisztusnak), az olyan eledelért fáradozik, amely el nem vész, mert jutalmul elnyeri az Isten országát, amely megmarad örökre.

Hitvalló Maximosz (580—662): Ambigua, Lib. II. c. 37. (PG 91,1305)

Az ember eleven műhely, állandóan, szünet nélkül tevékenykedik minden lény körül. A legkülönbözőbb valóságokon át, más és más jellegük szerint, ügyes munkásként ő hozza létre egységüket, saját maga által és természetének erejében, jóságban és szépségben, minden egyes létező szerint. Maga az ember is megoszlik, férfira és nőre. De természeténél fogva megvan benne az egésszé tétel ereje, amellyel egybefogja és párosítja az összes végleteket.

Ez az egyesítő hatalom, amint a különféle lények fejlődésének okságában megvalósul és beteljesül, az isteni terv nagy titkát nyilatkoztatja ki: harmonikusan meghatározza az ellentétes dolgok kölcsönös egybetartozását, a legközelebbiektől a legtávolabbiakig, a legkisebbektől, a legnagyobbakig, és így fokozatosan visszavezeti őket Istenben való egységükre.

Ezért jelenik meg az ember legutoljára a létezők között, mint a fizikai összekapcsolás eleme; saját természetének alkotórészeiben egyetemesen beteljesíti a végletek szintézisét. Természetüknek megfelelően foglalja össze önmagában a legkülönbözőbb dolgokat. Így mindnyájukat elvezeti Istenhez mint végső okukhoz; először egységbe fogja őket autonómiájukból és előző megoszlásukból kiindulva, azután elindítja Isten felé a kapcsolatok adott rendjének megfelelően, és az egység olyan magaslatára juttatja el, ahol nincs többé megoszlás.

Szent Benedek: a napi kétkezi munkáról (Regula 48. fej.)

A henyélés a lélek ellensége. Ezért a testvérek meghatározott időben szenteljék magukat a kétkezi munkának, utána pedig meghatározott időben ismét az istenes olvasásnak.

(Ezután Benedek a különböző évszakoknak megfelelően részletes napirendet ír elő, amelyben munka és lelkiolvasás ill. ima váltakozik.)

Ha a helyi viszonyok úgy hozzák, hogy a testvéreknek maguknak kell betakarítani a föld termését, ne bosszankodjanak emiatt. Mert hiszen akkor való-

ságos szerzetesek, ha kezük munkájából élnek, atyáinknak és az apostoloknak a példája nyomán. De mértékkel történjék minden, a kislelkűek miatt.

Vasárnap mindnyájan olvasással foglalkozzanak, kivéve azokat, akik különböző szolgálatokkal vannak megbízva. Ha valaki olyan hanyag és lusta lenne, hogy sem olvasni, sem az olvasottakban elmélyedni nem tud vagy nem szeret, akkor bízzanak rá olyan munkát, amelyet el tud végezni, hogy ne maradjon foglalatosság nélkül. Beteg és gyenge testvéreknek olyan munkát és foglalkozást adjanak, hogy egyfelől ne legyenek tétlenek, másfelől a túlzott megerőltetés munka közben ne is hasson nyomasztóan rájuk, vagy ne bírja őket arra, hogy titkon kivonják magukat alóla. Az apátnak tekintettel kell lennie gyöngeségükre.

Assisi Szent Ferenc harmadik szabályából

Azok a testvérek, akiknek az Úr megadta a kegyelmet, hogy dolgozni tudnak, hűségesen és áhítatosan dolgozzanak, hogy így távol tartsák a henyélést, a lélek ellenségét, és ne oltsák ki a szent imádság és összeszedettség szellemét, amelynek szolgálatára való a többi ideigvaló dolog.

Munkájuk viszonzásául elfogadhatnak — pénz kivételével — a test fönntartására szükséges dolgokat, de alázattal, ahogyan Isten szolgáihoz és a szentséges szegénység tanítványaihoz illik.

Összeállította Miskolczy Kálmán

Mi, az utca emberei, biztosak vagyunk abban, hogy annyira szerethetjük Istent, amennyire Ő akarja, hogy szeressük. Nem gondoljuk, hogy nagy tetteket hajtunk végre. Isten tesz nagyot. Ezért vagyunk nyugodtak a cselekvésben. Napunkat az Isten iránti engedelmesség szabja meg. Szól a telefon, nem kívánt munka vár, fogfájás gyötör, kibírhatatlan a hőség, késik a busz, beletörik a zárba a kulcs . . . Ha megtanuljuk, hogy az élet ezer kis alkalmában odaadjuk akaratunkat Istennek, remélhetjük, hogy maga a halál sem lesz nehéz . . . Nem osztályozzuk életünket tettekre és imára, mivel a szeretetet kielégítő elfoglaltságnak tartjuk. Lábunk az utcát járja, de szívünk egy ritmusra ver az egész világgal. Minden kis tettünkkel egészen befogadjuk Istent, és a szellem szabadságában egészen adjuk Őt testvéreinknek. Az élet így ünnep lesz. Minden kicsi tett hatalmas esemény, amellyel megkapjuk Isten Országát, és testvéreinknek megadhatjuk Isten Országát. Mindegy, hogy mit csinálunk, söprűt fog a kezünk vagy töltőtollat. Csöngetnek? Gyorsan, ajtót nyitni! Isten jön, hogy szeressen minket! Felvilágosítást kérnek? Isten szól hozzánk, hogy szeressen. — Hagyjuk hát, hogy szeressen minket!

(Madeleine Delbrêl)

A VILÁG TERHE

Érezzük a világ terhét.

Tekintetünk átfogja a földrészeket, és keveset talál rajtuk az ígéret földjéből. A hírközlő eszközök mindennap ijesztő képeket szállítanak otthonunkba az egész világról. Bűnöző bandák, terror, emberrablás, diktatúra és éhség . . . A gondolkodás elfajulása, nemzetek gyűlölködése, általános rettegés, a politika sokféle hazugsága, elpártolás a hittől, a sátán jelenléte . . .

Érezzük a világ terhét. És nem közömbös nekünk, hiszen ebben a világban élünk.

Azt kérdezzük: hogyan folyik az élet tovább — abban a társadalomban, amelyben alig érnek már valamit az emberi, erkölcsi és isteni értékek.

Van-e remény? Miben? Azok az emberek jelentik-e a reményt — és csakis azok —, akik magukra tudják venni a világnak ezt a terhét? Akik más szemmel vannak megáldva, mint a szokásos unott tekintet, — akik más, igazabb értékekkel tudnak bánni, mint az értéktelen ostobaságok?

Egy kép adja meg a feleletet.

A németországi Landau templomában, a kóruson van egy 13. századból származó tartópillérfigura. Elnevezése: a teherhordó.

Nőalak, meghajlott háttal. A néző felé fordul — és mosolyog. Csak egy kis kőlapot hordoz, nem nagyobbat a hátánál. De ez a kőlap csak az alsó része egy magas, karcsú, fölfelé szökő oszlopnak. A teherhordó nő látszólag csak a kis követ hordozza, valóságban azonban az egész templom szerkezetét: a tartópillért, amelyen a boltozat nyugszik.

Meghajolva áll, tehát nem láthatja a nagyszerű zárókövet, amely a hálós boltozaton az egészet megkoronázza. De tudja, hogy van, — és kész vállalni terhét, hogy az egész építmény a magasba nőhessen. Látszólag csekélység az, amit az egészhez hozzáad, mégis ő hordozza az egészet, — nélküle összeomlana.

Meghajolva, görnyedten áll, talán mert így jobban tudja a terhet hordani, bizonyára azért is, mert a teher súlyosan nyomja. Csak abban a tudatban válik elviselhetővé, hogy az egészet hordozza.

És különös: a nő mosolyog. A hátát nyomó súlyos teher ellenére is mosolyog. Nem azért, mert talán nem érzi, vagy mert nevetségesen kicsinek érzi. Azért mosolyog, azért marad vidám, mert tudomása van az egészről. Vidám szívű marad, mert tudja, milyen nagy az az egész, amit hordoz, amit segít hordani.

Kell-e ehhez még külön értelmezés mai világunkra, mai életünkre?

Két alapvető keresztény tény áll előttünk:

1. Jézus Krisztus magára vette a világ terhét. És ezt betű szerint kell értenünk.

A világ terhe megvolt mindig. És senki sem volt súlyosabban tudatában, mint Isten Fia. Ő saját testén és saját lelkében vitte ezt a keresztre — az egész világért, minden korért és minden emberért, azokért, akik voltak és akik még csak lesznek.

Hordozta ezt a terhet, mert tudatában volt az Egésznek. A föld és a menny egészének, az idő és az örökkévalóság egészének, minden egyes emberi élet egészének. A boldogtalanság, a romlás és a bűn egészének éppúgy, mint a boldogság, a megmenekülés és az üdvösség egészének, ami készen áll minden ember számára.

A hátán, a szívéből emelkedik ki az a felülmúlhatatlan konstrukció, amely óriás méreteivel az égbe nyúlik. És a nagyszerű zárókő? Aki a földön keresi, hiába keresi. Ugyanaz a Krisztus az, aki meghajtja a hátát, csakhogy az örök Isten dicsőségében. Ezt az Istent csak az ismeri, aki az ő dicsőségéből jött.

2. A Názáreti Mária magára vette a világ terhét.

Amikor az égi követ felajánlotta neki Jézust, ezzel többet ajánlott, mint népe Messiását. Azt mondja neki: „A tőled születendő Szentet Isten Fiának fogják hívni." Az egész világ Istenének Fia, az egész világ Megváltója. És Mária így is értette: „Mostantól fogva boldognak hirdet engem minden nemzedék."

A teher súlyos, olyan súlyos, hogy ölén hordott halott Fiában alig viselheti el. De tudatában van az egésznek, az egész emberiség egészének. És tud a nagyszerű zárókőről: „A Magasságos Fiának fogják hívni, és országának nem lesz vége."

Akit pedig minden nemzedék boldognak hirdet majd, az mosolyog. És ez a mosoly örök — az egész világ segítségére.

3. Ma pedig mi vagyunk soron, mi keresztények.

Tudunk-e a világ terhéről?

Tudunk-e az Egészről: egy emberélet egészéről, gyermekeink egész életéről, egész jövőnkről?

Tudunk-e a nagyszerű zárókőről?

Ha igen, akkor korunk roppanttá növekedett terhe ellenére tudunk mosolyogni — az Egésznek a zárókövére gondolva. Ezt a zárókövet Jézus Krisztusnak hívják.

Jézus Krisztus él. Minden feléje tart. Ő az egész világ és az emberiség történelmének Omegája.

Romano Guardini mondja: Ha valaki azt kérdi, mi bizonyos a mai világban, olyan bizonyos, hogy élni és halni lehet érte, — akkor a felelet így hangzik: Csak Krisztus szeretete bizonyos.

Az élet megtanít rá, hogy ez a végső biztonság nem lehet emberekben, még a legjobbakban és legkedvesebbekben sem. Nem lehet a filozófia, a művészet, vagy az emberi erő akármi alkotása. Csak Krisztus szeretete bizonyos. Még azt sem mondhatjuk: Isten szeretete. Mert hogy Isten szeret bennünket, azt véglegesen csak Jézus Krisztustól tudjuk.

Csak Krisztus szeretete bizonyos. Csak az áll szilárdan, ami akkor nyilatkozott meg, amikor ő a világ terhét hordozta. És ami még szilárdan áll ott, ahol örök életről és örök halálról van szó, az csak Jézus Krisztus felől szilárd.

Készek vagyunk-e a kor, a világ terhe alá odahajtani a hátunkat?

Mindannyian teherhordók vagyunk. Azért egyikünk sem mondhatja, hogy senkinek sincs szüksége rá, hogy egyáltalán nem fontos, él-e, hal-e, hiszen örá senki sem vár. Mindenki hordozza a maga részét — és ezzel az egészet. A családját — a városát — az országát — az egész világot.

Meghajtjuk a hátunkat, — mosolyogva, szívünk vidámságában.

Hisszük, hogy a világ terhe könnyebb lesz, ha hordozzuk;

hisszük, hogy életünk szebb lesz, ha a terhet hordozzuk;

hisszük, hogy így egy kicsivel több krisztusi megváltás jön el a világba.

Tudunk a világ terhéről. Tudunk az Egészről. Tudunk a végső, nagyszerű zárókőről.

Csak Krisztus szeretete bizonyos e világon.

Johannes Rosche

MEGSZENTELNI AZ EMBERI ERŐFESZÍTÉST

Gondolatok Teilhard de Chardin műveiből

Teilhard művét különböző szempontokból tanulmányozták: természettudományos (főleg paleontológiai), filozófiai, teológiai, szellemtörténeti, lelkiségi stb. nézőpontból. Eszmerendszere annyira egységes, oly könnyen „szisztematizálható", hogy a Teilhard-kutatók nehezen állhatnak ellen a kísértésnek, hogy zárt rendszerként mutassák be a teilhardizmust. Egyébként Teilhard maga is szenvedélyesen kereste a szintézist. De ennek a rendszeralkotásnak megvan az a buktatója, hogy összekeverjük a megismerési síkokat, nézőpontokat, „műfajokat". Így aztán — a lét, a világ, az élet, a világnézet stb. teljes és kimerítő magyarázatát keresve Teilhard-nál — könnyen hiányosságokat, pontatlanságokat vélünk fölfedezni víziójában.

Valójában arra a kettős-egy: tudományos és vallási tapasztalatatra kell figyelnünk, amely életművében oly bámulatos szintézisbe simult. Termékeny és megtermékenyítő intuícióit kell elsősorban kiaknáznunk, és legmélyebb szándékára figyelnünk; ez a szándék pedig alapvetően v a l l á s i , l e l k i s é g i . Teilhard kétségtelenül rangos tudós és figyelemreméltó gondolkodó (filozófus-teológus), de elsősorban szerzetespap, aki mindvégig, minden zaklatás ellenére hűséges az egyházhoz és a Jézus-Társasághoz. Nemrég kiadott naplói tanúskodnak arról, hogy minden a „lelkiségből" fakad nála. Legfőbb vágya és törekvése az, hogy válaszoljon korunk kihívására: a mai embernek arra az igényére, hogy a modern világ szívébe bevigye lángoló hitét. Erről ír legfőbb „lelki könyve", A z i s t e n i m i l i ő elején:

Korunkban a vallási szellem gazdagodását és zavartságát kétségtelenül az váltja ki, hogy körülöttünk és bennünk föltárul a világ nagysága és egysége... Egyesek szemében a világ túlságosan nagynak mutatkozva tárul fel. Ekkora együttesben az ember elvész, nem számít; ezért csak tudomásul kell vennünk tudatlanságunkat és el kell tűnnünk. — Mások számára viszont a világ hatalmasan szép; ezt a világot — és csak őt — kell imádni. Vannak keresztények (mint ahogy vannak általában olyan emberek is), akik még nem kerültek ennek az aggodalomnak vagy ennek a bűvöletnek hatása alá. Az itt következő lapok őket nem fogják érdekelni. Másokat viszont elrémít, hogy milyen legyőzhetetlen ámulatot vagy vágyódást vált ki bennük a feltörő új Csillag. Az evangéliumi Krisztus — ha egy mediterrán világ távlatai szerint látjuk és szeretjük — képes-e még átfogni és egy pont felé irányítani a mi csodálatosan megnövekedett világmindenségünket? A világ nem kezd-e hatalmasabbnak, bensőségesebbnek, káprázatóbbnak mutatkozni, mint Jehova? Nem készül-e szétrobbantani vallásunkat? Nem löki-e félre a mi Istenünket?

Az a Csillag, amit a világ vár, anélkül, hogy ki tudná ejteni a nevét, anélkül, hogy pontosan értékelni tudná igazi transzcendenciáját és meg tudná különböztetni, hogy melyek a leglelkibb és legistenibb vonásai, — az a Csillag ugyanaz a Krisztus, akit mi remélünk. Hogy eljövetelére vágyódjunk, csak hagynunk kell magunkban dobogni — kereszténnyé téve — magának a Földnek a szívét.

(Az isteni milió = Benne élünk. Rezek Román fordítása. 15—16, 151—152)

Teilhard tehát választ ad a mai nyugtalan keresztényeknek, és rajtuk keresztül az őszintén kereső nem hivőknek is. Lelkisége nem a helytelenül értelmezett „fuga mundi", a világtól való menekülés, hanem a világ átalakítása, megszentelése. Nem „hajt térdet" a világ előtt, ahogy Maritain vádolta a modernista keresztényeket, de hisz a megtestesült Ige erejében, aki azért jött, hogy megszentelje a világot („voluit mundum consecrare", idézi a karácsonyi martirológium szavait), hogy megszentelje az egész emberi erőfeszítést, amely nem más, mint a teremtés befejezése, a világ humanizálása. És ezt a világot majd — a megszentelt és átistenített emberi lelkeken keresztül — Isten Lelke alakítja át. Mindezt először ötven évvel ezelőtt Kínában fejtette ki bővebben „Az isteni milió"-ben, de már 1924-ben ugyancsak Kínában világosan összefoglalta „Világmindenségem" c. esszéjében is (Oeuvres 9: Science et Christ 63kk, vö. Szolgálat 1972/4, 92—95). Megvilágítja a munka teológiáját a szó legtágabb értelmében (= emberi erőfeszítés), és új lelkiséget javasol, amely nemcsak a szándékot tekinti — vagyis a jószándék alapján méri le az emberi tevékenység értékét —, hanem a létrehozott mű, az o p u s , a cselekvés „teste" is érdekli: mindaz, ami növeli a világban a tudatot, vagyis emberibbé teszi, humanizálja a világot, mindaz, ami a legegyszerűbb munka vagy a tudományos kutatás által elősegíti a fejlődést, hozzájárulhat a nagy Ostya, a világ előkészítéséhez, hogy aztán Krisztus Lelke „átváltoztassa". Teilhardnál az emberi erőfeszítés megszentelése együtt jár a keresztény erőfeszítés humanizálásával. A Központ, a hatalmas genezis mozgató és lelkesítő Omega-pontja: Krisztus, aki megtestesülésével szinte magára vette az emberi fejlődést, és folyton-folyvást „növekszik" Titokzatos Testében, az Egyházban egészen a végső beteljesedésig. Az ember tehát spiritualizálja a világmindenséget, azután pedig a hittel, reménnyel és szeretettel cselekvő és szenvedő embert Krisztus „spiritualizálja": átalakítja. Őt és így közvetve a fejlődő világmindenséget, amelybe testével be van ágyazva. A test fel-

támadásának dogmája és a világmindenség titokzatos átalakulásának hite ihlette ezt a vízlót. A teológusokra vár az a feladat, hogy részletkérdéseit jobban kidolgozzák abban a szellemben, amit a „Gaudium et Spes" k. zsinati konstitúció is sugall (vö. 34. p.).

Az említett műveket (Benne élünk, Tudomány és Krisztus) P. Rezek fordításából jól ismeri a magyar közönség. Egyébként a Világmindenségem c. esszét a Vigilia három száma szintén közölte. A Szolgálat 1972/2 számában pedig közöltük Teilhard utolsó írását: „Kutatás, munka és imádás." Most két kevésbé ismert, 1919-ből való Teilhard-levélből fordítunk le egy-egy jellemző részletet. Ezek és más levelek, naplójegyzetek arról tanúskodnak, hogy Teilhard lelkiségének főbb vonásai már az első világháború alatt kirajzolódtak. A két levélrészlet végeredményben — bár kissé nehézkesen — ugyanazt mondja az emberi erőfeszítés megszenteléséről, mint Az isteni miliő. Különösen is hangsúlyozza minden emberi (természetes) erőfeszítés isteni értékét, éspedig nemcsak a szándékot (lelkületet) veszi figyelembe, hanem a létrehozott művet is. (Közli Emile Rideau: La Pensée du P. Teilhard de Chardin, Seuil, Párizs 1965, 489, 491.)

Valamennyiünk életében hatalmas és szükséges rész van fenntartva a pozitív tevékenységnek, a természetes és társadalmi emberi erőfeszítésnek. Erre az erőfeszítésre a külső körülmények késztetnek bennünket, és mint terhet kell elviselnünk. De ugyanakkor elsőrendű spiritualizáló értékkel is rendelkezik. Részben azért, mert tevékenységünknek erkölcsi „tréninget" nyújt, részben pedig azért is, mert műve által pozitív eredményeket mutat fel. Ki tudná megmondani, mit köszön legtermészetesebb misztikus életünk is Platónnak, Leibniznek, Pascalnak, Newtonnak és annyi másnak . . . ? Ki merné előre látni, mire képes még az emberi lélek, milyen közvetlenül természetfelettivé tehető természetes képességeket szerezhet meg (pl. olyan mértékben, ahogy teljesebben tudatára ébred a Világegyetemmel való szolidaritásának és azoknak a még ki nem kémlelt vidékeknek, amelyek a szellem „egységesülésével" kapcsolatosak)? Ki állíthatná azt, hogy a Szeretet, ha elválasztanánk az emberi nedvtől és küzdelemtől, nem veszne el a kolostorrá alakult Világ ölén? — Hatalmas területe van még a pozitív megvalósításoknak, amelyeket lehetetlen meghiúsulni hagyni, ha lojálisak akarunk maradni. — Abszolút szükség van arra, hogy Krisztus olyan nagy legyen, mint az életem (mint az e g é s z Élet), így vallhatom csak tudatosan: Benne növekszem, nemcsak az aszketikus megszorítások és a szenvedés (magas fokon egységesítő) elszakadásai által, hanem mindaz által is, ami egzisztenciámban pozitív erőfeszítés, természetes tökéletesedés és emberi kötelesség (1919. dec. 12).

Valószínű, hogy ha arra kellene várnunk, hogy Krisztussal misztikusan egyesüljünk ahhoz, hogy meghódítsuk a Földet, solasem fognánk hozzá emberi munkánkhoz. A dolgokra való kiterjedés és a koncentráció Krisztusra csak két szimultán (egyidejű) mozgás lehet. Mihelyt az Ember az első misztikus ébredéskor fölfedezte az egyetemes konvergenciát, vagyis meglátta Krisztust a Minden végpontjánál . . . nemcsak hogy nem szóródik szét a Valóság uralma alá hajtására irányuló erőfeszítésében (hiszen számára minden egy lett belülről), hanem megtalálta — anélkül, hogy tevékenységét elfecsérelné — a lelki elszakadás titkát (1919. dec. 29).

Szabó Ferenc

MUNKA ÉS PIHENÉS

Manapság nem tudunk egy szociológiai, statisztikai vagy pszichológiai szaklapot kinyitni, hogy ne találkozzunk benne munkával, szabadidővel, a kettő viszonyával foglalkozó cikkekkel. De ugyanezeket a témákat találjuk napilapok, folyóiratok, magazinok hasábjain is. Nemzetközi szabadidővizsgálat folyik, tudományos alapon. Divat? Nem. Sokkal inkább probléma, napjaink problémája.

A középkor embere elfogadta, hogy a munka Isten akarata (vagy büntetése az első ember vétkéért), és nem törte a fejét. Dolgozott, tette azt, amit születésének körülményei, társadalmi helyzete alapján tennie kellett.

De változtak az idők; jött a felvilágosodás, az ipari forradalom, a gazdasági válságok — és megváltozott a munkáról, szabadidőről vallott felfogásunk. Ma pedig ott tartunk, hogy nemcsak egy társadalom gondol másként a munkára, mint elődei — de minden embernek sajátos véleménye van — legalább is a saját munkájáról. És amilyen a munkáról vallott felfogása, olyan lesz véleménye szabadidejének felhasználásáról is.

(A magyar szakirodalom „szabad idő" kifejezéssel jelöli a munkán kívüli, de nem egészen szabadon választható tevékenységet, pl. közlekedést, háztartási munkát stb., míg „szabadidő" az az idő, melyet teljesen a magunk tetszése, kedvteléseink szerint tölthetünk el. Ez utóbbi eszmefuttatásunk tárgya.)

Emlékszem, nem is olyan régen nagyapám állandó trappban tartotta egész házanépét, nagyanyámtól kezdve fiain és leányain keresztül egészen unokáiig. „Lustaság az ördög párnája" — hirdette, és jaj volt annak, aki valami nem gyümölcsöző foglalkozással „lopta a napot".

Ma is megtaláljuk még ezt az emberfajtát. Puritán őseink felfogását vallják, akik a szabadidőben valamiféle elvetendőt láttak — lazsálást, semmittevést. Az ő számukra a pihenésnek egy értelme volt: erőgyűjtés a munkára.

Pedig a munka önmagában nem erény. A közömbös dolgok közé tartozik, amiből mi csinálhatunk erényt — vagy hibát. Valahol olvastam ezt a nagyon bölcs mondást: Az aranyborjút is gyors és kiváló munkában készítették, és harangokból is nagy precizitással öntöttek ágyúkat.

Gál Ferenc mondja a szabadidőről írott cikkében a Vigiliában: „A munkát és a szabadidőt nem lehet pusztán tárgyi kategóriának tekinteni. A személyes élet megnyilatkozási módjáról van szó, tehát úgy kell vennünk, mint az emberi élet kibontakozásának formáit."

Mit ér az az élet, ahol csak munka és alvás váltakozik egymással? Egész emberségünk megújítására van szükségünk — és ehhez valami más is kell: pihentető, gazdagító szabadidő.

Másik típusú emberfajta az, aki gyűlöli a munkáját — mert nem azt teszi, amit szeretne, hanem amire a körülmények kényszerítették. Az ilyen ember alig várja, hogy ledobja tollát vagy vakolókanalát, becsukja írógépét vagy kikapcsolja fúrógépét. Számára akkor kezdődik az élet, ha befejezte a munkáját,

amikor azt és úgy tehet, ahogy akar. Életének legfontosabb része a munkán kívüli ideje.

Az ilyen ember a szabadidőben rendszerint a kikapcsolódást, a problémátlan időtöltést keresi. Életcéljának bizonytalansága összefügg szabadidő-tevékenységének fantáziátlanságával. Nem tud mit kezdeni önmagával — legkevésbé akkor, amikor lehetőséget kap, hogy maga döntsön arról, mit kezdjen az idejével.

„Nincs értelme annak a szabadidőnek, annak a hobbynak, amely a munkából való menekülést tükrözi — hanem annak, amely a munka magasabbrendű, művészi felfogása" — mondja Georg Friedmann amerikai szociológus.

Van két fajtája az embereknek, akik belevetik magukat a munkába — de különféle okból. Az egyik csoportnak eszköz a munka — a másiknak cél. Egyformán veszélyes mindkét felfogás.

Az egyik csoport beleveti magát a munkába — mert pénzre, mindig több pénzre van szüksége, hogy egyre növekvő igényeit kielégítse. Hajtja magát, mert csak a teljesítmény számít előtte — és mi lesz, ha a teljesítményben lemarad, ha kevesebb lesz a fizetése, alacsonyabb a beosztása, kisebb a háza vagy a lakása, öregebb az autója, kevesebb a szabadságban lejárt kilométere, mint a szomszédjának, a barátjának, a férje vagy a felesége barátjának. Dolgozik éjjel-nappal, munka után, szombaton, szabadságideje alatt. Másodállás, másod félállás, fusizás . . . Szociológusok megállapították, hogy a kevesebb munkaidő kevesebb szabadidőt eredményez. Egy 1962-ben készült amerikai felmérés szerint a 32 órás hivatalos munkaidő mellé a dolgozók 20 %-a még egy teljes állást, 40 %-a pedig félállást vállalt. Egy magyarországi felmérés pedig azt mutatja, hogy a városi munkások vagy alkalmazottak 17, az értelmiségiek 20 %-ának volt rendszeres, vagy alkalmi mellékmunkája.

A folyton dolgozók másik részénél életszükséglet lett a munka. Dolgoznak a munkáért magáért. Ezek azok az emberek, akik péntek este hazaviszik az „okvetlenül sürgős" elintéznivalót, szabadságidőben elvállalják más helyettesítését, akik képtelenek helyüket fiatalabbaknak átadni. Ezeknek az embereknek a munka életük értelmévé vált — és ezzel elvesztették az élet valódi értelmét. Hajtják magukat — egy életen keresztül — miért? Biztos, hogy nem csak anyagiakért. Hajtják magukat, belevetik magukat a munkába, mert nem akarnak gondolkodni, nem akarnak szembenézni magukkal — vagy az Istennel. Vagy gőgösek, hiúk, önteltek, azt hiszik, más nem tudja megcsinálni a munkájukat. Ezek azok az emberek, akik, ha egyszer nyugdíjba kényszeritik őket, hamarosan összeroppannak, belepusztulnak a szabadidejükbe.

Ma már pszichológusok keresik az útját annak, hogyan tudják megszabaditani az embereket a munkadühtől. Mert mit ér az a munka, az erőltetett munkával megszerzett anyagi jólét, ha a gyermekek alig ismerik apjukat, mert vagy dolgozik, vagy esetleg a TV előtt piheni ki fáradalmait (csak gondolkozni ne kelljen!), és jaj annak a gyereknek, aki zavarja! — ha a feleségnek vagy a

férjnek összes problémáit magának kell megoldania, mert házastársának nyugodt együttlétre, csendes beszélgetésre — se ideje, se idegei?

Élet ez? Mire vezet ez? Mikor fognak ezek az emberek megpihenni? Amikor olyan öregek lesznek, hogy már nem tudnak dolgozni? De mit tudnak majd akkor mást csinálni?

Amikor sok pénzük lesz? Akkor, amikor nem tudják már élvezni, és nevető örököseik két kézzel szórják széjjel azt, amit egy életen keresztül gyűjtögettek?

Akkor lesz idejük a gyermekeik számára, amikor azoknak már nem lesz igényük erre az időre, nem lesz igényük rájuk?

Akkor lesz idejük házastársukra, amikor már nem tudnak egymásnak mit mondani, úgy elszoktak egymástól?

És a halálos ágyon kétségbeesve veszik majd észre, hogy soha nem volt idejük az Isten számára?

Egy nyáron gyönyörű helyen, hegyek között, erdőben végeztem a lelkigyakorlatomat. Reggel és délután volt kötött elmélkedésem, napközben jártam az erdőt, gyönyörködtem Isten szép világában. Egy nap mentemben elfogyott a kocsiút előttem, alig látható ösvénnyé változott, meredek volt, sáros, a víz alámosta. Árkot ugrottam át, kapaszkodva bokorba, faágba. Balról meredeken emelkedett a hegy, jobbról zuhant alá az alul rohanó, széles folyóig . . . Én csak mentem, mert ahol ösvény van, ott lehet menni . . . Vagy két óra mulva elfogyott az ösvény, és én ott álltam a hegyipataktól körülfogott szikla tetején. Út semerre, csak visszafelé. Fáradt voltam, féltem az alámosott úttól, a lecsúszástól, a lábtöréstől — senki nem tudja, hol vagyok, hisz én magam sem tudtam . . . Rettenetesen kifáradva épp hogy beestem az elmélkedésre. És utána jött a lelkiismeretvizsgálat: Mire jöttem ide? Nem azért, hogy Istennel és a lelkemmel foglalkozzam? Mennyi gondolatom volt egész „túrám" alatt az Istenre? Amikor kértem, hogy segítsen épen hazaérkeznem. Mit használt ez a lelkemnek, mi köze volt az egésznek a lelkigyakorlathoz? Mi volt a célom? Hogy bizonyítsam magamnak, mennyire, „fit" vagyok? Nem akartam lemaradni társam mögött, aki mindennap megkérdezte, láttam-e ezt, jártam-e arra? Elkapott a teljesítmény ördöge? Nem tudtam csendben megmaradni magammal, féltem szembenézni problémáimmal?

És akkor eszembejutott egy másik lelkigyakorlat, amikor volt valami nehéz problémám, erre elindultam és 2 óra alatt valami 15 km-t rohantam, hogy „kirohanjam" a problémát. Mikor hazaérkeztem és az eredményre büszkén elmondtam a lelkigyakorlatvezetőnek, csendesen megkérdezte: „És nem lett volna egyszerűbb leülni a tabernákulum elé és ‚kibeszélni', úgy megoldani a problémáját?"

Kissé sértette önérzetemet, hogy tíz év alatt nem lettem okosabb, bölcsebb — de ez az igazság!

És mennyire nem lettünk okosabbak — csaknem valamennyien! Ha szabadságra megyünk — ugyan ki megy ma közülünk pihenni? Idegen tájak várnak bennünket; szórakozni vágyunk: éjjeleket áttáncolni, átmulatni; az egész év-

ben berozsdásodott csontjainkat akarjuk megmozgatni: úszunk, teniszezünk, hegyre mászunk — vagy legalább is „mini-golfozunk"; kilométer számra fényképezünk, filmezünk, hogy legyen mit mutogatnunk télen a barátainknak, akik szintén mutogatják nekünk az ő képeiket; süttetjük magunkat óraszám a nappal és leégve, fáradtan zuhanunk ágyunkba, mert dicsekedni akarunk majd pompás barna színünkkel . . .

De: láttunk-e egész szabadságunk alatt egy szép napfelkeltét? Ültünk-e hegyi rét legelőjén, hosszan elmerülve a kilátásban? Sétáltunk-e fenyőerdőben, nagyokat lélegezve, hallgatva a csendet? Néztünk-e alkonyatban hegyi réten legelő őzeket? Elbeszélgettünk-e falusi emberekkel vasárnap délután egy pohár bor mellett, hallgatva problémáikat, örülve örömeiknek? Kergettünk-e lepkét lányunkkal, halásztunk-e fiunkkal, ültünk-e párunk kezét tartva egy erdőszéli padon? Vitorláztunk-e családunkkal, megnéztünk-e együtt egy régi várromot, kutattuk-e együtt történetét, legendáit? Elmerültünk-e falusi templomok vasárnapi miséjének áhítatában, tudtuk-e élvezni egy szombati litánia ma már oly ritka hangulatát?

Elolvastuk-e azt a könyvet, amire soha nem volt időnk év közben? Vagy meghallgattuk-e azt a hanglemezt, amit már régen meg akartunk hallgatni nyugodtan, elmélyedve? Megcsináltuk-e azt a kézimunkát, megfestettük-e azt a képet, megépítettük-e azt a szekrényt, aminek elkészítését mindig megakadályozta az időhiány?

Adtunk-e időt Istenünknek?

Éltük-e, élveztük-e az életet, tudtunk-e megállni, megpihenni, nagyra nyitott szemmel csodálkozni? Pihentünk-e, gazdagodtunk-e, megnyugodtunk-e, erőt gyűjtöttünk-e?

Egész életünk arra irányul, hogy minél többet birtokoljunk — ahelyett, hogy arra törekednénk: minél többek legyünk.

De többek nem akkor leszünk, ha mindig, megállás, reflektálás nélkül dolgozunk. Persze, akkor sem, ha életünket a szent semmittevés szolgálatába állítjuk. Talán közhelynek hangzik, de én a helyes arányt a Teremtő Isten képében találom meg: Dolgozott, megalkotta a világot, szépséget teremtett, gazdagította az embereket — és a hetedik napon megpihent.

Igen. Tenni, alkotni, embertársaink javára, az Élet szépítésére, gazdagítására — és megpihenni, hogy mi magunk gazdagodjunk, növekedjünk — a magunk és az Isten javára . . .

Nem szép feladat, nem szép élet ez? Nagybetűs Élet.

Ujváry Julianna

LEVÉL A MINDENNAPOKBÓL

Ha teljesítményben könyvelik el az értéket, én a jószándéknál alig jutok többre. Az újabb jófeltételek is csak arra valók, hogy számon tarthassam, mit mulasztok el. Két zsandárral üldöztetem magam, hogy a legszükségesebb követelményeknek megfelel-

jek: óra és munkaterv. Ha a napirendet valami megzavarja, mindig az Úristen húzza a kurtábbat. És miért ne zavarná meg?

A reggeli ima és a körömtisztítás egy időpontra esik; a negyedórás elmélkedésből jó, ha csak öt percet totyogok el, de a többi tíz alatt is rendszerint egész máson töprengek. Talán annyit tudok az olvasottakból, mint a könyvjelző. Ha szerencsésen érkeztem meg a templomba, az örömtől futnak szét a gondolataim, ha üzemzavarom volt, tele vagyok szemrehányással. Utána, ha elég sok van, kezdődik a munka (ha nincs sok, csak jajgatok). Az első őszinte fohász: Uram, segíts! (mert ilyenkor buzgók vagyunk).

Megindul a jövés-menés: idegenek, háziak. Sokszor kedveskedésüket bosszantónak veszem, mert az óramutató szalad, és a beosztott munkának menni kell — kellene.

Délfelé pihenő. Lefekszem. Ekkor lenne a déli ima, de nem emlékszem rá, mikor mondtam el utoljára végig — belealszom. Aki ilyenkor megzavar, az veszettség ellen kezeltetheti magát, mert nagyon harapós vagyok. Egy óra felé ebéd, utána friss harci kedvvel folytatom a munkát. Hazakerülnek a gyerekek, velük újabb vesződés. „Van-e kekszed? magyarból dolit írunk, segíts . . ." Ha segíteni akar valamelyik, az elcsavargott idejét akarja velem igazoltatni; ha vásárolni akar nekem: találkája van; ha csak meglátogatni jött: nálam lesz a találkája — véletlenül. Ezeknek mind falazni, a behordott sarat utánuk kitakarítani — mind terven kívüli dolgok. De gyakori a szerelmi bánat meghallgatása és illő részvéttel vigasztaló tanácsok osztása is. Nemkülönben a szerelmes levelek kimentése a hivatalos postából. Ezeket nagy önzetlenségemben mindig egy-egy kancsó vízért teszem. Ha ehhez hozzáveszem a varratók életrajzát, amit alkalmilag elmesélnek, óraszám indokolva, hogy a munka miért lenne sürgős, — legalább tíz órával hosszabb kellene, hogy legyen a nap, hogy mindenre teljen belőle. A rózsafüzért napközben meg szoktam tizedelni, hogy ne maradjon minden estére. Jó, ha tudom este, hány híja még. A bonyodalom csökkentéséért ünnepkörönként veszem a megfelelőt, így legalább tudom, melyiket vétettem el.

Este, ha van még annyi erőm és „hajlandóságom", levetkezem, ha nem, gombolyagban esem ágynak (ez reggel igen előnyös). Szerencsésebb eset, ha elég jól fáj mindenem, akkor szöveg szerint talán elmondom az esti imát és a maradék tizedeket, de a gondolataim azt a másfél méteres anyagot centizgetik, amelyikből ruha kellene kiteljen (vagy hasonló). Ha már megjött a vacsorakor bevett csillapító hatása, alszom, mint Jónás a hajófenéken.

Sorolhatnám a végletekig. Úgy tűnik, alig csinál az ember egyebet, mint hibázik: hol azzal, amit tesz, hol azzal, amit elmulaszt miatta; vagy azért, mert szólt, vagy azért, mert hallgatott. Nem különbek a napjaim egy zsák tarka paszulynál. A fény csalogatja a karóra, de irtózik a földbejutástól. Néhány haszna mégis van gyarlóságunk állandó megtapasztalásának: elnézőbb tudok lenni a mások gyengeségével szemben. Minden nap tapasztalom Isten irgalmának gondviselő jóságát, mértéktelen és érdemtelen szeretetét; és főleg nem merem nagyon fenn hordani az orrom.

Az életet feladatnak, illetve szolgálatnak tartom. Ezt szinte fizikailag érzem kötelezőnek. Hajdanta ifjan Istennek szerettem volna szolgálni, — gondoltam, jól ki lesz segítve általam. Egy kicsi hanyagság miatt akarnokságom gőze a betegséggel egy füstre elszállt. Ma már beérem azzal, hogy nagyon kicsi dologban szolgálatára lehetek az embereknek. De ez olyan kötelező erővel hat, hogy kihúz az ágyból, vagy nem engedi a pénzesebb munkát a sürgős elébe helyeznem. Nem tűr semmi más egyéni foglalatosságot, ha munkakörömön belőli adódik. Hiába készítek programot előre, az naponta módosul, és becsületből helyt kell állni, mert (egy régi tanárom szava és életpéldája szerint) a kötelesség több, mint az élet. Talán így belefér gyarló életünk Isten irgalmába a vele szemben elkövetett sok gyarlóságunk ellenére.

Nagyböjtben kedves szokás errefelé a keresztúti ájtatosság pénteken. A közösre ritkán tudok eljutni, de itthon, ha lehet, elmondom, rendszerint gyalogszerben, vagyis ülve. Sokszor elakadok az V. állomásnál. Milyen emberi, milyen hétköznapi, milyen gyakori a vonakodva segítés. Mekkora alázata az Úr Jézusnak, hogy így is elfogadja,

és szorult emberi sorsát olyan nyíltan és mélységesen tárja fel, hogy a vonakodóban kialakul a lelki készség a szíves segítésre. Milyen messze állok én ettől. Legtöbbször csak a VIII. állomás tanácsát követem, s azt is csak a magam fonák módján, nem bűneimen, hanem az ért vagy vélt sérelmeken óbégatva. Ilyen Babits-féle szentek vagyunk: elöl képmutatva és hátul faragatlanul álldogálunk magaslatunkon, s elvárjuk, hogy tiszteljenek.

Ha már így kigyóntam gyarlóságom szerteágazó hálózatát, kérek a jobbulásomhoz valami jól bevált receptet, és általános feloldozást mind vétkeim, mind az írásra ingerlés alól.

Mózes Piroska

LEVELEK A MISSZIÓBÓL

Mikor most már közel 20 éve Argentinába érkeztem, még négy magyar pap talált munkát a talán 50 000 magyar katolikusból és 20 000 protestánsból álló közösségben. A két ferences atya mellett (Szathmáry Román és Virág Venánc) ott volt Kótay Zoltán és P. Pesti József SJ is. De akkor már halott volt Msgr. Luttor Ferenc, és argentin plébánián dolgozott a magyarok első papja, P. Wodarka Péter SVD. Jómagam egy kis huzavona után a magyar angolkisasszonyok plátanosi intézetében kaptam működési engedélyt, mint káplán és hitoktató.

Legelőször Kótay ment el Észak-Amerikába. A ferencesek elhalálozása előtt érkezett közénk egy kapucinus atya. Nagy reménnyel töltött el mindenkit: fiatal volt, nagyon képzett és megnyerő. De visszavonult egy indián faluba. Szépen dolgozott, mikor megkaptuk a hírt, hogy elhagyta papi hivatását. Maradtunk P. Pestivel. Ő főképp Buenos Aires Olivos nevű külvárosában, a 48-ban érkezett értelmiség által lakott északi részen dolgozott. Épített egy elemi iskolát is, amelynek a Szent László kollégium nevet adta. Ez ugyan spanyol (castellan) nyelvű volt, de szombatonkint a magyar gyerekek és cserkészek egy részének is otthont adott, és itt volt a magyar nyelvű szentmise is.

Mivel Plátanos Nagy-Buenos Aires déli részén fekszik, mi sem volt természetesebb, mint hogy azt én lássam el. Közben azonban áthelyeztek a rendi szemináriumba énektanárnak. De az általános iskolában is tanítottam éneket, mert közben itt is megszereztem a „profesor superior de piano" diplomát, és Kodály énektanítási módszerét akartam átültetni Dél-Amerikába. Két évig tanulmányoztam a népdalokat, az alkalmazott módszereket, s közben készítgettem a könyvet: Método Kodály. A könyv akkora visszhangot keltett, hogy most még tanfolyamokra is fölkértek különböző zeneiskolákban, tanárképzőkben, sőt a Buenos Aires-i állami egyetemen is. Közben a liturgiareformmal kapcsolatosan is dolgoztam spanyol nyelvű szövegek dallamosításán. Elkészítettem két népmisét, az Exsultet-et. Ez a sok munka azonban kikezdte egészségemet. Így elöljáróm végül is megengedte, hogy tisztán magyar munkának szenteljem időmet.

Legelőször is szükségesnek találtuk, hogy megszervezzük az egyházközségeket egyházmegyénként. A déli két egyházmegye püspöke azonnal jóváhagyta szabályzatunkat, és kinevezett teljesjogú magyar lelkésznek. Közben a hívek kérésére bent a városban is átvettem a misézést, és az érsek oda is kinevezett magyar lelkésznek. Ezt követte a Buenos Aires-i Szent István egyházközség megszervezése. A három egyházközség szövetségbe tömörült. Jelenleg székházunk építésén dolgozunk.

Munkám sok mindenben egyszerűsödött, de megszaporodott. A vasárnapi három különböző helyen tartandó mise, a keresztelések, temetések, házasságok, a regösénekkar tanítása és vezetése, a Kodály-tanfolyamok, cserkészet, az 1000—1200 km-re lakó magyarok évenkinti meglátogatása, a hivatalos egyházközségi gyülések, előadások — nem haladja-e túl erőimet?! Úgy gondolom, hogy nem! Miért? Nincs gondom: menynyi a fizetésem, mert az még nincs; nem igénylem még a televíziót sem (hisz egész nap azt nézem, emberek közt forgolódván!), mindenkinek apja, testvére vagy fia va-

gyok. Szeretnek, gondoskodnak rólam. De magam is lemondok sok mindenről: ritkán van alkalmam zongorázni (nincs!); már nem tudom, mikor orgonáltam utoljára (pedig már hét éves koromban helyettesítettem apámat!); moziban nem tudom, mikor voltam; van időm a sokat beszélő öreg nénire éppúgy, mint a „büdösbagós" bácsikára, a magyarul jól beszélő cserkészre éppúgy, mint az anyja hibájából csak spanyolozó fiatalra. „Azért vagyok, hogy visszamosolyogjak." De bántott, mikor Európában találtam olyan paptestvért, aki még a szép „fix fizetés" mellett is panaszkodott. Megvallom őszintén, közben én arra gondoltam: de kevés munkád lehet, testvér, hogy még ilyenen is gondolkodhatsz . . .

Így, remények közt élünk mi Argentinában. Itt aki akar dolgozni, dolgozhat, legyen pap, munkás, földműves, kereskedő, iparos vagy akármi. Gazdag ország, mégis szegényes egy kicsit Európához képest, mert ifjú és bohó. Itt hiányzik még a hagyomány, a szokás. Csak most gyökereztetik. De szegénységében is jószívű nép. A megoldás semmi esetre sem az, amit Európából vagy Észak-Amerikából sugalmaznak. Ezért kell nekünk is bizonyos fokig kettős életet élni. Talán ez az oka annak is, hogy itt a magyarok „magyarkodóbbak", mint máshol a világon. Ilyen körülmények közt sokszor nem könnyű magyar katolikus papnak lenni. Mégis sok örömöt nyújtanak magyarjaim, akármerre is járok. De azért még nagyobb öröm volna még egy magyar paptestvért látni mellettem . . .

Domonkos László SVD
Julián Alvarez 2215
1425 Buenos Aires, Argentina

+

Nagyon szépen köszönöm az 50 dolláros csekket. Ez nagyon fog nekünk itt a hitoktatásban segíteni. Mert itt a gyerekeknek nincs hittankönyvük. Megpróbálok az itteni katolikus könyvesboltból vagy általa elsőáldozásra és bérmálásra könyveket venni. Csak az órákon használom, hogy így sok gyereket szolgáljon. A könyvek itt nagyon drágák. Egy hittankönyv a másodikosoknak 1 dollár. Én a 2-3. osztályosokat tanítom az iskolánkban, a 16 éven felülieket pedig a plébánián készítem elő első áldozásra. Az idén két csoportban harmincon felül voltak, a legidősebb 23 éves szabósegéd. Ezek mind maguktól jönnek, vagy a családjuk irányítja hozzánk őket, és igazán érdekli őket a vallás. Így sok örömöm van a hitoktatásban. Vasárnap a mise után mind jönnek köszönteni, s most karácsonytól fogva egy rövid órát is adok nekik. Május 22-én van az elsőáldozás, s egy másik csoportom bérmálkozik július utolsó vasárnapján. Így eléggé el vagyok foglalva. Ráadásul olyan nagy a hőség már novembertől, hogy alig bírja az ember. Még éjjel is mindennap 30°C fölött. Most még ebéd előtt megírok egy levelet. A többi várhat augusztusig.

Káró Magdolna S. Sp. S.
P. O. B. 30
Kaneshie-Accra, Ghana

+

Kedves Barátaim és Honfitársaim! Szíves üdvözlet a Távol-Keletről. Karácsonyi ajándékul igazi szívbeli békét kívánok mindannyiotoknak, és jókedvet az újesztendőre. A 7 szent szám, és a következő évszámban két hetes is van. Bizonyára valami különös vár ránk!

Velem már most is történt ilyen! A manilai bíboros megkért, vegyem át a káplánságot egy állami ortopéd kórházban. Mintegy 600 beteg (nyomorék) és kb. 900 alkalmazott van (beszámítva az újonc nővéreket és fiatal orvosokat). Ez nem csekélység! Fizetés pedig nincs! Lakást és ellátást kapok, az érsektől meg stipendiumokat a többi kiadás fedezésére. A szolgálat 24 órás! De vigyázni kell, ahogy Borromei Szent Károly mondta a papjainak: „Ne szánjátok annyira másoknak magatokat, hogy sajátmagatoknak semmi se maradjon." (Ti. idő az imádságra és elmélkedésre!)

Segítsetek hát, hogy legalább testi és lelki erőim 3/4 részét a szegény nyomorékoknak szentelhessem. Visszereim és tyúkszemeim persze nem szeretik ezt a sok

állást és járkálást. Különös nehézség a nyelv. Minthogy többnyire kollégiumokban tanítottam, ahol a tanítás fő nyelve az angol, a nyelvtanulás bizony nem haladt eléggé.

Vasárnap reggel 6-kor és este 5-kor az egyik előadóteremben van a szentmise. Csak azok a betegek tudnak részt venni rajta, akik tolószéket használnak, és ezek száma igen csekély. Hétköznap a betegtermekben vagy a folyosókon, minden este másutt. Hogy egy hét alatt mindenhová eljussak, néhányszor két esti misét kell mondanom, vasárnap hármat. Egyes betegek végigbotorkálnak vagy csúszkálnak a folyosón, mások csak a szobában tudják kifeszített kézzel-lábbal hallgatni és együtt imádkozni. Miseszövegnek az előző vasárnapét használjuk, mint minden plébánián, angolul vagy tagalog nyelven. Egy négyoldalas papírlapon rajta van az egész vasárnapi miseszöveg. Hiszen a nyomorékoknak akkor van vasárnap, amikor bemutatjuk a szentmisét.

Hangszóró nincs, ezért a hangomat már alaposan megerőltettem. Remélhetőleg nem lesz rosszabb, míg valahonnan egy hangszóró jön.

Befejezem. Kívánom, hogy mindannyian vidáman hordjátok a kereszteteket, mint itt a legtöbb beteg. Igazán jó példát vehetünk a betegektől.

Szívből üdvözöl és áld mindnyájatokat

Manila, 1976. dec. 14.

P. Rácz János SVD
(† 1977. febr. 5.)

LEVELESLÁDÁNKBÓL

— December 26-ára, Szentcsalád ünnepére meghívót küldtem a családoknak: „A 9 órai szentmisén a Gyermek Jézus áldásában részesítjük a kisgyermekeket. E szentmisére szeretettel meghívom a k. Szülőket és Keresztszülőket, elsősorban azokat, akiknek gyermekét 1976-ban kereszteltük meg, de a többi gyermekeket is, szüleikkel és keresztszüleikkel együtt, óvodás korig. Közösen akarjuk megköszönni a jó Istennek a gyermekeket, akiket ránk bízott, és akiket a keresztség szentségében Ő is gyermekeinek fogadott. Az ő áldását kérjük a gyermekekre, hogy az kísérje őket a jövő évben. A csecsemők is legyenek a templomban a szentmise végére, amikor az összes jelenlevő gyermeket a Kis Jézus nevében egyenként is megáldom. Hogy valóban lelki ünnep lehessen a család számára e szép nap, a karácsonyi időben, helyes, sőt szükséges volna, hogy a szülők és keresztszülők is elvégezzék karácsonyi szentgyónásukat, és a szentmisén is szentáldozáshoz járuljanak. Akkor ünnepelünk csak igazán és teljesen, ha a közénk jött Isten-gyermeket magunkhoz is vesszük a fehér Kenyér színe alatt. Szentmise után szeretettel meghívom a megjelent k. Szülőket és Keresztszülőket egy feketekávéra a hittanterembe." A meghívó megérte a fáradságot. Ennyi „apróságot" még sohasem hoztak a szülők a templomba! — Az ünnepkör alatt többször csináltunk „valamit". Pl. újév napján hódolat a jászolnál feszülettel, csillaggal, koronával, fenyőgallyakkal. Háromkirályok napján a diákmisén — ez itt a körülmények miatt hétköznapi ünnepeken este 6-kor van — tömjénáldozatot mutattak be a gyerekek a jászolnál. — Ahogy az ünnepek elmúltak, újra megcsappant a vasárnapi misére jövők száma. Mondták is, hogy „kár a benzinért", mert ünnepek után minden marad a régiben. Részemről pedig éppen ez az, amiben nem vagyok olyan biztos. Mert hátha csírázni kezd, majd növekedésnek indul bennük — még azokban is, akik csak nagy ünnepekre jönnek — az, amit hallottak, láttak. A növekedést már Más adja meg, fontos, hogy a jó mag el van hintve.

— Tegnap végeztük a hagyományos nagy bűnbánati ájtatosságot. Nem vonz nagy tömegeket, és nem nevezhető „modern"-nek sem korát, sem felépítését tekintve, de roppant gazdagság és erő van benne. Elgondolkoztam rajta, hogy az emberhez való alkalmazkodás jelszava nem feledteti-e velünk az ember alkalmazkodásának feladatát. Azt hiszem, ez nagyon alapvető probléma.

— Ugyan mi gondja van a missziós atyának abban a kis kerületben? — gondolják és mondják is. Hát mennyiségileg valóban nem nagy, de gond és munka van elég, — még úgy 5-6 évig, amíg a fiatalok felnőnek és elrepülnek. És utána megmaradnak az öregek, akiket végtére mégis csak dirigálni kell az üdvösség útján. Megéri? A hit és a remény jön saját igényeivel, hogy ezek is az Övéi, és akarja őket üdvözíteni. Hogy ideális-e így pazarolni éktelen paphiányban a maroknyi papi időt és erőt, nem rám tartozik: számomra adottság, küldetés. Csak egy példa: a 83 éves rákos máminak két és fél éven át kéthetenkint elvittem a Szentséget. Láthatóan jót tett neki rengeteg gyötrődésében. Azután elment Őhozzá. Időtékozlás volt ez? És a másik vak nénit elhozni kéthetenkint a misére, labirint utakon forgolódva a kocsival. Anélkül belesüppedne a vallási vákuumba és esetleg babonákba. Megéri? Egy emberi lélek. És amit érte teszünk, nemde betét a kegyelem isteni bankjába, és onnét kiutalják a világon ott, ahol éppen a legnagyobb szükség van rá. És a fiatalok láthatólag közelebb húzódnak a hithez, noha egy részük, úgy látszik, semmi hasznot nem merít a munkámból. De ha csak néhány is később majd elevenen bekapcsolódik az egyház életébe és munkájába, — nemde megérte? Adom, ahogy tőlem telik. A többit a jó Istentől kell remélnem. Mintha korunk hajszájában, tudományos kalkulátorai mellett a felnövekvő papi fiatalság eget rengető nagy tervei, vágyai és képzelete atmoszférájában elvesztette volna reális keresztény szemmértékét. Általában diaszporaszerű méretekkel találkozunk. Az egyház érthetően új utakat keres az emberekhez — és az az út ma rendesen vékonyka gyalogösvény, ami ha reális meglátásból kezdődött, néha örvendetesen kiszélesül és benépesül.

+

— Tapasztalatból tudom, milyen óriási hatással van (akár pozitív, akár negatív értelemben!) a papnak minden szava, minden gesztusa, minden cselekedete a lelkekre, és azt is, hogy Krisztus szívből fakadó szeretete tudja csak ihletni, irányítani őket és erőt adni nekik az áldozatra. Akkor minden gond és probléma nélkül, szinte ösztönszerűleg, önként és természetesen Hozzá vezetik a lelkeket.

— Júniusban 45 boldog elsőáldozót vezettem az Úr Jézushoz. Itt nagyon éreztem, a szülőknek is kifejeztem: egy jó édesanya tíz papot is pótol, mert hiába lenne tíz papnak, sőt többnek is akármilyen fáradozása és imája, ha nincs igazi édesanya a gyermek mellett. Szt. Ágoston mondta: Adjatok szent édesanyákat, és megmentem a világot!

— Valamelyik nap Jézus szavain gondolkoztam: „az aratnivaló sok, a munkás kevés, kérjétek az aratás Urát . . .“ Nekünk keresztény édesanyáknak jut az a feladat, hogy a jó Isten aratásába bátor és erős munkásokat neveljünk. Hogy példánkkal vonzóvá tegyük Jézus tanítását, és ne széltől lengetett nádszálakat vagy puha ruhába öltöztetett elkényeztetett virágszálakat ajánljunk fel az Ő szolgálatára. Jó lenne, ha többet elmélkednénk arról, hogyan nevelte a Szent Szűz Jézusát, Szent Blanka Szent Lajost, Monika Ágostont, vagy Margit mama Bosco Szent Jánost. Az idő rövid, az elmulasztott perceket visszahozni nem lehet.

+

— Én gyakorlatilag elég savanyú ember vagyok, főleg szobámban előbb látom meg a hibát, mint a jót. Ez nem lelkipásztori erény. Elvileg helyesnek tartom az öröm szükségességét, de nem „neveltem“ reá magamat. Köszönöm a legutóbbi Szolgálat tartalmát az örömről.

— Amikor az „öröm“ szót megláttam a Szolgálat borítóján, nem sok jóra és szépre számítottam, mert úgy éreztem, hogy az én érdeklődési köröm izgalmasabb témákra van beállítva. Mégis belefogtam az áttanulmányozásába, és csodálatosan szép gondolatokat találtam benne. Nálam az öröm nem tartozott szorosan hitem szókincstárába. Az első tanulmány azonban megmutatta nekem az öröm lényeges szerepét a keresztények lelkiéletében.

— Nagy kincs a hit és drága ajándék az öröm. A lélek, a szív öröme tükröződik az ember arcán, és az örömöt tükröző arc bizalmat ébreszt. A paptestvérek számára jó, ha örömöt tükröző arccal tekintenek egymásra.

— Az örömről szóló Szolgálatból azt elmélkedtem ki, hogy az Ajándékozónak öröm az, ha a megajándékozott örvend az ajándéknak, — ezért nemcsak megköszönöm a mindennapi életajándékot, hanem nagy öröm ez nekem, és azt mondom: én vagyok a legboldogabb ezen a világon.

— Nővértársam halála után nem volt reményem, hogy továbbra is, legalább a Szolgálat által kapcsolatban lehetek az egész világban szétszórt magyar testvéreimmel. De igazi örömmel tölt el, hogy a kapcsolat fennmarad továbbra is közöttünk. Sokszor a nehézségek közepette innen merítek bátorságot a további küzdelemre, látva, hogy a többiek milyen nagylelkűek az áldozatok vállalására, másoknak meg milyen nagy szükségük van a mi imáinkra és áldozatainkra. Ez igazi buzdítás a küzdelem további folytatására. Imáimba foglalom naponta az összes odahaza és külföldön élő magyar papokat.

+

Szívesen gondolok vissza egy éppen 25 éve meghalt kedves paptársamra, Dr. Koncz Józsefre. Csaknem három évig együtt dolgoztunk az újpesti Szent István-templomban. Vasárnaponkint ő mondta a 10 órás és a fél 12-es szentmisét. Előbbin többnyire a férfiak jelentek meg, utóbbin a műveltebb közönség nagy számban. Ismerte hallgatói igényeit, hisz fiatal korukban javarészt tanította őket az iskolában. Komoly gondolatokat adott nekik. Szívesen hallgatták. Kitűnő orgánuma volt. A járókelők sokszor megálltak az utcán és ott hallgatták, mert szava tisztán kihangzott. Egy alkalommal a templomgondnak meghívott bennünket vacsorára. Hárman voltunk papok. Én Koncz bácsi mellett ültem. A hangulat jó volt, otthon érezte magát. De tízet ütött az óra. Koncz bácsi felállt és imádkozott. Aztán megjegyezte: tíz órakor minden becsületes papnak otthon a helye. Együtt mentünk haza, s útközben meséltem neki Castelgandolfóban töltött éveimről. XII. Pius pápa nagyon szerette a magyarokat, mióta mint pápai legátus az eucharisztikus kongresszuson megismert bennünket. Ha magyar zarándokok jöttek a Vatikánba, külön fogadta őket. Az érdeklődőknek szabad volt megtekinteni a Szentatya lakosztályát is. A búzát a Szentatya Magyarországról hozatta. Magyar kenyeret evett embereivel.

A Könyves Kálmán gimnáziumban tanította Koncz atya a hittant. Vasárnaponkint exhortációt tartott az ifjúságnak, utána a legnagyobb rendben mentek át a diákmisére. A jó Isten áldása kísérte hittanári munkáját. Hetvenkét papot nevelt, többi növendéke pedig most is gyakorló katolikus. Föl-fölkeresik a Szent István-templom kriptájában levő sírját, és rövid imádsággal róják le hálájukat iránta.

PAPI JUBILEUMOK

Gyémántmisék: Willesits Ferenc volt plébániáján, Őriszentpéteren és jún. 6-án Budapesten a Május 1 úti templomban.

Dr. Nyisztor Zoltán apostoli protonotárius a Római Magyar Intézet kápolnájában jún. 29-én.

Aranymisék: Dr. Bálint József szentszéki tanácsos, ny. plébános jún. 19-én Pécsett.

Brunáry Ferenc tb. kanonok, c. esperesplébános jún. 26-án az Újpest-kertvárosi Szent István templomban.

Dr. Bacza Dezső c. prépost, pápai kamarás, ny. esperesplébános jún. 26-án Nagybajomban, tíz volt káplánjával koncelebrálva.

KÖNYVSZEMLE

M.-D. Chenu: Pour une théologie du travail. (A munka teológiája érdekében.) Seuil, Paris 1955, 123 o. (Németül: Die Arbeit und der göttliche Kosmos. Matthias-Grünewald-Verlag, Mainz 1956.)

A könyvecske a nagy domonkos teológus három rövid tanulmányát tartalmazza. A címadó elsőhöz még két olyat tett hozzá, amely elsősorban történetteológiai keretbe állítja a kérdést. Kis terjedelme ellenére roppant gazdag tartalmilag. Meg sem kísérelhetjük végig követni menetét, csak néhány alapvető gondolatát emeljük ki.

A munkáról való felfogásunk függ attól, hogyan látjuk az ember „szerkezetét" és a világhoz való viszonyát. Chenu meggyőződéses tomista. Elismeri, hogy a platóni-ágostoni irányzat is beletartozik az Egyház egészébe, de támadja az ezekre alapozó dualista szemléleteket és pesszimisztikus visszavonulást. Az ember nem „testbe börtönzött lélek", hanem test és lélek lényegi egysége. Vagyis szellemi szabadság és materiális meghatározottságok egysége. A szellemnek az anyag fölötti uralma nem jelent függetlenséget az anyagtól. A dolgozó szellemi-lelki tökéletesedése nem a munkán kívül megy végbe. Nem szabad szembeállítani a tevékenységet és szemlélődést. A technikában — minden különbség ellenére — ugyanaz az értelem tevékenykedik, mint a kontemplációban. Akár a külső világon dolgozik, akár önmagunkon, Isten képmásaként működik.

A teológia régóta beszél „Isten uralmáról" a világon, s a középkorban meg Szent Tamásnál még világos volt az anyag jelentősége és a homo artifex evilági szerepe. Kár, hogy a teológia azután áldozatul esett a természet és kegyelem lutheri szembeállításának, és elhanyagolta azt a szemléletet, hogy a világ az ember tevékenységének természetes kerete és szellemi környezete. Valójában ez a Biblia szemlélete is. És a mai világ iránya ennek felújítására szólít fel.

Az ember az utolsó században vette észre először tisztán és tudományosan a maga gazdasági szerepét. A kereszténység először kissé lebecsülte ezt az „anyagias" gondot, s így a teológia sajnos teljesen távol maradt az új tudományos gondolkodás kialakulásától. Nem véletlen, hogy a munka világa lett a pozitív ateizmus idege. Az ember annak arányában, ahogyan munkája közben elidegenedett önmagától, elveszítette Istent és önmagát is. A munkának azért nem lehetett többé vallásos értelme, mert emberi értelme sem volt. A gépesedés korszaka a munka minőségi változását és az életmód mélyreható átalakulását hozta létre. A külsőséges és elégtelen alkalmazkodástól csak akkor tudunk eljutni az eleven asszimilációig, ha komolyan vesszük lelkileg és erkölcsileg a természetet, a világot, egészen a végső következményekig.

Tudnunk kell, hogy a kegyelem teljesen magába veszi a természet igényeit és elvárásait, sőt kifejleszti és kiteljesíti őket. És miután orvosolta gyöngeségeiket, kiegészítette hiányaikat, szívesen elismeri saját önálló törvényeiket. Másrészt a kegyelem az időben árad ki. Az Egyház katolicitása nemcsak földrajzi, hanem történelmi fogalom is. A kereszténynek megvan az a kísértése, hogy az örök értékmércéket sematikusan rávetítse a földi valóságokra. Ez hamis idealizmus vagy racionalizmus. Így érzéketlenné válik a társadalmi fejlődés, kialakulás (devenir social) iránt, helytelenül szembeállítja a társadalmi renddel, ill. csak mint ennek útját fogja fel.

A kereszténység nem lett hűtlen elveihez: mindig szeretettel fordult a szegények és elnyomottak felé, és hirdette a munka nemességét. De megmaradtunk morális talajon, és a „jótettek" elfödték a valóság ontológikus gondját. „Tragikus helyzet, olyan vallásosság eredményeképpen, amely nem fogta fel, mit jelentett magának Istennek, hogy emberré lett!" A csüggedt apologetika helyébe most saját hitünk elmélyítését

és az élet újjáalkotását kell állítani. Szomorú, hogy van munkaerkölcsünk, munkaaszketikánk, esetleg munkamisztikánk, de nincs a munkának teológiája. (Ma, húsz év múlva sincs!) Hová jutott a 19. századi spiritualizmus? „Igen lapos polgári liberalizmusba, blazirt és perverz szabadságfelfogásra, a belső érték megvédelmezésének álszent bizonygatására, és végül az igazi testvériség halálos megrázkódtatására."

Az ember azzal jut el saját tökéletességére, hogy a természetből emberi világot, civilizációt alkot. „A civilizáció bölcs viszony a szükségletek kielégítése és a tovább fejlesztett teremtés között, a munka szép gyümölcse." Elvileg ennek a folyamatnak minden állomása haladást jelent. Óvni kell persze itt a veszélyektől és a naiv optimizmustól. Az ember lényege a munkában nyilvánul meg, de a munka nem azonos az ember lényegével. Nem istenünk. Elutasítjuk a „szociológiai monizmust" is, amely az embernek csak fizikai szükségleteit veszi figyelembe. Kétségtelen azonban, hogy a munka befolyásolja az ember egész lélektani, erkölcsi és lelki magatartását. Teljes dinamikájában kell vizsgálnunk: személyes és közösségi, metafizikai és történelmi jellegében.

A munka célja ma már nem a puszta kenyérkereset, hanem a közvetlen alkotás az egyéni és közösségi haladás szolgálatában. Még az egyszerű munkás is homályosan tudatában van ennek. Az egyesek a közösség keretében tevékenykednek. Így a munka a humanizáció és szocializáció sarkpontja. Egy üzem, egyfajta munka emberei közt a közös mű munkálásának szolidaritása, értéktudata fejlődik ki, belső szabadság a kényszerben, eleddig ismeretlen „szociális hőmérséklet". Nem puszta egymás mellett állás és összeadódás ez (a liberalizmus tévesen fogta fel az egyéni szabadságok „koalíciójának"), hanem koncentráció és energiasokszorozódás. Hogy a valóság sokszor egészen más, mint az egységnek ez a paradicsomi álma? A kereszténytől ez nem lepi meg. Tudja, hogy a munka is, mint a szeretet és minden más, megváltásra szorul. A Genezis isteni utasítása után következett a bűn, és elsődleges befolyással volt a munkára is. Lényeges természete azonban megmaradt. Az elidegenedés, a személyiségromboló kollektivizmus csak tragikus közbenső állomások, a szocializáció folyamatának emberi visszája. Végső soron a közös vállalkozások belső ereje a spiritualizálódás felé vezet, és szabadító erőt képvisel. Az ember az anyaggal való érintkezésében Isten szeretetének közvetítője az anyaghoz. Isten terve szerint az ember hivatása, hogy a mindenség ura legyen. Az ember tehát Isten munkatársa a teremtésben, miközben Isten számol a kockázattal, hogy meg is fordíthatja az isteni tervet.

Olyan teológiai és lelkiségi tanítást kell tehát kifejlesztenünk, amelyben a munka világa megtalálja egyensúlyát és keresztény értelmét. A munka „nem az emberi tökéletesedés puszta eszköze, hasznosságok, előnyök, felvirágzási lehetőségek egyszerű kötege, amelyet jámbor szándék által erkölcsössé teszünk." Nem elég a külsőséges moralizálás, az „érdemszerző eszköz" gondolata, csalódás a jószándékot a dolgok tárgyi természete elé helyezni. Képtelen állítás, hogy magának a tettnek alig van jelentősége, csak az Isten iránti szeretet számít a földi valóságokra való tekintet nélkül. Így csupa-jóakarat keresztények gyakran lehetetlenné teszik saját tevékenységük igazi felfogását, meghiúsítják hatékonyságát. Meg kell látnunk, hogy a munka, „a munka civilizációja" önmagában értékes a világ kialakítására és az emberiség történelmi sorsára vonatkozólag, megvan a sajátos igazsága és hatóereje. Másodrendű cél, de a maga rendjében sajátos cél.

Történelmi pillanatban élünk. A munka humanizmusának kialakításáról van szó. Hangsúlyozottan és szervesen meg kell adni teológiai helyét az emberi tevékenység egészében. Ha ismét visszaadjuk egész tartalmi gazdagságát, akkor állítjuk újból vissza igazi, a Teremtőtől rendelt helyére, kozmikus és emberi szerepébe.

S. M.

Engelbert Gross: M i s e k ö n y v e m . Opus Mystici Corporis, Bécs 1977, 63 o.

Csinos kiállítású, zsebkönyv formájú gyermekmisekönyv, pontosabban — mint alcíme is mondja — bevezetés a szentmiséhez. Színes képei kifejezőek, a lényegre

szorítkozik. Filmszerüen pergeti le két kis gyerek: Marika és Jóska élményeit a szentmisén, — gyakorlati útmutatásul szülőknek, nevelőknek és a szentmise mozzanatainak megvilágítására.

A kísérőszövegek stílusa természetes. Nem a hivatalos liturgikus szövegek kivonatait hozza, hanem a mindennapi élet kifejezéseit használja. A nehezebb fogalmak megmagyarázása itt is a nevelő felnőttre vár, akivel a gyermeknek mindezt a templomban kell megélnie. Az ott látott és hallott élményeket a könyv alapján, Marika és Jóska példáján, otthon vagy az iskolában együtt beszélik meg, tudatosítják. A képek és szövegek segítségével megtárgyalják a templomban látott tárgyakat, jelképeket, megérezetve mélyebb tartalmukat.

Így a nevelő eleven hitén, példáján, tanúságtételén a gyermek megtapasztalhatja Isten eleven valóságát: „Mennyei Atyánk gondol ránk, — Jézus asztalánál vár ránk. Itt meggyőződhetünk arról, hogy ő szeret minket, szeretete táplál, erősít mindennapi életünkben."

A könyvecske a modern korszellemnek megfelelően erősen hangsúlyozza a mise közösségi jellegét.

Céljáról és módszeréről a szerző rövid utószóban számol be a könyvet a gyerekek kezébe adó felnőtteknek.

Kívánjuk, hogy az értékes könyvecske sok gyermekkel szerettesse meg Urunk áldozatát!

Hegedüs Erzsébet

Teológiai évkönyv 1975. Mai indítások a lelkipásztori munkához. Szerkesztette Cserháti József, Keszthelyi Ferenc, Nyíri Tamás. Szent István Társulat, Budapest 1975, 405 o.

A tetszetős kiállítású tanulmánysorozat elöszavában **Cserháti** József pécsi püspök rámutat a kiadvány célkitűzésére: a II. vatikáni zsinat befejezésének tizedik évfordulója és az 1975-ös jubileumi szentév alkalmából kíván elméleti és gyakorlati programot adni a magyar papságnak.

Húsz önálló tanulmány huszonegy szerzőtől, a papi élet sokrétű feladatköréből. Az egész köteten végighúzódik a meglátás: Nincsen igazi kérügma igazi elmélet, ‚theoria' nélkül, viszont meddő maradna a legkiválóbb elmélet is, ha nem jutna része abban, hogy az evangélium tanítása kegyelmi életté váljék Krisztusban.

A sorozat élén **VI. Pál** pápa apostoli buzdítását olvashatjuk a keresztény örömről. **Nyíri** Tamás hittudományi akadémiai tanár gondolatsziporkákban gazdag írása a modern szociológiának a teológiát érintő ellenvetéseivel foglalkozik (A relativizálók relativizálása). **Szennay** András pannonhalmi főapát, hittud. akadémiai tanár a ‚Vallás és hit' kapcsolataival foglalkozik: a vallás nemcsak az élet földöntúli értelmét keresi, hanem az evilági életnek is alkotó eleme. **Paskai** László hittud. akadémiai tanár a ‚Hit és tudomány kapcsolatai'-t vizsgálva rámutat, hogy a profán dolgok és a hit dolgai ugyanattól az Istentől származnak. Mindkettő kutatásának megvan a maga sajátos területe és határa. A kettő mégis összefügg egymással, mert személyes életünk ebben a világban folyik le.

Az alapvető kérdések után bibl ikus tanulmányok következnek. **Diós** István szemináriumi elöljáró rövid bevezetést ad az újszövetségi szentírás könyveihez, eligazításul olvasásukra. (Hogyan olvassuk az újszövetségi szentírást?) A szentírástudomány történelemkritikai módszeréről értekezik **Gyürki** László olaszfai plébános. ‚Ragaszkodhatunk az igazsághoz és nem kerülünk szembe a dogmákkal, de nem mellőzhetjük a tudomány új eredményeit', hangsúlyozza Lagrange-t idézve. **Jelenits** István piarista főiskolai tanár a biblikus meditáció kozmikus tágasságára mutat rá ‚A Jézus meditáció' c. szép tanulmányában. ‚Mit mond a szentírás Jézus feltámadásáról?' Az újszövetségi szövegek erre vonatkozó tanúbizonyságával foglalkozik **Schmatovich** János lelkész. **Koncz** Lajos egri teol. tanár ‚A kinyilatkoztatás teológiájának megújulása századunk-

ban' cím alatt rámutat arra, hogy egy túlzottan elvont, rendszerező, fogalmi teológiával szemben a konkrétabb, biblikus jellegű, üdvösségtörténeti irányú teológia, a ‚Mysterium salutis', tör az utóbbi évtizedek folyamán mindinkább előtérbe.

A mai ember ‚gondolkodási modellje' szerint lenne kívánatos újrafogalmazni Jézus istensége és embersége egymáshoz való viszonyának kérdését, mutat rá **Előd** István piarista főiskolai tanár ‚Jézus Krisztus a ma dogmatikájában' c. eszmefuttatásában. **Gál** Ferenc hittud. akadémiai tanár ‚Üdvtörténet és eszkatológia' c. tanulmányában felveti a kérdést: Tudjuk-e hitelre méltóan hirdetni az örök élet tételeit, mint az ember egyetlen igazi célját? **Tomka** Ferenc egri teol. tanár a szentségtan teológiai alapjairól és a szentségek kiszolgáltatásának lelkipásztori kérdéseiről ír. (Szentségszemléletünk a zsinat után.) Az Egyház az üdvösség egyetemes szentsége, amely nyilvánosságra hozza, s egyúttal meg is valósítja Isten emberszeretetének misztériumát (GS 45). Ez a témája **Hosszu** Lajos főiskolai tanár értekezésének. (A Krisztusban megszentelt közösség.)

A következőkben főként a keresztény élet g y a k o r l a t i kérdései kerülnek sorra. ‚Van-e normatív ereje a tényleges erkölcsnek?' — veti föl a kérdést **Bolberitz** Pál lelkész. Csak egy erkölcsi rend van, és ez a valóságra épül. Mégis vannak helyzetek, amikor úgy tűnik, hogy lehetetlen eleget tenni az egyház erkölcsi parancsainak. ‚Imádság és papi szolgálat' c. munkájában **Dankó** László budapesti lelkiigazgató sürgeti, hogy elavult formák és gyakorlatok helyett találjunk mai formákat, stílust a mai imádság számára, és a mai élet körülményeinek megfelelő gyakorlatokat. **Csanád** Béla hittud. akadémiai tanár a keresztény nevelésről, mint Isten egész népének feladatáról ír. Kiemeli, hogy a keresztény környezet kialakítása egyike a legfontosabb feladatoknak. ‚A püspök és az egyházmegyei papság kapcsolatáról' értekezve **Cserháti** József püspök két kérdést vet fel: hogyan viszonylik egymáshoz a püspök és a pap az egyházi hivatal viselésében, és mi a püspöki tekintély igazi biztosítéka? **Keszthelyi** Ferenc plébános **Bán** Endre lelkésszel ‚az élet határhelyzeteinek pasztorációs kérdéseit' fejtegeti. A keresztelés, a betegek kenete és a házasság szentsége körül csoportosítják meglátásaikat. ‚A „szabadság" felelőssége a liturgiában' c. írásában **Nagy** Lajos plébános megállapítja, hogy a liturgia reformjának szellemében a papoknak a liturgia művészeivé kell válniok. **Czakó** István érseki irodaigazgató ‚Az egyház és a jövő társadalom alakuló kapcsolatainak látható jeleiről' írt értekezésében rámutat, hogy az aggiornamento eleve elkésett, ha az a célja, hogy az Egyházat a jelenhez hozza közel. Az Egyház jövőjének építése nem más, mint az Egyház jelenlétének építése a jövőben. **Arató** Miklós plébános történelmi eszmefuttatás keretében mutatja be annak szükségét, hogy a II. Vatikáni zsinat nyomán bekövetkezett liturgikus változásokat a papság és a hívek a forrásokig visszanyúló s onnan átélt hit közösségi megnyilvánulásának fogadják el. (Templomaink liturgikus tere)

Ahány szerző, annyi egyéniség, munkaterük, környezetük hátterével. Ahány tanulmány, annyi szín: mozaikkövek, amelyeket egységbe hoz a közös cél: a II. Vatikáni Zsinat gondolatait beleplántálni a magyar papságba, elmélyíteni a magyar lelkipásztorokban. Mindez természetesen nem nélkülözi a kockázatot. „De nem akkor kockáztatunk-e legtöbbet, ha kitérünk a kockázat elől?" (Nyíri, 37. o.)

A tanulmányok kiinduló állása is sokféle: tudományos, lelkipásztori, — egyik a pedagógus szemével, másik a spirituálisével nézi a problémákat, vagy éppen az egyházkormányzat gondjai közül indul neki munkájának. A módszerek is eltérőek; de a tudományos apparátus, vagy egyszerűen a vonatkozó irodalom megjelölése, sőt elmellőzése mellett is megmarad a közös nevező: teológiai-lelkipásztori továbbképzés a II. Vatikáni zsinat szellemében.

Mindent egybevetve örömmel köszöntjük a vállalkozást. Kívánjuk, hogy az első ‚évkönyv'-et mihamarabb továbbiak kövessék, hogy az aggiornamento folytonossá váljék, és így a jövőben is mind jobban elmélyüljön a második Vaticanum friss életet jelentő szelleme.

Dr. Gianone Egon.

Ideiglenes Zsolozsmáskönyv. (A Liturgia Horarum alapján.) Kézirat gyanánt közreadja a Magyar Katolikus Püspöki Kar. Budapest 1976, 750 o.

A magyar zsolozsmáskönyv előfutára a zsinati liturgikus konstitúció irányelvei szerint a római breviárium nyomán készült. A zsolozsma napi istendicsérete a nap és az élet ritmusát követi. Jelenleg a napi öt hóra: olvasmányos imaóra — reggeli dicséret — napközi imaóra — vecsernye — kompletórium. (Érdekes, hogy a hórák és a részek nevét a könyv hol meghagyja latin formájában: tercia, kantikum, hol lefordítja.) A szövegek mondanivalója segít, hogy a zsolozsma ne csak elvégzendő kötelesség, hanem személyes imánk, mindennapi kenyerünk lehessen. Ezt célozzák a reggeli dicséret és a vecsernye aktuális „fohászai" is, amelyek fordítása a responzóriumokéval együtt jó és sikerült. Megfelelnek a misében a hívők könyörgésének, szolgálják a törekvést, hogy a hívőket is bevonjuk főleg ezeknek a hóráknak imádkozásába. Felhasználhatjuk őket szentmisében is, vagy mintának alkalmi könyörgéseink megfogalmazásához.

Pozitívum a liturgikus reformban az olvasmányok körének bővítése: a Szentírás teljesebb köre, a szentatyák, klasszikus egyházi írók, hiteles szentéletrajzok kincstára. A könyv közli a szentírási szakaszok beosztását, a második olvasmányhoz pedig ajánlatokat ad. Ezek közt örömmel látunk néhány modern lelki írót és két magyart is.

A törzsrészt a négyhetes zsoltárciklus alkotja. A közös zsolozsmák típusait helykímélés céljából ügyesen összevonták (igaz, néhány részlet feláldozásával, pl. szerzeteseknél, nevelőknél). Sajnálatos a halotti zsolozsma kihagyása. A függelék karácsony, húsvét és pünkösd napjának teljes zsolozsmáját hozza. A Propriumból csak a vasárnapok és főünnepek Benedictus- és Magnificat-antifónáit és könyörgéseit közlik. Így főleg a két nagy liturgikus időszakban (ádvent és nagyböjt) meg a sajátosabb ünnepeken a könyv elég döcögve használható. Szívesen látnánk majd a magyar szentek ünnepein ősi szép emlékeinkből vett szövegeket, himnuszokat, antifónákat (mai fordításban!). — Zsinati engedmény az imaórák átváltása vagy összevonása arra a napszakra eső más liturgiával. Erre nem ad utasítást a könyv, pedig szorgalmazza a hívek bevonását a reggeli dicséreten vagy a vecsernyén. Bele lehetne ezeket építeni a szentmise liturgiájába a monasztikus gyakorlat mintájára.

A zsoltárok fordítása új, nem azonos az 1973-as Szentíráséval. Azt Gál Ferenc nyilvánvalóan a héber eredetiből készítette, ez pedig pontosan követi a breviárium latin „új-Vulgátáját". Ami néha (pl. 67. zs.) nem kis teljesítmény. Egyáltalán századunkban a magyar zsoltárfordítás példátlan virágzásnak indult: Sík Sándor 3 változata, Farkasfalvy, a katolikus és a protestáns szentírásban található fordítás, az erdélyi lectionarium részletei . . . A zsolozsmáskönyvben szereplő fordítás nívós, gördülékeny és recitálásra alkalmas. (Még alkalmasabb lenne, ha nem ragaszkodna a hosszú szakaszokhoz, hanem rövidebb egységekre bontaná a szöveget.) Fölmerül persze a kérdés: hasznos-e ragaszkodni a prózához, mikor a magyar nyelvérzék a legelső kísérletektől máig mindig versnek érezte a zsoltárokat. — A különben költői és magyaros szöveg itt-ott simításra szorul (pl. számtalan tulkok, ajkaim; a 124. zs. 4. sorában a latinból, az antifónából és az értelemből is világos, hogy nem a nép „veszi körül az Urat", hanem fordítva!). Föltűnő főleg a személyes és mutató névmások túltengése (pl.: perzselő parázs jött ki ôbelőle 121, megfeszíti íját és azt felkészíti 97; a 30. zs. első 12 sorában ötször fordul elő az „engem"). A kompletórium szövegében is: „Uram, a te kezedbe ajánlom az én lelkemet" — legalábbis az „én" teljesen fölösleges. A „Quoniam in aeternum misericordia eius" sornak „Mert örökké szeret minket" meglepő fordítása sajnos még a gyónás záradékába is bekerült, ahol pedig igazán „irgalom"-ról van szó!

A remek himnuszok fordítása bizony nem könnyű. A színvonal itt erősen változó, kitűnő alkotásoktól (pl. 1. hét hétfő olv. II. vagy csüt. Laudes) félresikerült kísérletekig. Ahol lehetett, felhasználták Sík Sándor himnuszfordításait. Ezek ma átdolgozásra szorulnak, részben a latin szöveg változásai, részben egyes elkopott kifejezések miatt. Ez a feladat néha jól sikerült (pl. 67,119,154), máskor nem („torlatok" persze keresett

szó, de nem lehet „örvények"-et tenni helyébe sem ritmus, sem rím szempontjából!), ismét máskor elmaradt. Főleg a himnuszokban van egy sor ma már nagyon idegenszerűen ható archaizmus (ajándok, ismérünk, bétölt, érzenünk, mívelt, alkottatott, töltözzön a kebel stb.). Nem illik a klasszikus verselésre kitűnően alkalmas magyar nyelvben a metrikus himnuszokat hangsúllyal utánozni, mint a nyugati nyelvekben. Viszont épp ily kevéssé meggyőző a zsolozsmáskönyv egyik gyöngyének, a Salve diesnek jambikus fordítása. A fordítás néha messze elrugaszkodik az eredetitől (Ipse dux clarus fuit et magister — Egyszerű pap volt, vezette a népet). Legkedvesebb „nyelvbotlás" az Inde iam gaudent miseris adesse — Innét örömmel nézik nyomorunkat (!) sor. Sajátságos, hogy a népies-archaikus „nékünk"-féle alakok szinte törvényerőre emelkedtek liturgikus nyelvünkben, a miseszövegek fordításában is. Ez nem az élet nyelve! A Mária-antifónáknak sok szép népi vagy műfordítása állna rendelkezésre. Ha mindezeket valami okból mellőzni akarják, akkor sem szabadna úgy fordítani, mint a Salve Regina befejező része. — A szentírásfordítást igen dicséretesen átadták felülvizsgálatra egy nyelvész lektornak. Nem lehetne a himnuszok fordításaival nagyszámú kitűnő műfordítónkat megbízni?

Igen ügyes a hórák menetét összefoglaló betétlap. A hórakezdet szép és szabatos „siess segítségemre" fordítása vajon miért laposodott „segíts meg engem"-mé? (Ráadásul ez az alább említendő OMC-féle Kis zsolozsmában következetesen „engemet"-nek szerepel.) A Magnificatból az Ordinariumban kimaradt hat sor könnyen pótolható a kartonlapról (a Kis zs.-ba viszont sajnos így került be!). A 31. zs.-ból kiesett öt sor azonban teljes zavart teremt az összefüggésben (148).

A betűk a kicsinyített gépelés folytán bizony elég aprók lettek, de kárpótol ezért a levegős szedés. Elszomorító viszont a sajtóhibák tömege. A „Divinum Officium" több gondot érdemelt volna gépelőtől és korrektortól egyaránt. Hagyján, amíg csak „közönséges" hibákról van szó. Persze a ritmus sokszor megbillen, mert kimaradt egy szótag, vagy az „s" helyébe „a"-t gépeltek. De bőven akad „veszedelmesebb" is. Csak ízelítőül: mi az ember Fia, hogy gondot viselsz rá? 287, „testi utódokat ültetem a te trónodra" 375 (Kis zs. is), igazság mézescsöppjeit 107 (Kis zs. is; a „mézes" beszéd magyarul éppen nem igazságot jelent!); mindet békében őriznek 519 (Kis zs. is), Atyánknak s a Fiunknak is . . . hódolat 571, Vértanúink . . . vérünk ontásával megvallották hitüket 600 . . . Hogy az ékezetek utólagos felrakásánál egyes szavak vagy sorok „kiesnek", az természetes. Bő példatár van viszont arra, hogy ott találunk ékezetet, ahol nem kellene: vízek, úra, Vígasztaló, zúgát, őrízz, hazúg, elöljáró, útadon, sőt: ne vígy minket a kísértésbe . . . Az „ó" indulatszó után következetesen vesszős áll, ami sokszor nem helyes. Így lett a sexta himnuszából: „Ó, legdicsőbb, s fénye alatt . . ." (Ő legdicsőbb helyett! Kis zs. is.) A „magyarázó" vesszős máskor is zavar, pl.: az Úr, maga az Isten, vagy: A rend, a rend nyomába lép.

Azért mentünk bele kicsit részletesebben a hibák taglalásába, hogy a végleges kiadás gondozóinak segítségére legyünk. Sok hiányosságon könnyű lesz segíteni szaklektor és éber korrektor segítségével. Addig is a könyv hasznos szerepet tölthet be a végleges kiadásig jelzett öt év áthidalásában.

V.- F. — Sz. J.

Kis zsolozsma. Reggeli dicséret, napközi imaóra, vecsernye, kompletórium egy hétre. Opus Mystici Corporis, Bécs 1977, 136 o. — A húszéves fennállását ünneplő kiadó az imént ismertetett Zsolozsmáskönyv alapján Török Jenő szerkesztésében egy hetes válogatást adott ki a legszebb zsoltárokat tartalmazó imaórákból világiak számára. Az ízléses kiállításban, tartós puha kötésben megjelent könyvecske válogatásának elveit a Jegyzetek tartalmazzák. Hasznosak az elején a gyakorlati útbaigazítások, a hórakezdetek kiírása (ezt a nagy Zsolozsmáskönyvben is örömmel láttuk volna, de legalább a betétlapon, mert az apró változtatásokat a legnehezebb megszokni) és más, a zsolozsmázás menetét könnyítő útbaigazítások; szép és igen áttekinthető a nyomástükör.

R.

Sík Sándor: Összegyűjtött versei. Sajtó alá rendezte Jelenits István. Lektorálta Dr. Béládi Miklós. Szent István Társulat, Budapest 1976. 968 o.

„Rossz korszak a líra számára" címet adta Bertolt Brecht egyik versének, amelyben költői ihletéről tesz vallomást: „Küzd bennem a virágzó almafa keltette lelkesedés a mázoló beszédei miatt érzett iszonnyal. De csak ez utóbbi kerget az íróasztalhoz." Boldog korszak a líra számára — gondoljuk Sík Sándor Összegyűjtött verseit olvasva. Egy nemesen gondolkodó, mélyen látó és láttató költő foglalta itt versbe gazdag életének különféle fázisait, munkáját, szabadidejét, szenvedését, tépelődését, örömeit, vakációs élményeit, baráti s papi kapcsolatait, önkritikáját, imádságát, lelki életének megragadó pillanatait, egyszer alig-alig hallhatóan dudorászva, költői sípját próbálgatva, majd lelkesen dalolva és az élmény hangulatának megfelelően az emberi szív különféle regiszterein játszva. Az iszonyat hiányzik versei élménytartalmának színes palettájából. De épp ezért tud Sík ugyanabban a korszakban, amelyben Brecht élt, a gyermeki öröm önfeledésével, a sokat tapasztalt ember megértésével, a gondolkodó mélyrelátásával, a szemlélődve imádkozó csodálkozásával vigasztalóan, felemelően, a szenvedőkhöz és lesújtottakhoz térdelve, az egyszerű, természetesen gondolkodó emberektől elragadtatva, a gonoszságtól megrendülve, az öldökléstől visszaborzadva, diákjait tanítva, nevelve, lelkesítve, az önmagával vajúdó világban itt is, ott is megmegcsillanó húsvéti fényt fölfedezve — énekelni, igazi lírát írni. Benne „a dal fecskéje fészkes" (Októberi rózsák). Szívében nincs iszonyat, arcát nem torzítja gyűlölet, ajkára nem nyomul szitok. Költeményein ott van személyiségének ártatlan hamva, egyszerűsége, igénytelensége, szerzetesi szegénysége, a mindennapi munka szürkesége, de bensejének — egy lelki embernek — megigéző varázsa is. Költői szíve nyílt, áttetsző, mindenki számára hozzáférhető és elérhető; csordultig telt forrás, amelyből csendesen csobognak a merengés és az imádság, az élet- és az emberszeretet felfrissítő és megújító vizei. Sík önmagát adja oda az olvasónak verseiben ellenszolgáltatást nem várva, visszavonhatatlanul, maradéktalanul. „Csak attól lesz az élet érdemes, / ha odaadjuk. Mindegy, hogy kinek: / Ha odaadtad, akkor megtalálod, / ha feláldozod, akkor a tied!" (Szabadíts meg a gonosztól) Prófétai szó ez annak a kornak is, amely az élet értelméről értekezik és vitatkozik és — kételkedik.

De ezzel már majdnem feleltünk is a következő kérdésre: Miben látjuk napjainkban Sík Sándor verseinek értékét?

Goethe szerint a lírikusnak, a költők legmagányosabbjának az a feladata, hogy előre érezze a nemesszívű lelkek érzelmeit, egyengesse az érzelem útjait és vigye be az öntudatba azt, amit addig még senki sem tudott kifejezni. A lírikus a kimondhatatlant foglalja szóba és dalba. Sík lírai élménye olyan sajátosan az övé és ugyanakkor olyan általános, közös emberi élmény is, hogy a zsoltárok élményeivel hasonlítható össze. Zsoltár- és himnuszfordításainak hangulata lengedez lírájában is. Nem hiába ír imakönyveket. Sok verse a Mindenki imádságoskönyvé-be illene. A pro-fé-mi görög szó eredeti értelmében előre-szóló, elő-imádkozó, próféta. De nem próféta abban az értelemben, ahogy Goethe határolta el a próféta hivatását a költői küldetéstől, mintha mereven egy meghatározott célra nézne, egy bizonyos tannak lenne szócsöve, hogy ezzel és eköré, mint hadilobogó köré gyűjtse és sorakoztassa a népeket. Sík küldetése nem kapitánykodás és vezérkedés; ő nem a dörgedelmes igék bajnoka. Az ő feladata dallal hódítani meg az emberszíveket: „Ó engedj énekelnem Ninivének!" (A fordított Jónás próféta)

Sík szerelmes az emberbe, az életbe, minden földi-természeti szépségbe, mert rajta és benne csillan föl számára a Teremtő Isten arca, akinek elkötelezte magát, mert itt jelenik meg az örökkévalóság, mert itt lesz valósággá a megváltás. Élménye nem a felhőkben repdes, hanem a földhöz tapad, hogy a konkrét anyagiból emelkedjék az eszményi felé, mint a legtöbb magyar népdal.

Bocsásd meg énnekem, Uram,
Hogy jobban szerettem nálad
A meggyet, a mézet, a hársfavirágot,
Felhők mesekönyvét,
Apró gyerekek gügyögését,
Fiúk-lányok mosolya lobbanását,
Férfiak írott homlokát,
Kezed játéka műveit.

. . . . . .

De mondd meg, Uram:
Behunyhattam-e szemem előlük,
Mikor belőlük Te néztél reám?
Bedughattam-e szavukra fülem,
Amikor Te búgtál bennük
Kimondhatatlan sóhajtásokkal?

. . . . . .

Ó Istenem, ha az én árva bodza-sípom
Egy századrészét el tudná fütyülni annak,
Amit te mondtál énnekem magadról
Egy parasztdal egyetlenegy sorában!

(Bocsásd meg)

Sík verseire nem lehet a „littérature engagée" etikettjét ragasztani, amely a korszak oly sok íróját és költőjét jellemezte. Alapmagatartása mégsem a steril semlegesség és pártonkívüliség. A piarista kolostor számára nem a boldogság szigete, hanem az emberért, különösen a fiatalságért és magyar népéért megélt és átélt elkötelezettségé. Wolfgang Schlachter egyetlen jellemző mondattal karakterizálja Kindler irodalomtörténetében: „a vallásban látta a szenvedők igazi segítségét." A szenvedőt, a nehézségekkel küzdőt sohasem adja fel, sohasem hagyja cserben. Mindig a klasszikus humanizmus híve marad. Hazája jövőjének sorsdöntő pillanatában Horatius 7. epodoszával kérdi: „Hová rohantok, jaj hová, gonosztevők? / Mért vontok újra kardokat?" Csalhatatlan történelmi érzékkel a jelent a múlton méri le. S ő mindig az ember pártján áll: a Samu bácsikkal meg a Tera nénikkel érez együtt. Gomolyogjanak bár három oldalról a felhők hazája egén, ő akkor is a hit és a remény énekese marad:

Fogy már a levegő
Az omló ég alatt.
De a vak boltozat
Szürőjén átszorong
Egy csöpp ezüstke pont,
Egy pont, egy tiszta pont.
Egy pont, mely egyre nő.

(Felhők háromfelől)

Sík hisz a szeretet végső győzelmében, a lelkek közösségében. De a szeretet konkrét megnyilatkozásához hozzátartozik a gyengédség s következőleg a gyengeség is, az emberi szabadság és lelkiismeret iránt érzett tisztelet, amely nem ismer erőszakot.

Ma az irodalom minden ágában divatos lett az individualizmusnak való hódolat. Az írók és a költők szavain át az emberi lélek mélyébe akar behatolni a mai kor olvasója, hogy egyre újabb zónákat fedezzen fel. De joggal kérdezzük, vajon megbecsülésre méltó-e minden emberi individualitás, amely manapság irodalmi kifejezést kap? Schiller írta Bürger költeményeiről szóló éleshangú bírálatában: „Amit a költő adhat, az individualitásából, személyiségéből fakad. Legyen tehát ez olyan érdekes, hogy oda lehessen állítani a jelen és jövő kor elé. A költő első és legfontosabb kötelessége, hogy individualitását nemesítse és tisztítsa az emberi teljesség legfelső fokáig; csak ezután vállalkozhatik arra, hogy a derék emberek szívét is megmozgassa. Egy költemény értéke nem lehet más, mint egy érdekes lelkiállapot egészen tiszta kifejezése, egy érdekes szellem egészen tiszta megnyilatkozása." Ilyen ideál után törekedett Sík is lírájában. Hogy ezt nem mindig érte el és hogy hol van művében fogyatékosság, azt maga mondja el őszinte egyszerűséggel verseiről szóló megjegyzéseiben. De épp ez az őszinteség teszi őt naggyá, értékessé és rokonszenvessé a mai olvasó számára is. Ezen a ponton találkozik a hívő Sík az atheista Sartre-ral: a hiteles tanúságban.

Németh József

HALOTTAINK

P. Fülöp Dénes Tamás ferences Körösbányán (Románia) **1975.** febr. 9-én (67,50,42)

Somlyai István plébános, az egyházmegyei bíróság tagja Medgyesen (R) ápr. 7-én (59,33)

P. Seres Szolán ferences, körösbányai házfőnök-pléb. ápr. 29-én (77,58,53)

Bikfalvi István kanonokpléb. Alvincen máj. 22-én. A gyulafehérvári székesegyház kriptájába temették (76,50)

P. Kapdebo Lambert ferences máj. 26-án Körösbányán (84,55,51)

Balássy Endre ny. pléb. Székelyudvarhelyen aug. 2-án (87,61)

Illyés Lajos ny. pléb. Baróton dec. 4-én (75,52)

Vitályos Balázs pápai káplán, nyújtódi pléb. dec. 28-án Ozsdolán. Ott is temették (68,43)

Veress János sínfalvi plébános Kolozsvárott **1976.** jan. 30-án. Szülőfalujában, Csíkszentsimonon temették (35,11)

Bodó Antal egeresi plébános febr. 15-én. Szülőhelyén, Gyergyószentmiklóson temették (50,25)

Hann József szászfenesi plébános márc. 25-én (62,38)

Salamon Imre petrozsényi esperespléb. máj. 16-án. Szülőfalujában, Csíkpálfalván temették (73,49)

P. Tóth András ferences, csíksomlyói plébános júl. 20-án. Szülőfalujában, Nyújtódon temették (47,17)

Rácz József jobbágytelki plébános okt. 12-én (49,20)

Kosza István gyímesfelsőloki plébános nov. 3-án. Szülőfalujában, Csíkkarcfalván temették (47,19)

Kovács József érseki tanácsos, ny. pléb. **1977.** ápr. 29-én a székesfehérvári papi otthonban (66,40)

Bartal Antal Zsigmond premontrei, ny. gimn. tanár ápr. 29-én. Szombathelyen temették (79,55)

Koller József SDB. c. esperes, lenti plébános máj. 3-án (84,60)

Németh János Placid OFM aranyfogadalmas testvér. Máj. 4-én temették Pannonhalmán (77)

Szakács István volt pecöli plébános máj. 7-én. Szombathelyen temették (68,45)

P. Bokor Ferenc Csenger OFM dunaújvárosi plébános. Máj. 9-én temették (66)

Havas Z. Ferenc pk. tanácsos, gyémántmisés máj. 14-én. Tatán temették (84,61)

Kövecses Béla Ciprián OCD ny. lelkész máj. 16-án. Győrzámolyban (71,47)

Farkas János ny. pléb. máj. 18-án Székesfehérvárott. Farkasréten temették (75)

Huszár János bárdudvarhelyi esperesplébános. Máj. 21-én temették (63)

Dr. Vecsey József St. Gallen-i (Svájc) magyar lelkész, szerkesztő. Lakásában holtan találták máj. 25-én (64)

Dr. Dunay (Demetrovics) Antal passaici (USA) magyar plébános máj. 29-ére virradó éjjel váratlanul (62,38)

Mácsady István Wels-Lichtenegg (Ausztria) plébánosa, jún. 1-én váratlanul (60,30)

Szalay József kanonok, a Simor Papi Otthon igazgatója jún. 10-én. Az esztergomi főszékesegyház kriptájába temették (64,39)

Ádám László SDB volt nevelőint. igazgató jún. 13-án Budapesten. Szombathelyen temették az általa épített Szent Kvirin-templom kriptájába (85,66,57)

Gyárfás József Győző ferences jún. 14-én Budapesten (63,45,37)

Dr. Máhig János jún. 22-én Montrealban (Kanada) költözködés közben váratlanul (67,42)

Kis József tb. kanonok, esperes jún. 29-én. Vasszécsényben temették (87,64)

Dr. Endrey Mihály váci megyéspüspök júl. 4-én (72,49,26)

Elhunyt paptestvéreinket foglaljuk mementóinkba!

+

P. RÁCZ JÁNOS SVD
(1907—1977)

Buzgó papi élet záródott le halálával. Hosszúszegen (Vas m., ma Landeck, Ausztria) született 1907. márc. 4-én. Átélte a két világháború előtti és utáni idő minden viszontagságát. Életében egyik meglepetés a másikat érte, egyik változás a másikat, egyik kereszt a másikat követte. Alig hétéves, és gyerekfejjel az első világháborúról hall. Két gimnáziumot még Kőszegen járt ki. Majd Bischofshofenba került az ottani rendi gimnáziumba, 1921-ben. A házat az alapító, a nemrég boldoggá avatott Arnold Janssen építtette 1904-ben, és még olyan atyák éltek és neveltek benne, akiket ő vett fel. Salzburgban érettségizett. Utána belépett az Isteni Ige Társaságának akkori noviciátusába, a Bonn melletti St. Augustinba. Ott végezte el a filozófiát is, a teológiát pedig a Bécs melletti St. Gabrielben. 1935. ápr. 29-én szentelték pappá Nyitrán. Szentelés után mind a 21 fiatal pap várta a missziós kiküldetést. Újabb meglepetés: őt Magyarországra küldték! Ott a Társaság 1916-ban kezdte működését. P. Rácz Kőszegre került. Az ottani bencés gimnáziumban a magyar-történelem különbözeti vizsgát is letette, hogy elismerjék osztrák érettségijét. 1937-ben Rómából kinevezték a laikus testvérek újoncmesterének. Mindent beszerzett, berendezett, és ősszel elkezdte a noviciátust 8 újoncal. Szigorú ember volt, sokat követelt. Három csoportot vezetett végig. Ezután 7 évig lelkész volt a törökbálinti gyermekotthonban. A háborús időkben lisztet, krumplit szerzett az éhes gyerekeknek.

40 éves korában kapta meg váratlanul missziós küldetését. A magyar katolikus egyház ezeréves történetében először történt meg, hogy egy rendből egyszerre 7 misszionárius induljon apostoli munkára: ő Indiába, P. Bartha Japánba, a Tunkel-testvérek Argentinába ill. a Fülöp-szigetekre, P. Gulyás Brazíliába, és két laikus testvér: Németh Imre Indiába, Lengyel Pál az afrikai Accrába. P. Rácz volt köztük a legidősebb. India nem adta meg a beutazási engedélyt, így a Fülöp-szigetekre került. Előbb még az Egyesült Államokba ment, hogy az angol nyelvben tökéletesítse magát. Onnan indult „a 7000 sziget országába". Tropikus-szubtropikus éghajlat, gyakori földrengésekkel, vulkánkitörésekkel. A maláj őslakók 56 különböző törzshöz tartoznak. Van még sok indiai, japán, kínai, európai. 8 főnyelvet és kb. 60 tájszólást beszélnek. A hivatalos nyelv a tagalon. Minden képzett embernek tudnia kell angolul, és jó, ha spanyolul is ért. Ez a

több mint 30 milliós nép most kezd igazán fejlődni! Ezzel együtt P. Rácz örömmel szemlélhette saját rendjének fellendülését is köztük.

Néhány évig itt is a testvérújoncok mestere, és 1963-tól több éven át a calopani kisszeminárium rektora volt. De a „Hétezer-sziget országában" való majd három évtizedes működéséből a legtöbb időt a lelkipásztorkodásban töltötte.

Kurt Ziesel, a protestáns német író, aki 1966-ban adta ki a verbita missziókat látogató világkörüli útjának benyomásait („Die Sensation des Guten"), könyvének 330/31. oldalán így ír róla: „A szeminárium rektora, P. Rácz, fajtájának veleszületett, szeretetreméltó kedvességével fogad. Magyar ember, vidám, karcsú, magasra nyúlt férfi; jósággal és könnyű kézzel vezeti a nagy iskolát, ahol a jövő papjait készítik elő, és atyai szeretettel intézi a sok tanár, bennszülött atya és testvér dolgát. Vendégszerető, mint minden magyar. Velem különösen is törődik, utánanéz, hogy kimossák a fehérneműmet, kitisztítsák a ruhámat meg a cipőmet, hogy jól beállítsák a szobámban a légszabályozó berendezést, és rendben legyen a moszkitóháló. Az éjjeliszekrényen esténként mindig vázát találok a szeminárium gyönyörű trópusi kertjéből való virágokkal, és egy tálat friss gyümölccsel: banánnal, papajával vagy dinnyeszeletekkel. Most — miután zuhanyoztam és átöltöztem — éppen egy pohárka sligovicával lep meg, balkáni szilvapálinkával, ami neki Burgenlandból küldtek barátai. Az erős ital fölráz, és szívesen követem a rektort körútra az előadótermeken, a könyvtáron, a hallgatók lakó- és hálószobáin és a sok gazdasági épületen át egészen a ragyogóan tiszta konyháig, ahol két steyli nővér bennszülött segítséggel több mint kétszáz hallgatóra és tanárra főz. P. Rácz kezemefénye a szeminárium pálmáktól árnyékolt szép kápolnája. Gyönyörű, művészien alkotott kerek épület, nem akad több ilyen modern a Fülöp-szigeteken."

Az utolsó években elég sokat betegeskedett. Műtétnek kellett magát alávetnie. A műtét után azonban tüdőembóliát kapott, és ebbe 1977. febr. 5-én belehalt. Kedves, szolgálatkész, imádságos lelkületű papot és misszionáriust veszítettünk benne. Utolsó „körlevelében" (amelyet e szám más helyén olvashatnak) azt írja, hogy 1977-ben „valami különösnek" kell ránk várnia. Igaza lett: hét hét múlva, egy hónappal 70. születésnapja előtt maga az Úr várt rá!

Rendtestvére, P. Halász Lajos a következőket írja temetéséről Manilából: „Délután három órakor áthoztuk János atyát a koporsóban a Jézus Szíve templomból a Krisztus Király missziósház templomába, és itt volt négy órakor a koncelebrált szentmise. 54 pap koncelebrált két püspökkel együtt. Azt írhatom, hogy Krisztus Király missziósházunk nem ért még meg ilyen nagy temetést. Ezt mindazok mondták, akik már hosszú éveket itt töltöttek. Számomra igen megkapó volt, amikor a szegény nép, iskolás gyerekek, szegényes, kopott és rongyos ruhában jöttek a koporsóhoz és megcsókolgatták. Nem tudtam könnyeimet én sem visszatartani. János atya igen sokat tett — mindenütt, ahol csak dolgozott — a szegényekért. A temetőbe elkísértük. Én adtam rá az utolsó áldást, amikor utolsó nyughelyére tettük a temetőbe."

Confratres

P. KIRÁLY ISTVÁN SJ
(1919—1977)

Budapesti gyerek volt. Középiskoláit a jezsuiták kalocsai gimnáziumában fejezte be. Azok közé tartozott, akik már serdülő fejjel világosan tudják, milyen életpályára hívja őket az Úr. Érettségije után, 1938 augusztusában azonnal bevonult a noviciátusba. Az iskolából jó francia tudást vitt magával, aminek későbbi pályája során is hasznát vette. Olvasmányaiban is túllépte a reánk nehezedő német szomszédság körét.

Egyéniségének főbb vonásai már újoncidejében megmutatkoztak. Szerény volt, első pillantásra szinte félénknek látszott, csak hosszabb együttlét után jött rá az ember, hogy e mögött tulajdonképpen végtelen tapintat, jólneveltség és jóság húzódik meg. Mindig volt együttérzése mások problémáira, ideje és türelme örömük, bánatuk meghallgatására. De még a látszatát is kerülte annak, hogy saját elgondolásait valakire

ráerőszakolja. Próbaprédikációi alapos felkészültséget, kimerítő tárgyi ismereteket mutattak. Tudatosan törekedett, hogy az igazság ereje hasson a hallgatóságra, ne a szónoki lendület vagy fogások. Feltűnést nem keresett, de ritka tevékeny természet volt. Tanulmányai mellett mindig szívesen vállalt külső munkát is, pl. szívgárdát vezetett.

Bölcseleti tanulmányokra Kassára került. Pihenőnapjain nagy túrákra vállalkozott a környező hegyekben. A természetnek különben is nagy barátja volt. Rendszeresen sportolt: télen korcsolyázott, síelt, nyáron tenniszezett, kosárlabdázott. A kassai évek idején figyelt föl P. Hunya Papi Egységére: részt vett a „kispapegység" nyári találkozóin, ahol hosszú időkre kiható ismeretségek szövődtek a fiatal papnövendékek között, bekapcsolódott a Papi Lelkiség c. kiadványsorozatban szerkesztett rovatukba. A filozófiába nem lett éppen szerelmes, de becsülettel átrágta magát a tananyagon, és gondosan készített jegyzeteinek a kevésbé szorgalmasok is nagy hasznát vették.

Magisztériumra Szatmárra került ifjúsági nevelőnek, az akkor fogalomnak számító fiúintézetbe. Ott élte át az amerikaiak szőnyegbombázását, a frontátvonulást stb. 1947-ben onnan érkezett Szegedre teológiai tanulmányokra. A teológiát jobban szerette a filozófiánál, s egy zseniális professzora irányításával különösen a szentírástudománynak szentelte idejét. Felújította kapcsolatait a kispapegységgel is. Pihenésképpen szeretett csónakázni a Tiszán.

1949-ben került külföldre, s az olaszországi Chieriben szentelték pappá 1950. júl. 15-én. Mint fiatal pap Belgiumban néhány évig a tanulmányi ház gondnoka volt. Gyakorlati érzéke, nyugodt természete és emberekkel való bánni tudása jól képesítette erre. Közben bekapcsolódott a belgiumi magyarok lelki gondozásába is. Olyan jól bevált és annyira megszerették, hogy csak hosszas huza-vona után sikerült végül is elöljáróinak ebből a munkakörből kiemelni, amikor a kanadai Torontóban szántak neki újabb és fontosabb szerepet.

1962-ben érkezett Kanadába. A magyar Szent Erzsébet-plébániára kapott kápláni beosztást és ismerkedett az angol nyelvvel. Hamarosan itt is megszerették, és osztatlan örömmel vették tudomásul, amikor 1964-ben a Kanadában működő magyar jezsuiták elöljárójává nevezték ki. Bár ez a hivatala erősen lekötötte, a következő hat esztendőre esik a torontói plébánia munkájának kivirágzása is. 1971-ben a torontói érsek a plébánia élére állította. Megszervezte a pénzügyi, építésügyi, vigalmi-társadalmi bizottságot, tervezett még lelkipásztori bizottságot és egy összefogó egyházközségi nagytanácsot. Lelki igazgatója volt a nőkongregációnak, a kat. férfiak társulatának, a nőszövetségnek, elnöke a két cserkészcsapatot fenntartó testületnek, gondozója a magyar iskolának. Templomi szentbeszédeinek mindig volt lényeges mondanivalójuk. Gyóntatószékét előszeretettel keresték fel a lelki eligazítást is igénylő gyónók. Irodában, családlátogatásokon rengeteg jót tett. Aki hozzá fordult, érezhette, hogy osztatlan figyelmét ügyének szenteli, jó szóval, tettel is segített, ahol tudott. Szelíd mosolyából mindenki egyenlőképpen kapott a kis ministránsoktól az öreg nénikéig.

Szívügye volt az új liturgia, és egyben mestere is lett. A magyar mise bensősége sugárzott az arcáról, a hangjából. Nagyon vigyázott az istentisztelet szépségére. Fáradhatatlanul tanította esténként a liturgia közös énekeit.

A világi munkatársak egyike írja róla: „Mindig mosolyogva, de nagyon határozottan tudott dönteni, és nem kellett soha döntéseit megbánnia. — Nem akart csak elöljárni. Támogatott és biztatott. Kiértékelt és javított. Nagyon sokat tanultunk tőle."

Belső életéről sohasem beszélt. Egy-egy külső jelből és főleg imádságos életének hűségéből lehetett érezni, mennyire Isten jelenlétében járó ember. Vagy abból a szinte középkori zarándokörömből, ahogy nyugat-európai tartózkodása idején a kegyhelyeket járta. Lourdes volt egyik legnagyobb élménye, és persze a Szentföld, ahová Torontóból ment híveivel a szentév folyamán. Erről írt beszámolója már halála után jelent meg.

1975-ben ünnepelte meg hívei körében ezüstjubileumát. Hívei ragaszkodásának ünnepe is volt ez a jubileum. Akkor még senki sem sejtette, hogy gyógyíthatatlan beteg. Szentföldi és római zarándoklatáról visszatérve jelentkezett orvosnál panaszaival. A

tüzetes vizsgálat hamarosan kiderítette, hogy előrehaladott rákról van szó. P. Király sok ember szenvedése láttán megerősödött lelke megroppanás nélkül vette tudomásul, hogy mi vár rá. Plébánosi munkáját szinte teljes egészében végezte egészen 1976. nov. 29-ig, amikor már kórházi ápolás vált szükségessé. Orvosai és kórházi környezete egyaránt csodálták igénytelenségét. Amikor a látogatók kérdezték, van-e valamire szüksége, mindig azt felelte, hogy mindenki nagyon jó hozzá, köszöni a sok szeretetet, figyelmet. A tünetek egyre kínzóbbak és terhesebbek lettek, ezért kérte, hogy inkább ne látogassák. Amikor halála előtt egy nappal orvosa reggel föléje hajolt, a morfium ködén keresztül is fölismerte, kínzott arcával rámosolygott, és sebes ajkával csak azt suttogta: „Köszönöm, köszönöm, minden nagyon jól van . . . "

Teste a courtlandi temetőben pihen két rendtestvére, P. Fodor és a nemrég ugyancsak fiatalon rákban meghalt P. Solymár sírja mellett. Ő maga — reméljük — már Annak társaságát élvezi, akihez annyiszor fohászkodott kedvelt imájával: „Ne engedd, hogy Tőled elszakadjak!"

Confratres

Dr. KRASZNAY JENŐ
(1909—1977)

1977. április 2-án temették el Luzernban a Hofkirche papi nyugvóhelyére Dr. Hász István tábori püspök volt titkárát, a veszprémi egyházmegye papját. Josef Jenny luzerni (St. Leodegar im Hof) plébános, dékán így emlékezik meg róla az elhunyt egy pázmáneumi volt évfolyamtársához írt soraiban:

„Dr. Krasznay Jenő emberi megítélésünk szerint túl korán távozott el az élők sorából, halála mégis megváltást jelentett számára. Korai érelmeszesedés (arteriosclerosis) hatalmasodott el rajta, és bénította lépésről lépésre működésében. Elszomorító volt látni, mint fogyott el szemünk előtt egy ember élete, aki a dolgok folyásából előbb tevékenyen kivette részét. Néhány héttel halála előtt a pszichiátriai klinikára kellett beszállítani: ott a környező világról alig vett már tudomást.

Papság és hívők nagy számban vettek részt temetésén a luzerni Hofkirche papi sírjánál. Sokan álltak hozzá közel, mind svájciak, mind idegenbe került magyarok. Főképp honfitársainak volt segítségre mindig kész előzékeny lelkipásztora. Alapvetően segített nekik, hogy új környezetükben megtalálják helyüket. De a svájci helyi lelkipásztorkodásból is hosszú éveken keresztül kivette részét. Ezért mi is nagy hálára vagyunk vele szemben kötelezve: ezt imánkkal akarjuk leróni."

-e

MÁCSADY ISTVÁN
(1918—1977)

Hőn szeretett sátortemploma főoltára előtt, szíve szándéka szerint, bár teljesen váratlanul, 1977 június 1-én holtan esett össze Mácsady István welsi esperesplébános. Hirtelen halála a világon szétszórt magyarság körében mély gyászt váltott ki. Hiszen 25 éven keresztül volt nemcsak a Felső-Ausztriában élő magyarok és idegenajkúak atyja, de a kivándorlók segítője is a világ minden tájára.

1918 április 1-én született a felvidéki Nagyölved községben mint egyszerű család sarja. Középiskoláit a komáromi bencéseknél végezte, akikre mindig hálával és megbecsüléssel gondolt. Ámbár papi hivatása kezdettől fogva jelentkezett, a közbeeső háború és családi okok miatt mégis késői hivatás lett belőle. Tanulmányait Esztergomban kezdte, amikor a Felvidéket ismét Csehszlovákiához csatolták, Pozsonyban folytatta. Itt szentelték pappá 1947 június 22-én. Papi működését a vágvölgyi szlovák községekben kezdte, bár kezdetben nehezére esett az idegen nyelv. Négyéves működés és egyéves internálás után végre Ausztriába került. A linzi püspök a Wels-Lichtenegg-i 1001-es tábor lelkészévé nevezte ki. Másfél évtizeden keresztül a pásztor osztozott nyája nyomorában, mint a barakktábor lakója. Első tette az volt, hogy az egyik barak-

kot kápolnává alakította át. Itt tartott szentmisét minden nemzetiségnek. Neki köszönhetik a welskörnyéki magyarok, hogy húsz éven keresztül minden vasárnap és azóta is rendszeresen részt vehetnek a magyar nyelvű szentmisén.

A több ezer lelket számláló tábor minden lakóját ismerte. Több, mint tízezer embert segített kivándorolni. Azok számára pedig, akik Ausztriában telepedtek le, felépített a Bauorden segítségével egy egész falut, az ún. Szent István-telepet, 150 családi házzal és több, mint ezer lakóval. A telep utcáit Ungarngasse-nak, Szent István utcának stb. hívják. Nagy részét magyarok lakják. Ő volt az idegenajkúak püspöki referense. A magyar fiatalok számára Linzben ifjúsági otthont létesített, amely éveken keresztül működött. Jelenleg magyar lelkipásztori központ, és az Isteni Megváltó Nővérek anyaháza.

Az 1001-es barakktábor helyére a linzi püspök kérésére felépítette Ausztria egyik legmodernebb és legimpozánsabb plébániáját: a Szent István tiszteletére épült piramistemplomot és a hozzá tartozó nagyszabású lelkipásztori centrumot, amely tíz évvel ezelőtt készült el, és közben Wels városának legfőbb kulturális és egyházi központja lett. Szociális munkásságáért az egész környéken nagy megbecsülést élvezett. Wels városának szocialista polgármestere már 1968-ban „Wels városának arany érdemjelével" tüntette ki.

Ez a fáradhatatlan munka idő előtt felőrölte egészségét. Három szívinfarktus és egy agyvérzés már évekkel ezelőtt fékezte kimeríthetetlennek látszó energiáit. Halála előtt három héttel környékbeli osztrák paptársai túlnyomó többséggel őt választották meg welsi esperessé. Ez jelzi legjobban azt az elismerést, amelyet egy idegenből származó pap Ausztriában egyáltalán elérhet. Új feladata és oltártestvéreinek bizalma szinte elfelejtette vele gyenge egészségi állapotát: tele volt tervekkel esperessége megreformálására. Azon a napon szólította magához az Úr, amikor a püspök új címét hivatalosan elismerte, a legszebb helyen, azon, amelyet Isten tiszteletére épített. Sírját naponként fölkeresik a hívek, és mi, akik ismertük, tudjuk, milyen buzgó paptestvér költözött át benne az örökkévalóságba. Végrendeletében azt írta, hogy halála után sem fog nyugodni, hanem szeretett plébániájáért és hazájáért fohászkodik Istenhez.

Balogh Vince

KÖVECSES BÉLA CIPRIÁN OCD
(1906—1977)

Tizenhat éves korában lépett a kármelita rendbe. Mindig gyönge egészségű volt, mégis kivette részét a munkából, akárcsak az egészséges. Keresett gyóntatóatya volt, és szívesen és eredménnyel foglalkozott az ifjúsággal. Rendjén belül is értékelték munkáját, hisz két ízben is házfőnöknek választották. Élete második felében az esztergomi főegyházmegye szolgálatába állt. Győrzámoly községben mint káplán működött egészen haláláig, és kiérdemelte mind plébánosának, mind pedig a híveknek szeretetét és ragaszkodását. Súlyos és hosszantartó betegsége következtében sokat szenvedett, de panaszszó sohasem hagyta el ajkát. 1977. május 16-án halt meg. Pálos Iván esztergomi segédpüspök temette. Rendtársai közül is, a világi papságból is nagyon sokan jelentek meg temetésén. A győri kármelita templom kriptájában helyezték örök nyugalomra.

VARGA LAJOS PASZKÁL OCD
(1911—1977)

Tizenhat éves korában lépett a kármelita rendbe. Szép eredménnyel működött mint gyóntatóatya, mint hitszónok és mint lelkigyakorlatvezető.

Nagy rátermettsége volt az anyagi ügyek intézésére. Így mint „zelator missionum" sok pénzt tudott gyűjteni a misszióknak. Legfőbb forrása az elhasznált bélyegek gyűjtése és értékesítése volt.

Ő alapította a miskolci rendházat, s ennek nyolc évig házfőnöke is volt.

1950 után azonnal az egri egyházmegye szolgálatába állt. A hívek hamarosan megszerették plébánosukat.

Hosszas betegség után halt meg márc. 18-án Porteleken, ahol élete utolsó húsz évében plébánoskodott. Itt is temették el a papság és a hívek nagy részvételével.

Confrater

HORVÁTH BÉLA KRISTÓF iskolatestvér
(1895—1977)

A Sopron megyei Acsalagon született. Egészen fiatalon, 1910-ben belépett az iskolatestvérek noviciátusába Wien-Strebersdorf-ban. (A magyar noviciátus csak 1924-ben nyílt meg a Szatmár megyei Homokon.)

A tanítóképzőt a szatmárnémeti katolikus képzőben végezte. Mint tanító testvér működött a rend iskoláiban, leghosszabb ideig a Nyitra-Bajna-i (ma Szlovákia) bentlakásos elemi és polgári iskolában. Mennyit és mekkora kedvvel mesélt később mint igazgató és tanár ezekről az évekről, fiatalkorának talán legkedvesebb éveiről!

Főiskolai és egyetemi tanulmányait Budapesten és Szegeden végezte. Mikor 1925-ben Újszegeden megnyílt az iskolatestvérek magyar skolasztikátusa (rendi képzőintézete), ő lett az első igazgatója. Egyidejűleg mint tanár működött az újszegedi kat. tanítóképzőben. A skolasztikátus tíz évig a tanítóképző internátusában volt. 1935-ben saját ház épült a fiatal rendtagok számára, ebben rövid időn belül megnyílt a magyar juvenátus (kisnoviciátus) is. Ennek is ő lett az igazgatója.

Kárpátalja visszacsatolása után Scheffler István szatmári püspök újra életre hívta az első világháború után megszűnt szatmári magyar katolikus tanítóképzőt, és vezetésére az iskolatestvéreket kérte fel. A rend elöljárósága Kristóf testvért küldte el. Nagy nehézségek között megszervezte, elindította és vezette a tanítóképzőt az internátussal együtt. Mikor az országrész néhány év múlva visszakerült a korábbi fennhatóság alá, nem maradhatott tovább az intézet élén mint igazgató, mivel nem volt román állampolgár. Mint egyszerű tanár azonban taníthatott tovább is. Az elöljáróság ekkor a hosszú évtizedek óta Bukarestben tanító, állampolgársággal rendelkező Szabó Benedek testvért nevezte ki Szatmárra igazgatónak († 1972 a stájerországi Laubeggben, az öregek és betegek rendi otthonában).

Az államosítás után neki is megélhetés után kellett néznie. Állampolgárság híján csak 19 hónapi állástalanság után, 1950 júliusában kapott alkalmazást mint könyvelő Szatmáron, előbb egy kisipari szövetkezetnél, majd egy állami tüzelőellátó vállalatnál. 1957 óta mint állami nyugdíjas éldegélt tovább.

Nagy ember volt a szó fizikai és lelki értelmében egyaránt. Volt tanítványai a temetés után úgy jellemezték, hogy 1943 óta mint rendkívüli jelenség élt Szatmáron: nemcsak hatalmas termetével tűnt ki, hanem kimagasló jellemével is nagy tekintélynek és köztiszteletnek örvendett a városban.

Hosszú életén keresztül lankadatlan buzgalommal szolgálta az Urat. A jó Isten meghallgatta gyakori kérését: hosszas betegeskedés nélkül, csendesen elaludt 1977. jan. 20-án — örökre. Előző nap elvégezte szentgyónását. Utolsó útjára nagyszámú gyászoló közönség kísérte el. Őt magyarországi rokona mellett jelen voltak Romániában élő rendtársai, továbbá volt tanítványainak, barátainak és ismerőseinek sokasága.

Volt szegedi tanítványa:
Nagy I. Kolos iskolatestvér, Bécs